

T.C.
İSTANBUL MEDENİYET ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI ANABİLİM DALI
YENİ TÜRK EDEBİYATI BİLİM DALI

METİN-YAZAR İLİŞKİSİ: MUSTAFA KUTLU’NUN HİKÂYELERİNDE
BİYOĞRAFİK İZLER

YÜKSEK LİSANS TEZİ

ZEYNEP BÜŞRA BEKİROĞLU

NİSAN 2022

T.C.
İSTANBUL MEDENİYET ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI ANABİLİM DALI
YENİ TÜRK EDEBİYATI BİLİM DALI

**METİN-YAZAR İLİŞKİSİ: MUSTAFA KUTLU’NUN HİKÂYELERİNDE
BİYOGRAFİK İZLER**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

ZEYNEP BÜŞRA BEKİROĞLU

**DANIŞMAN
DOÇ.DR. AHMET KOÇAK**

NİSAN 2022

İMZA SAYFASI

Zeynep Büşra Bekiroğlu tarafından hazırlanan “Metin-Yazar İlişkisi: Mustafa Kutlu’nun Hikâyelerinde Biyografik İzler” bu başlıklı yüksek lisans tezi Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalında hazırlanmış ve jürimiz tarafından kabul edilmiştir.

JÜRİ ÜYELERİ

İMZA

Tez Danışmanı:

Doç. Dr. Ahmet KOÇAK

Kurumu: İstanbul Medeniyet Üniversitesi

Üyeler:

Dr.Öğr.Üyesi Yunus Emre Özсарay

Kurumu: İstanbul Medeniyet Üniversitesi

Doç. Dr. Ali KURT

Kurumu: Kırklareli Üniversitesi

Tez Savunma Tarihi:

BİLDİRİM

Hazırladığım tezin tamamen kendi çalışmam olduğunu, akademik ve etik kuralları gözeterek çalıştığımı ve her alıntıya kaynak gösterdiğimi taahhüt ederim.

İmza

Adı Soyadı

Zeynep Büşra BEKİROĞLU

Danışmanlığını yaptığım iş bu tezin tamamen öğrencimin çalışması olduğunu, akademik ve etik kuralları gözeterek çalıştığını taahhüt ederim.

İmza

Adı Soyadı

Doç. Dr. Ahmet KOÇAK

ÖN SÖZ

Edebi eserlerin temelde estetik zevk uyandırma, duygulara hitap etme gibi bir gayesi olsa da onların ortaya çıkmasına sebep olan yazarın duygu, düşünce ve olaylara karşı bakışı da eserlerin amacına hizmet eden önemli unsurlardandır. Yazar, eserini oluştururken beslendiği kaynakları, döneminin anlayışını, düşünce evrenini, inanç ve değerlerini bilinçli ya da bilinçsiz bir şekilde eserinde yansıtır.

Mustafa Kutlu, hikâyelerinde kullandığı üslup, dil ve değindiği konularla 1970’li yıllardan bu yana modern Türk edebiyatında kendine has bir hikâye tarzı oluşturmayı başarır. Hikâyenin yanı sıra deneme, resim, sinema ve gazetecilik alanında da eserler ortaya koyan Kutlu, oldukça üretken bir sanatçı olma özelliği gösterir. Kutlu ile yapılan röportajlar, görüşmeler, onun hakkında çekilen belgeseller, yakın çevresinin yazarın hayat hikâyesi ve öyküleri arasındaki bağ ile ilgili aktardıkları incelendiğinde Kutlu’nun yaşam öyküsünü eserleriyle ilişkilendirmenin yolu araştırmacılara açıılır.

Bu çalışmanın amacı, Mustafa Kutlu’nun yaşamından hareketle ilgi alanlarının, bulunduğu mekânların, yaşadığı şehirlerin, duygu ve düşünce dünyasının hikâyelerindeki yansımalarını ele almaya yöneliktir. Roman, hikâye gibi edebi eserler kurmaca metinler olduklarından bu eserleri Kutlu’nun yaşamını bizzat içeren belgeler olarak görmek, yazarın sanatına karşı yapılmış bir haksızlık olur. Bu sebeple Kutlu’nun hikâyelerini, hayatından küçük kesitleri kurmacanın dünyasında yeniden yorumlayarak yazdığı yazılar olarak okumak ve değerlendirmek bu çalışma için daha doğru bir yaklaşım olacaktır.

Çalışma; ön söz ile girişin ardından üç ana bölüm, sonuç ve kaynakçadan oluşmaktadır.

Çalışmanın ana konusu Mustafa Kutlu’nun biyografisinin hikâyelerine yansımaları olduğu için “Birinci Bölüm” ünde biyografi türünün tarihsel gelişimine ve edebiyatla ilişkisine dair bir çerçeve çizilmiştir. Devamında edebi eleştiri kuramlarının içerisinde yer alan biyografik okuma yöntemine göre bir esere yaklaşma biçimleri teknik olarak ifade edilmiştir.

Tezin “İkinci Bölüm” ünde yazarın yaşamından hikâyelerine yansıyan parçaları sunabilmek adına Kutlu’nun biyografik bilgilerine ve zihin dünyasını şekillendiren kaynaklara yer verilmiştir. Bu bölüm iki alt başlığa ayrılmıştır. Birinci alt başlık “Çocukluk Yılları, Eğitim ve Meslek Hayatı” na dair bilgiler barındırmaktadır. İkinci alt başlık olan “Mustafa Kutlu’nun Hikâyelerinin Kaynakları” kısmında ise, yazarın sanat dünyasını oluşturmaya yardımcı olan inanç ve değerlere, etkilendiği fikir adamlarına ve bulunduğu mekânlara kısaca değinilmiştir.

Bu çalışmanın asıl kısmını “Üçüncü Bölüm” oluşturur. Bu kısım, Mustafa Kutlu’nun biyografisinin eserlerindeki yansımalarını içermesi bakımından önemlidir. Kutlu’nun yaşam öyküsünün eserlerindeki boyutu doktora tezinde ele alınabilecek genişliktedir. Bu nedenle yazılan bu yüksek lisans tezinin “Üçüncü Bölüm” ünde değinilen konular üç ana alt başlıkla sınırlandırılmıştır.

İlk alt başlık olan “Şahsi İlgi ve Tutkuları” kısmında Kutlu’nun hikâyelerine sıkça yansıyan resim, sinema, futbol, tabiat ve hayvan sevgisine yer verilmiştir. Kendisinin röportaj ve yazılarında bahsettiği ilgi ve tutkularının hikâyelerindeki izleri, eserlerindeki örneklerden paralel okunmaya çalışılmıştır.

“Bulunduğu Mekânları Hikâyelerinde Okumak” isimli ikinci alt başlıklı bölümde Kutlu’nun kendisinin de sıkça dile getirdiği ve çocukluğuna tesir eden dumanlı trenler ile tren istasyonuna dair anılarının yansımaları eserlerinde tespit edilmiştir. Ayrıca hikâye mekânlarını kurgularken başvurduğu yaşadığı şehirler ve eserlerini yazarken ilham aldığı birçok unsuru barındıran yer olan kahvehanelerden de parçalar aktarılmıştır.

Tezin üçüncü alt başlığı “Duygu ve Düşünce Dünyasındaki Kavramların Hikâyelerine Yansıması” bölümünde ise yazarın dini algılayış biçimi ve inanç sistemini kahramanları üzerinden nasıl yansıttığı ele alınmıştır. Bu kısımda yer alan diğer başlıklarda; yazarın fikir dünyasını oluşturan siyasi, ekonomik izlerin ve modern dünya düzenine karşı olan Kutlu’nun zihnini kurcalayan göç, modernleşme, sanayileşme, yabancılaşma, teknoloji gibi konuların eserlerinde ifade edilişi incelenmiştir.

Çalışmanın “Sonuç” bölümü ise bu tezin geniş bir özetini barındırmakla birlikte Mustafa Kutlu’nun hikâyelerinde, biyografisinden parçalar taşıyan ilgi ve tutkularından, bulunduğu mekânlardan ve düşünce dünyasından yansımaların tespiti yapılmıştır.

Son olarak, Lisans ve Yüksek Lisans dönemimde fikirleriyle bana daima yol gösteren çok değerli hocam Doç. Dr. Ahmet Koçak’a, maddi ve manevi destekleriyle sürekli yanımda olan aileme; bilgilerinden faydalandığım tüm hocalarıma ve arkadaşlarıma; bu uzun süreçte verdiği desteklerle sürekli moral aşılayan nişanlım İsmail Uyumaz’a yardımlarından dolayı teşekkür ederim.

Zeynep Büşra Bekiroğlu

İstanbul, Nisan 2022

ÖZET

METİN-YAZAR İLİŞKİSİ: MUSTAFA KUTLU'NUN HİKÂYELERİNDE BİYOGRAFİK İZLER

Bekiroğlu, Zeynep Büşra

Yüksek Lisans Tezi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü

Danışman: Doç. Dr. Ahmet Koçak

Ocak, 2022, 104 Sayfa.

Bu çalışmada ilk olarak biyografi türünün tanımına ve tarihi gelişimine yer verilmiş, sonrasında biyografisi ve eserleri arasında sıkı bir bağ bulunan Kutlu'nun hikâyeleri biyografik okuma yöntemiyle akademik veriler dâhilinde incelenmeye çalışılmıştır. Bu bağlamda annesi ve babasına dair çocukluk anılarına, hayal ve duygu dünyasını süsleyen tren figürüne, yaşamında iz bırakan şehirlere, düşüncelerini oluşturan fikirler ve çeşitli konulardaki eleştirilerine dair birçok kare, hikâyeleriyle paralel okunmuştur.

Çalışma üç bölümden oluşmaktadır. Birinci ve ikinci bölümlerde Mustafa Kutlu'nun biyografisinin eserlerindeki yansımalarının rahat bir şekilde tespiti için yazarın çocukluk, gençlik yılları, eğitim ve meslek hayatına dair parçalara odaklanılmış; tezin asıl bölümünü oluşturan üçüncü kısımda ise yazarın yaşam öyküsünü meydana getiren olaylar, düşünceler ve duygularının kurmaca eserlerindeki yansımaları biyografik okuma yöntemi çerçevesinde ortaya koyulmaya çalışılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Biyografi, Biyografik Okuma Yöntemi, Mustafa Kutlu, Hikâye.

ABSTRACT

TEXT-AUTHOR RELATIONSHIP: BIOGRAPHICAL TRACES IN MUSTAFA KUTLU'S STORYS

Bekiroğlu, Zeynep Büşra

Master Degree Thesis

The Department of Turkish Language and Literature

January, 2022, 104 Pages.

In this study, the definition and historical development of the biography genre are first comprised, Kutlu's stories, which are closely linked between his biography and his works, are then examined in academic data by biographical reading method. In this context, it is read in parallel with many stories about authour's childhood memories of his mother and father, the train figure that adorned the world of dreams and emotions, the cities that left their mark on his life, the ideas that constituted his thoughts and his criticisms on various subjects.

The study consists of three chapter. In the first and second chapter, the author's childhood, youth, education and professional life are focused on the reflections of Mustafa Kutlu's biography in his works, In the third chapter, which constitutes the main part of the thesis, the reflections of the events, thoughts and feelings that constituted the life story of the author in the fictional works are tried to be revealed within the framework of biographical reading method.

Keywords: Biography, Biographical Reading Method, Mustafa Kutlu, Story.

İÇİNDEKİLER

İMZA SAYFASI.....	I
BİLDİRİM.....	II
ÖN SÖZ	III
ÖZET	VI
ABSTRACT.....	VII
İÇİNDEKİLER	VIII
KISALTMALAR	X
GİRİŞ.....	1
BİRİNCİ BÖLÜM	3
1.DÜNYA VE TÜRK EDEBİYATINDA BİYOGRAFİNİN TARİHSEL GELİŞİMİ	3
1.1.Edebiyat ve Biyografi İlişkisi	7
1.2.Biyografik Okuma Yöntemi.....	10
İKİNCİ BÖLÜM.....	13
2.MUSTAFA KUTLU’NUN BİYOGRAFİSİ VE HİKÂYELERİNİN KAYNAKLARI	13
2.1.Çocukluk Yılları, Eğitim ve Meslek Hayatı	13
2.2. Mustafa Kutlu Hikâyelerinin Kaynakları	18
ÜÇÜNCÜ BÖLÜM	21
3.MUSTAFA KUTLU’NUN HİKÂYELERİNDE BİYOGRAFİK UNSURLAR	21
3.1.Şahsi İlgi ve Tutkuları	21
3.1.1.Resim Yeteneği	21
3.1.2.Tabiat ve Hayvan Sevgisi	23
3.1.3.Futbol Tutkusu	28
3.2.Bulunduğu Mekânları Hikâyelerinde Okumak	30
3.2.1.Erzincan/Erzurum/ Tunceli/İstanbul	30
3.2.2.Tren/Tren İstasyonu	38
3.2.3.Kahvehaneler.....	45
3.3.Duygu ve Düşünce Dünyasındaki Kavramların Hikâyelerine Yansıması	49
3.3.1.Din Algısı.....	49
3.3.2.Siyaset ve Ekonomi	56
3.3.3.Modern Dünya Düzeni.....	66
3.3.3.1.Köyden kente göç	72

3.3.3.2.Modernleşen kasabalı/köylü.....	78
3.3.3.3.Sanayileşme	80
3.3.3.4.Yabancılaşma	85
3.3.3.5.Teknoloji	88
SONUÇ	95
KAYNAKÇA.....	100

KISALTMALAR

A.g.e: Adı geçen eser

A.g.p. : Adı geçen program

Bkz.: Bakınız

C: Cilt

ev. : Çeviren

Haz. : Hazırlayan

S: Sayı

s. : sayfa

vb. : ve benzeri

TDV: Türkiye Diyanet Vakfı

GİRİŞ

Yunanca “bios” ve “graphien” sözcüklerinin birleşiminden oluşan biyografi¹, genellikle tarihe ve topluma faydası dokunmuş, yaşam öyküsü merak edilen kişilerin hayat hikâyelerini içinde barındırır. Milattan önceki tarihlere kadar uzanan biyografi, Batı kaynaklı olsa da Türk Edebiyatındaki yerini uzun yıllar önce almıştır ve bu türdeki ilk eserlerin Göktürkler döneminde verildiği düşünülmektedir. Daha sonraları İslamiyet’e geçişle birlikte siyer türüne önem verilmesiyle de Türk Edebiyatında biyografi türünde yazılan eserler artmıştır.

Bir sanatçının veya tanınmış kişilerin hayatına biyografik metinlerde kronolojik bir şekilde yer verilir. Bu bağlamda biyografi, kişilerin hayatını yansıtmada belge niteliği taşıyan ve topluma haz değil de bilgi sunan bir tür olma amacı güder. Zamanla, tanınmış ya da gerçekte var olan bir kişinin hayatındaki detaylardan faydalanılarak onun yaşam öyküsünün roman kurgusu içinde anlatılmasıyla “biyografik roman” ismiyle anılan eserler yazılmaya başlanır.² Bununla birlikte, biyografik romanı oluşturan yazar, sadece bir başkasının yaşam öyküsünü kurgulamakla kalmaz, kendi yaşam öyküsünü de kurmaca dünyaya dâhil edebilir.

Yazar yaşamını, hayallerini, ruh dünyasını, duygularını ve düşüncelerini farkında olarak ya da olmayarak eserine yansıtır. Yani sanat eseri ile yazar birbirinden ayrılmaz biçimde birbirine bağlıdır. Sanatını meydana getirirken biyografilerinden gelen gerçekleri eserine katkı sağlaması için bilerek kullanan yazarlar vardır. Bazıları ise her ne kadar yaşam öyküsünün sanatlarının bir malzemesi olamayacağını düşünse de etkilendiği çevreyi, fikirleri bir şekilde karakterleri üzerinden eserinde ortaya çıkarır.

Kurmaca dünyasının içindeki gerçeklikle yaşadığımız dünyadaki gerçeklik arasında benzerlikler vardır fakat edebiyat dış dünyadaki gerçekliği olduğu gibi almaz ve yeniden kurgulayarak ortaya koymaya çalışır. Gerçek hayatın edebiyatın kurmaca dünyasındaki olaylar, kişiler ve mekânlarla benzerlik içinde olması biyografi ile

¹ 1 Nurullah Çetin, *Nesir Türleri* (Ankara:Akçağ Yayınları, 2012), s. 143.

² Mustafa Apaydın, “Biyografik Roman Türünün Türk Edebiyatındaki Gelişimi Üzerinde Bazı Dikkatler”, *Hece Türk Romanı Özel Sayısı*, (2002), s. 461.

edebiyat arasındaki ilişkinin yıllardır tartışılmasına sebep olur ve bu tartışmalar da biyografik okuma/eleştiri yönteminin ortaya çıkmasını sağlar.

Mustafa Kutlu, hikâyelerinde yaşamına dair izler olan bir yazardır. Hayatı okunduğunda resme, futbola, tabiata, hayvanlara ve çevresine karşı büyük bir ilgi duyduğu anlaşılır ve bu hayranlığını hikâyelerindeki kahramanları üzerinden yansıttığı görülür. Onun eserleri biyografik okumaya müsait olduğundan bu çalışmada Kutlu'nun biyografi dünyasının hikâyelerine yansıyor yansımadağı ele alınmaya çalışılmıştır.

BİRİNCİ BÖLÜM

1.DÜNYA VE TÜRK EDEBİYATINDA BİYOGRAFİNİN TARİHSEL GELİŞİMİ

Biyografi, Yunanca hayat anlamına gelen “bios” ve yazmak anlamında olan “graphien” sözcüklerinin birleşiminden oluşan bir kavramdır. İlk olarak 1683 yılında İngiliz yazar John Dryden tarafından kullanılmış olan bu kavram³, tür olarak M.Ö. 2000 tarihli Gılgamış Destanı’na kadar dayanır ve M.Ö. 3.-4. yüzyıllarında Antik Yunan’da yaşamış filozof ve şairlerin biyografileri ile devam eder.⁴ Bu tür, ilk insanların anma, eleştirme, minnettarlık gibi duygularını ortaya çıkarmasının bir sonucudur. Biyografi, genellikle tarihe ve topluma faydası dokunmuş, herkes tarafından tanınan ve hayat hikâyesi merak edilen kişilerin yaşam öykülerini içinde barındırır.

İnsanın tarihin akışı içerisindeki rolü ve tarihin insanın iradesi üzerindeki etkisi konusu, tarih usulünün en cazip tartışma alanlarından birisi olup tarih yazıcılığının en kadim türü olan “ferdin tarihini” ortaya çıkarmıştır.⁵ Geçmiş ve şimdiki zaman içinde insan tecrübesinin tamamını inceleyen tarih bilimi; kişilerin hayat hikâyelerinin, yaşam tarzlarının bir sonucu olduğundan biyografi onun inceleme alanlarına dâhil olur. İkisini bir araya getiren “[...]kişinin doğum ve ölüm arasındaki kronolojik hikâyesidir.”⁶ Biyografi türü, kronoloji ve mantık bakımından tarih ilminin bir parçası olduğundan biyografi yazarı; bir tarihçi gibi belgeleri, mektupları, şahitlerin ifadelerini, hatıratları ve otobiyografik beyanları tefsir etmek, elde edilen bilgilere ve şahitlere ne kadar güvenebileceği hususunda karar vermek zorundadır.⁷

Modern biyografinin ilk örneği M.S. 1.yüzyıl yazarlarından Plutarkos tarafından kaleme alınan “Paralel Hayatlar” isimli eserdir. 19. Yüzyılın biyografi anlayışının temelini oluşturan Plutarkos, kitabında yirmi üç Romalı ile yirmi üç Yunanlı’nın hayat

³ Nurullah Çetin, *Nesir Türleri* (Ankara: Akçağ Yayınları, 2012), s. 143.

⁴ Dilek Çetindaş, *Türk Edebiyatında Biyografik Anlatı ve Romanlar* (İstanbul: Kesit Yayınları, 2016), s. 28

⁵ Necati Çavdar, “Tarihsel Biyografi İnşasında Sübjektiflik Sorunu”, *Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi* 60, (Eylül -2017), s. 630.

⁶ M.Orhan Okay, *Kâğıt Medeniyeti* (İstanbul: Dergâh Yayınları, 2013), s. 125.

⁷ Muhammet Gür, “Edebiyatta Eser-Biyografi İlişkisi ve Fuzûlî”, *Türk Dünyası İncelemeleri Dergisi* 3, (1995), s. 222.

hikâyesine yer verir. Bu eserindeki amacının “tarih”i değil, “hayatları” yazmak olduğunu aktaran yazar tarihsel malzemeye çok fazla ilgilenmediğini belirtmiş olur ve böylece daha önce tarihin bir dalı olduğu düşünülen biyografi türünün edebiyata dâhil edilmesini sağlar.⁸

Plutarkos’un eserinden sonra onun çağdaşı Suetonius *On İki Caesar’ın Yaşamı*⁹ isimli bir eser ortaya koyar. Suetonius, eserinde dedikodu unsurlarına yer vererek insanların merak duygularına hitap eder ve biyografisi edebî anlamda biyografinin ilk örneği olma özelliği kazanır.¹⁰ Bundan sonra da en eski edebî biyografi örneği Çin imparatorlarının hayat hikâyelerini içeren anonim *Shu King* adlı eserdir.¹¹

Yaklaşık olarak 6.yüzyılda azizlerin hayatlarını anlatan “hagiography” (hayat hikâyesi) türü ortaya çıkar. İyi insanların iyi yönlerinin ve kötü insanların kötü yönlerinin anlatıldığı Bede’nin *Martyrology* ile *Ecclesiastical History* adlı eserleri bu türe örnektir.¹²

17. yüzyılın sonlarına doğru biyografi türünde Izaak Walton öne çıkar. Onun *Lives* adlı çalışması, esere şahsi duyularını katarak gerçeklik konusunda hataya düştüğü için tam anlamıyla bir biyografi sayılmaz fakat bu bağlamda iradi olarak biyografi yazmayı başarmış ilk biyografidir.¹³

18.yüzyılda öne çıkan en önemli isim Dr. Samuel Johnson’dır. Johnson, biyografide esas olanın gerçekler olduğunu, "hayal" unsurlarından çok serüvenlerin ve toplumsal olayların biyografide yer alması gerektiğini savunur. Biyografi türü onunla birlikte “pure biography” hâline gelir.

19. yüzyıl Batı’da Viktorya çağının yaşandığı dönemdir. Bu çağda, sansürlemek veya idealize etmek ön plana çıktığından toplumda saygınlığını kazanmış kişilerin hayat hikâyeleri yazılır. Bunun sonucunda “pure biography” türü önemini kaybeder. 19.yy

⁸ Sinem Çelebioğlu, “Türk Edebiyatı’nda Modern Biyografinin Doğuşu,” (Yüksek Lisans Tezi, Boğaziçi Üniversitesi, İstanbul 2007), s. 2.

⁹ Bkz. Gaius Suetonius Tranquillus, *On İki Caesar’ın Yaşamı*, çev. Gül Özaktürk, Ü. Fafotelatar (Ankara: Doğu Batı Yayınları, 2019).

¹⁰ Dilek Çetindaş, *Türk Edebiyatında Biyografik Anlatı ve Romanlar* (İstanbul: Kesit Yayınları, 2016), s. 29.

¹¹ Nurullah Çetin, *Nesir Türleri* (Ankara: Akçağ Yayınları, 2012), s.147.

¹² Sinem Çelebioğlu, “Türk Edebiyatı’nda Modern Biyografinin Doğuşu,” (Yüksek Lisans Tezi, Boğaziçi Üniversitesi, İstanbul 2007), s. 3.

¹³ Necati Çavdar, “Tarihsel Biyografi İnşasında Sübjektiflik Sorunu”, *Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi* 60, (Eylül -2017), s. 632.

biyografisinin temelini oluşturan Plutarkos'un takipçisi Samuel Smiles, bu asra damgasını vurmuştur. Smiles, biyografi yazmanın soylu bir görev olduğuna inanır. "Önemli ama bilhassa da iyi" insanların biyografilerini yazarak öğretici ve ahlaki değerlere sahip örnekler ortaya koyar.¹⁴

Lytton Strachey, 20. yüzyılda modern biyografiye kapı aralar. Strachey, *Eminent Victorians* adlı çalışması ile "Doğruyu yalnızca doğruyu" yazmaya yemin eder. Artık önemli olan hikâyenin nasıl anlatıldığıdır. Hayatı doğru ve güvenilir şekilde aktarmak ve anlatım biçimlerini kullanmak önemli hâle gelir.¹⁵

Biyografi, Batı kaynaklı bir tür olsa da Türk Edebiyatında da uzun yıllardır yer almaktadır. Bu tür ile ilgili ilk eserlerin Orhun Kitabeleri olduğu düşünülür ve daha sonraları İslam çevresinde gelişen siyer türüne önem verilmesiyle Türk Edebiyatında biyografi türünün macerası başlamış olur. Bir kişinin yaşam öyküsüyle birlikte ahlaki yönünü de anlatan siyerler, Hz. Muhammed'in dini önder ve örnek insan olarak hayatı, kişiliği ve özelliklerini içinde barındırır. Türklerin İslamiyet'i kabulüyle de tek amaç, Hz. Peygamberin hayatını anlatacak eserler ortaya koymak olur ve böylece Türk edebi sahasında biyografinin gelişimi hızlanır. İlave olarak din ve tarikat büyüklerinin, ermişlerin hayat hikâyelerini ve kerametlerini anlatan menakıpnameler de biyografi türünün örnekleri arasında gösterilir.

Osmanlı dönemine gelindiğinde bu türün, modern biyografi öncesine ait özelliklerinin ilk örneklerine tezkirelerde yer verildiğini söylemek mümkündür. Sözlükte "anmak, hatırlamak" anlamındaki zikir kökünden türeyen tezkire kavramı, "hatırlamaya vesile olan şey" manasına gelmektedir.¹⁶ Topluma mal olmuş ve unutulmak istenmeyen âlimlerin ve şairlerin hayat hikâyeleri tezkireler aracılığıyla anlatılır. Türk edebiyatı Çağatay sahasında *Mecâlisü'n Nefâis* ile başlayan tezkirecilik geleneği, Anadolu sahasında Sehi Bey'in *Heşt Behişt*'i ile devam eder. 16. yüzyıldan 20. yüzyıla kadar devam eden tezkire geleneği, bahsedilen kişilerin tüm hayat hikâyesini değil de onların sanatına ve ilmine özgü özelliklerin ortaya çıkarıldığı tür olarak kalır:

¹⁴ Sinem Çelebioğlu, "Türk Edebiyatı'nda Modern Biyografinin Doğuşu," (Yüksek Lisans Tezi, Boğaziçi Üniversitesi, İstanbul 2007), s.6

¹⁵ A.g.e., s.7.

¹⁶ Yusuf Öz, "Tezkire", *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, C.41:68-69(İstanbul: TDV Yayınları, 2012), s. 68.

“Tezkireler, ele aldığı kişilerin doğum ve ölüm tarihlerini, şecerelerini, eğitim hayatlarını ve mesleklerini, fiziksel görünüm ve mizaçlarını, sanat görüşlerini ve eserlerini anlatırsa da bunlar detaylı incelemeler ve derinlemesine çözümlemeler olmaz. Bununla birlikte çoğunlukla incelenen kişinin eserleri tam olarak listelenemez. Modern biyografiden önce yaşayan bir geleneğin varlığını göstermesi açısından önemli olan tezkireler, yine de bu gelenekli yapıları nedeniyle biyografik bakımdan değerlendirildiğinde eksiktir.”¹⁷

Bu eksikliklerin tamamlanması da Tanzimat yıllarında gerçekleşir. Tanzimat ile beraber tezkirecilikten modern biyografiye geçiş sağlanır ve biyografi daha gerçekçi bir bakış açısıyla kaleme alınmaya başlanır. Namık Kemal’in *Evrâk-ı Perişân*’ı, Beşir Fuad’ın *Victor Hugo*’su, Ahmet Mithat Efendi’nin *Beşir Fuad*’ı, Fatma Aliye Hanım’ın *Nâmdârân-ı Zenân-ı İslamiyân ve Terâcim-i Ahvâl-i Felâsife*’si Tanzimat devrinin ilk biyografi örnekleri olmaları bakımından önemlidirler.¹⁸

Zamanla belgelere dayanan yaşam öyküsünün kurmacanın imkânlarından faydalanmasıyla “biyografik roman” ya da “roman biyografi” ismiyle anılan ayrı bir türü ortaya çıkar.¹⁹ Biyografik roman, “gerçekten yaşamış birisinin hayatının hem gerçek bilgi, belge ve bulgulara bağlı kalarak gerçekçi bir biçimde hem de kurmaca dünyayı içeren roman kurgusu içinde anlatıldığı eserler”²⁰ olarak tanımlanabilir. Bununla birlikte, biyografik romanı oluşturan yazar, bir başkasının yaşam öyküsünü kurgulayabildiği gibi kendi yaşam öyküsünü de kurmaca dünyaya dâhil edebilir.

Biyografik roman türünde ilk eserler Türk Edebiyatına Cumhuriyet döneminde verilir. Hasan Âli Yücel’in *Goethe Bir Dehanın Romanı*²¹ bu türün ilk örneğidir. Bu eseri, Mehmet Emin Erişirgil’in *Bir Fikir Adamının Romanı* Ziya Gökalp ve İslamcı Bir Şairin Romanı: Mehmet Akif, Tahir Alangu’nun *Ömer Seyfeddin Ülkücü Bir Yazarın Romanı*, Yusuf Ziya Ortaç’ın *İsmet İnönü*, Yüzbaşı Selahattin Yurtoğlu’nun *Yüzbaşı* romanları takip eder. 1990’lı yıllarda biyografik roman türünde oldukça fazla eser yazılmıştır. Necati Cumalı’nın büyük dayısı Zülfikar Bey’in hayatının takip edilebileceği *Viran Dağlar*, Nermin Bezmen’in dedesinin hayatını anlattığı *Kurt Seyt ve Shura* ile *Kurt Seyt ve Murka*, Ayşe Kulin’in kuzeni Aylin’in biyografisini anlattığı

¹⁷ Dilek Çetindaş, *Türk Edebiyatında Biyografik Anlatı ve Romanlar* (İstanbul: Kesit Yayınları, 2016), s. 41.

¹⁸ Necati Çavdar, “Tarihsel Biyografi İnşasında Sübjektiflik Sorunu”, *Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi* 60, (Eylül -2017), s. 633.

¹⁹ Mustafa Apaydın, “Biyografik Roman Türünün Türk Edebiyatındaki Gelişimi Üzerinde Bazı Dikkatler”, *Hece Türk Romanı Özel Sayısı*, (2002), s. 461.

²⁰ Nurullah Çetin, *Roman Çözümleme Yöntemi* (Ankara: Öncü Kitap Yayınları, 2009), s. 232.

²¹ Bkz. Hasan Ali Yücel, *Goethe Bir Dehanın Romanı* (İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, 2019).

Adı Aylin, Füreyâ Koral'ın kendi hayat hikâyesini anlattığı *Füreyâ*, Hıfzı Topuz'un Mithat Paşa'nın biyografisini ele aldığı *Taif'te Ölüm* vb. eserler bu dönemde yazılır.²²

1.1.Edebiyat ve Biyografi İlişkisi

Edebiyatın biyografiyle ilişkisi her zaman tartışmaya açık konulardan biri olmuştur. Bir kişinin yaşamına dair tüm detayları, gerçeklere bağlı kalarak ortaya koyan ve belgelere dayanan biyografi ile estetik haz peşinde olan edebiyatın birbiriyle arasındaki bağ, kurmaca ve gerçeklik arasındaki ilişkiden kaynaklanır. Biyografi, ortaya çıktığı dönemlerde sadece soyluların yaşam öykülerine yer verirken, gün geçtikçe sıradan insanları da konu edinmeye başlar. Biyografi, metin ve kurguyu kendine araç edindiğinde soylu olmayan kişilerin yaşam öyküsünü bile dikkat çekici kılar ve bu sayede estetik bir edebî malzemeye dönüştürüldüğünde edebiyatın bir alt türü hâline gelir. Bu dönüştürülmenin iki şekilde gerçekleştiği söylenebilir. Birincisi yazar, yaşamına yer verdiği kişi ile ilgili yeterli bilgilere ulaşamadığında onun hayatını zihninde kurabilir. O tıpkı romancı edasında,

*“kişi üzerinde çalışır, bireysel bir hayatı konu edinir. Kahramanının portresini çizebilmek için tıpkı bir sanatçı gibi hayal gücüne dayanır. Zaman zaman duygularını işe karıştırarak ele aldığı kişi üzerinde hissi yargılara da ulaşır. Ama sonuçta bir varoluşa ve yaşantıya ilişkin sanatsal niteliğinin yanında tarihsel bilgi değeri de olan bir yazı üretir”*²³

ve “kişi, bu kez edebî bir gerçeklik içerisinde ya da genel bir ifadeyle kurgusal zeminde gerçeklik kazanmış olur”.²⁴ İkinci olarak da üslup kaygısı devreye girer. Hayat öyküsü ele alınan kişi hakkında yeterli belgelere ulaşılsa dahi biyografiler “yazarın üslupçu tutumundan ötürü edebîleşebilir.” Yani ortada nesnel gerçekler olsa bile biyografinin edebiyatın kurgusal dünyasına dâhil olduğu sonucuna varılır.

Bir sanat eserinin en aşikâr sebebinin yaratıcısı olduğunu söyleyen Wellek'in bu ifadesi dikkate alındığında sanat eseri ile sanatçının birbirinden ayrılmaz bir bütün olduğu dile getirilebilir. “Romanın içinde her zaman (oto)biyografiden gelen bir bilgi, felsefe ve hikâye vardır. Bu yanıyla anlatılan her hikâye ‘anlatısal bir ben’dir.”²⁵ Ortaya koyulmuş eser de yazar farkında olsun ya da olmasın sahibinden parçalar taşır.

²² Mustafa Apaydın, “Biyografik Roman Türünün Türk Edebiyatındaki Gelişimi Üzerinde Bazı Dikkatler”, *Hece Türk Romanı Özel Sayısı*, (2002), s. 461.

²³ Vefa Taşdelen, “Biyografi: Ötekine Yolculuk”, *Millî Eğitim*, S. 172, (Güz 2006), s. 8.

²⁴ Dilek Çetindaş, *Türk Edebiyatında Biyografik Anlatı ve Romanlar* (İstanbul: Kesit Yayınları, 2016), s. 59.

²⁵ Mehmet Narlı, “Otobiyoğrafî ve Roman-Otobiyoğrafik Roman”, *Turkish Studies*, C. 4/ 1-I, Ankara 2009, s. 908.

Sanatını icra ederken biyografilerinden gelen gerçekleri eserine katkı sağlaması için bilerek kullanan yazarlar vardır. Bazıları ise her ne kadar yaşam öyküsünün sanatlarının bir malzemesi olamayacağını düşünse de etkilendiği çevreyi, fikirleri o ya da bu şekilde karakterleri üzerinden eserine yansıtır. Bu bağlamda W. L. Randall'ın yazar, anlatıcı veya karakterler arasındaki ilişkiyi ifade eden görüşleri şu şekildedir:

“Bir hikâyenin yazarlığıyla anlatılışı iki farklı işlevdir. Ne var ki bir hayat hikâyesi durumunda yazar ve anlatıcı –ve karakter- tek bir kişiymiş gibi görünür. Size hayat hikâyemin bir parçasını ya da özetini anlattığım zaman, aynı anda üçü birden olurum; hikâyenin yıldızıyım, hikâyeyi anlatırım ve süreç içinde hikâyenin içerdiği olayları inşa ederim. Ama yalan söylemediğim ya da kendimi kandırmadığım sürece bunları yoktan oluşturmam. Gerçekten olduğu varsayılan olaylara dayanarak bellekte, düş gücünde ve dilde yeniden oluştururum yalnızca. Bunları bir hikâye ‘haline getiririm’ - ve şu yerine bu hikâye ‘haline’ –ama temel bir anlamda ‘oluşturmam’. Bu olaylar verilidir.”²⁶

Romancı ve kahramanı arasındaki bağa Peyami Safa da şöyle değinir:

“Her romanda belki bütün tipler şu veya bu derece yalancı ve müstear bir şahsiyetle kımıldayan romancının kendisinden başka kimseler değildir; fakat romancı onlara realitenin maskesini yakından iğretiliği belli olmayacak kadar hünerle taktığı ve onları en gerçek hayat cevheriyle dolu imişler gibi yaşattığı derecede tam bir yaratmaya gitmiştir. ‘Bir de her romancı kendinde birçok insanlara ait ayrı ayrı karakterlerin istidatlarını taşır. Bunların her biri kendi gelişmelerine has çevreyi bulamamış oldukları için büyümemişlerdir. Romancı başka muhitlerde yaşamış olsaydı, içindeki çeşitli karakter tohumlarından hiç ummadıkları ve bilmedikleri çatlayabilirdi, bambaşka bir adam olabilirdi, ondan pekâlâ cimri, bir dolandırıcı, bir katil, bir hırsız veya komisyoncu çıkabilirdi. Romancı kendinde saklı bütün mizaç ve karakter istidatlarını romanında büyütür ve onlara tam birer hüviyet verir; Ben’in içinde yaşayan ben’lere gerçeklik haysiyetinde rüyalar gördürür. Zaten romancı, kendisinde uyuyan benliklerin delaletiyledir ki başkalarının içine hülûl eder.”²⁷

Bu görüşlerin aksine eserlerdeki kahramanlar incelendiğinde yazarlar ve kahramanlar arasında herhangi bir paralellik bulunamayacağını düşünenler de vardır. Olsa olsa “eserdeki kişi, yazarın gerçek kişiliğinin arkasına saklandığı bir ‘maske’, bir ‘karşı kişi’ olabilir.”²⁸

İki ayrı görüş incelendiğinde edebiyat-biyografi arasındaki ilişkide tek bir doğrunun kabul edilemeyeceği sonucuna varılabilir. Kurmaca dünyasının içinde yaratılan olayların, mekânların, kişilerin gerçekliğiyle var olduğumuz hayattaki gerçeklik arasında benzerlikler bulunabilir fakat edebiyat dış dünyadaki gerçekliği olduğu gibi almaz ve yeniden tasarlayarak ortaya koyar. Bir yazar bilinçli olsun ya da olmasın

²⁶ William L. Randall, *Bizi ‘Biz’ Yapan Hikâyeler*, çev. Şen Süer Kaya (İstanbul, Ayrıntı Yayınları, 1999), s. 237.

²⁷ Peyami Safa, *Objektif: 2* (İstanbul, Ötüken, 1978), s. 238.

²⁸ René Wellek-Austin Warren, *Edebiyat Teorisi*, çev. Ömer Faruk Huyugüzel (İstanbul: Dergâh Yayınları, 2015), s. 89.

eserine kendinden parçaları yerleştirir. Bu parçalar yazarın; yaşadığı hayat, yaşamak isteyip de hayal ettiği bir hayat yahut hatırlamak istemediği dolayısıyla unutmaya çalıştığı anıları dahi olabilir. Bunların hepsini yazar, zihninde dönüştürüp kurgulayarak eserlerinde okuyucuya sunar. Terry Eagleton, bir metnin hem gerçeklere hem de kurmacaya dayanan yönü olduğunu şu şekilde ifade eder:

“Shelley, Şiirin Bir Savunması adlı kitabında çok bilinen bir cümlede ‘bildiğimiz şeyi düşlemek’ten bahseder. Doğru olduğunu bildiğiniz bir şeye inandırmak, yanlış olduğunu bildiğiniz bir şeye inandırmaktan çok da farklı değildir. Bir yazar, onu dramatik bir biçimde tasarlayarak, akılda kalıcı karakterleri şekillendirerek, onu sürükleyici bir anlatıya çevirerek bazı ahlaki konuları ve genel motiflerini vurgulamak amacıyla özelliklerini düzenleyerek gerçekten doğru olan bir anlatıyı ‘kurgusallaştırabilir.’”²⁹

Bir eserin yazarı ile karakterleri ya da anlatıcı kişi/kişileri arasında bazı paralellikler bulunduğu yukarıda değinilmişti. Gerçek hayatta yaşananların, kişilerin, var olan mekânların; edebiyatın kurmaca dünyasındaki olaylar, kişiler ve mekânlarla benzerlikler göstermesi biyografi ile edebiyat arasındaki ilişkinin yıllardır tartışılma sebeplerinden biridir. Bu tartışmalar da yıllar geçtikçe biyografik okuma/eleştiri yönteminin ortaya çıkmasını sağlar.

²⁹ Terry Eagleton, *Edebiyat Olayı*, çev. Başak Yüce (İstanbul: Sel Yayıncılık, 2012), s. 122.

1.2.Biyografik Okuma Yöntemi

Yazara dönük biyografik okuma/eleştiri yöntemi, sanatçının eserleri ile kişiliği arasındaki ilişkiyi ortaya çıkarmaya çalışır. Bu yöntemi kullanarak bir eser iki amaçla incelenir. Eserler sanatçının psikolojisini, kişiliğini aydınlatmak için bir belge gibi kullanılır veya sanatçının hayatına, kişiliğine, psikolojisine eserlerini aydınlatmak için başvurulur. Eserle yazar arasındaki ilişkiyi inceleyen kişinin isteğine göre biyografik okuma yönteminin her iki amacının da bir arada kullanılması mümkündür.³⁰

İlk amacı benimseyenler yazarın duygularını, düşüncelerini, benliğini eserlerine yansıttığına inandıklarından bu eserlerden hareketle yazarın kişiliğine rahatça ulaşılabileceğini ve yazarın işlediği temaların, seçtiği kahramanların, kullandığı imgelerin de yine onun kişiliğini açıkladığını düşünürler.³¹ Bu amacın daha çok yazarın biyografisine dair anı, mektup, günlüklerin yetersiz olduğu, yazarın doğum kaydı, evlilik belgeleri, dava dosyaları vs. gibi genel belgelerin ve eserin kendisinin kaynak alındığı dönemlerde kullanılmış olduğu söylenebilir.³² Yazar, bulunduğu ortamdan etkilenip farkında olsun ya da olmasın dış dünyanın ona hissettirdiği duyguları, düşünceleri eserlerine yansıtır. Fakat romantiklere göre “bu dış dünya, sanatçının duyguları ile değişime uğrayarak verilmiş bir dış dünyadır ve önemli olan, eserin bu dış dünyayı doğru olarak yansıtmaması değil, bu dış dünyanın sanatçıda uyandırdığı duyguları ve yaşantıları ifade edebilmesidir.”³³ Aynı şekilde Rene Wellek’in,

*“Açıktır ki edebiyat sanatının merkezinde lirik şiir, destan ve tiyatro gibi geleneksel türler vardır. Bu türdeki eserlerin hepsinde de biz kurgusal, hayalî bir dünyaya götürülürüz. Bir roman, şiir ve tiyatrodaki sözler, ifadeler, kelimeler gerçek anlamda bir doğruluk taşımazlar, bunlar mantıki açıdan doğruluğu tartışılacak önermeler değildirler.”*³⁴

cümlelerinden yola çıkılarak söylenebilir ki yazar, maruz kaldığı gerçekliği kendi duygu ve düşüncelerine göre kurgulayıp yeni hâliyle eserlerinde ortaya koyar. Yine Wellek’e göre “Bir sanat eseri, yazarının gerçek hayatından ziyade onun rüyasını belirtebilir ya da arkasında gerçek şahsiyetinin saklandığı maske ya da karşı kişilik ve

³⁰ Berna Moran, *Edebiyat Kuramları ve Eleştiri* (İstanbul: İletişim Yayınları, 2016), s. 132.

³¹ a.g.e., s. 133.

³² René Wellek-Austin Warren, *Edebiyat Teorisi*, çev. Ömer Faruk Huyugüzel(İstanbul: Dergâh Yayınları, 2015), s. 95.

³³Berna Moran, *Edebiyat Kuramları ve Eleştiri* (İstanbul: İletişim Yayınları,2016), s. 102.

³⁴ René Wellek-Austin Warren, *Edebiyat Teorisi*, çev. Ömer Faruk Huyugüzel (İstanbul: Dergâh Yayınları, 2015), s. 30.

nihayet yazarın kaçmak istediği hayatın aynası olabilir.”³⁵ Kısacası bir eserin yaratıcısının yazdıklarına bakarak onun kişiliğine, biyografisine ulaşmaya çalışmak yeterli bir kaynak sayılamaz. Çünkü yazarın metnindeki dünya onun kendi algılayış biçimiyle, dönüştürdüğü duygularla kurgulamış olduğu bir dünyadır. Eserde anlatılmak istenen duygu, olumlu bir ruh hâliyle ifade edilmiş olabilir fakat onun mutlu hissettiği bir zamanda satırlarını yazmış olduğunu düşünmek ya da yazısında karamsar ruh hâli hissedildiğinde eserin mutsuzken yazıldığını varsaymak yanlış yorumlama olacaktır.

Sanat eseri kesinlikle biyografik olarak bilinen unsurları içerse bile, bu unsurlar eserde yeni bir dönüşüme uğrayıp şahsi anlamlarını kaybederler ve artık eserin tamamlayıcısı hâline gelirler³⁶. René Wellek ve Austin Warren’in

*“ Kurgusal önermelerden, özellikle de oyunlardaki önermelerden bir yazarın biyografisi için geçerli olabilecek sonuçlar çıkarılamaz. Kahramanların duygu ve düşünceleri, görüşleri, meziyet ve kusurları yazara atfedilemez. Ve bu durum, sadece roman kişisi için değil, lirik şiirdeki ‘ben’ için de geçerlidir. Özel hayat ile eser arasındaki ilişki basit bir sebep-sonuç ilişkisi değildir.”*³⁷

ifadelerinden hareketle de bu okuma yöntemiyle yazara yaklaşmanın doğru olamayacağı açıktır.

Yazara dönük biyografik okuma yönteminin ikinci amacına uygun olarak incelemenin yolunu açan ve bu yaklaşımın sanatçının hayatının, kişiliğinin, psikolojisinin eserlerini aydınlatmak için kullanılabileceğini düşünen kişi Sainte- Beuve’dir. Berna Moran’ın yorumuna göre Sainte- Beuve ve onun gibi düşünenler; yazarın hayatında yaşadığı olaylar, bulunduğu ortam, aile ve arkadaş çevresi, okuduğu kitaplar, yaşadığı duygusal ilişkiler yazarın kişiliğinin ve dolayısıyla eserlerinin iyi anlaşılması için gerekli bilgiler olduğunu ifade ederler.³⁸ Yani bu yöntem, yazarın biyografisinden hareketle onun eserlerini yorumlamayı ve eserin yazılışını aydınlatmayı amaçlar. “Bir sanat eserinin en aşikâr sebebi yaratıcısı, yazar” olduğu için de eserlerin onun biyografisinden hareketle değerlendirilmesi, “edebiyat incelemelerinin en eski ve en oturmuş”

³⁵ R.Wellek- Austin Warren, *Edebiyat Biliminin Temelleri*, çev. Prof. Dr. Ahmet Edip Uysal (Ankara: Kültür Bakanlığı, 1983), s. 93

³⁶ a.g.e., s. 98.

³⁷ a.g.e., s. 96.

³⁸ Berna Moran, *Edebiyat Kuramları ve Eleştirisi* (İstanbul: İletişim Yayınları, 2016), s. 132.

yöntemlerindendir.³⁹ Her ne kadar bu yöntem yazarın biyografisiyle eseri ve eserindeki karakterler arasında paralelliklerin bulunduğunu savunsa da edebiyatın kurmaca dünyası unutulmamalıdır. Yazar hayali dünyanın arkasına gizlenebilir ve yazdıklarında kendisini hiç belli etmeyebilir. Bu sebeple, incelenen eserde yazarın biyografisiyle ortak noktalar bulunması hâlinde eser hakkında yorumlamalara gidilmesi doğru olacaktır. Çünkü “biyografik bilgiler, yazarın eserindeki birçok telmih ve imaya, hatta kelimelere açıklık getirebilir”⁴⁰ bilgilerdir.

“Yazarın romandaki varlığını mutlak anlamda kaldırmak mümkün değildir. Hangi anlatıcı ve hangi bakış açısı kullanılırsa kullanılsın, temelde her şey yazara bağlıdır.”⁴¹ Yazarın kim olduğu; yaşadığı yüzyılın kültürel, ekonomik ve siyasi yapısı, sosyal çevresi eserlerine yansır. Hiçbir yazı yaratıcısından ayrı düşünülemez ve bu bağlamda “her romancı kendini anlatır ve –doğruyu söylemek gerekirse- büyük bir haz duyar; ancak hiçbir büyük romancı kendini tekrarlamaktan, anlatıya egemen olan kendi portresini süslemekten hoşlanmaz.”⁴² Yazar açık bir şekilde eserlerinde kendisine yer vermese de ister istemez kendine ait parçaları anlatılarına serpiştirir. Bu sebeple, bir eserdeki biyografik unsurlar incelenmek istenildiğinde yazarın hayat hikâyesine başvurmak, esere hangi açıdan yaklaşmak gerektiğini anlamaya ve eseri daha doğru biçimde yorumlamaya yardımcı olacaktır.

³⁹ R.Wellek- Austin Warren, *Edebiyat Biliminin Temelleri*, çev. Prof. Dr. Ahmet Edip Uysal (Ankara: Kültür Bakanlığı, 1983), s. 94.

⁴⁰ A.g.e. s. 100.

⁴¹ Mehmet Tekin, *Roman Sanatı 1* (İstanbul: Ötüken Yayınları, 2001), s. 53.

⁴² a.g.e., s. 42.

İKİNCİ BÖLÜM

2.MUSTAFA KUTLU’NUN BİYOGRAFİSİ VE HİKÂYESLERİNİN KAYNAKLARI

2.1.Çocukluk Yılları, Eğitim ve Meslek Hayatı

Mustafa Kutlu, 6 Mart 1947’de Erzincan’ın İliç ilçesine bağlı Kuruçay nahiyesinde doğar. Dedesi Mustafa Nedim Efendi hattat, müzisyen ve memur olan Kutlu, eğitilmiş ve şehirli bir aileden gelir. Rüştîye mezunu olan babası Nurettin Bey nahiye müdürü olarak Kuruçay’a atanır ve yazarın annesi Sulhiye Hanım ile evlenir. Çocukluğunda, babasının işinden dolayı iki sene arayla farklı köylerde ikamet ederek sıkça yer değiştirirler. Bu yer değiştirmeler esnasında Mustafa Kutlu ile tabiat arasında güçlü bir bağ oluşmaya başlar. Özellikle, babasının Kemah’ın Kamerik nahiyesine tayiniyle bu bağ güçlenir. Burada Erzincan Cebesoy Tren İstasyonu’nun hemen yanında diğer insanlardan uzak bir evde yaşarlar. Beşir Ayvazoğlu bu evin, Kutlu’nun insanlardan uzak kaldığı sürede tabiat ile irtibatını güçlendirdiğini ve onun tabiat ile ilgili birçok deneyimi kazanmasına olanak sağladığını dile getirir.⁴³

Kutlu, çok küçük yaşlarda okumayı ve yazmayı babasından öğrenir. Babası, Mustafa Kutlu’ya ve kız kardeşlerine o zamanlar sahip oldukları köy kitabıyla okumayı öğretir. O, dört yaşlarındayken bu kitabın içindeki şiirleri ezberlemeye başlar ve kitaplarla ilk teması çok küçükken gerçekleşir.

*“Onun içinde bazı şiirler vardı. Dört yaşındayken o şiirleri ağızdan ezberledim. Onlardan biri hâlâ aklımdadır. Ömer Bedrettin Uşaklı’nın: Başaklardan kundağın, Bağ, bahçe solun, sağın... İşte o şiiri ben dört yaşındayken ezberlemişim.”*⁴⁴

Babası Nurettin Bey, koyu bir CHP’lidir. Demokratlar iktidara gelince valiyle geçinemediği için emekliliğini doldurmadan görevinden ayrılır ve Erzincan’a gelirler ve buraya yerleşirler; fakat şehir depremde yeni çıktığı için şartlar kötüdür. Babası, adresi cumhuriyet mahallesi, 156 sokak, no:14 olan prefabrik bir ev satın alır ve elektriği olmayan bu eve taşınırlar. Yazar, ilköğrenimini Fırat İlkokulu’nda, ortaöğrenimini ise Merkez Ortaokulu’nda okur. Mahalledeki arkadaşlarıyla evlerinin karşısındaki sahada her zaman futbol oynar. Mahallelerindeki Hâkim Hamit Bey’in

⁴³ Beşir Ayvazoğlu, *Defterimde Kırk Suret* (İstanbul: Kapı Yayınları, 2008), s. 200.

⁴⁴ Ülke TV, “Kalbin Sesi- Mustafa Kutlu Belgeseli”, https://www.youtube.com/results?search_query=mustafa+kutlu+belgeseli [Erişim Tarihi: 12.03.2021].

çocukları Çağlayan, Ercüment, Atalay ve Yasemin ile arkadaş olan Kutlu, sürekli onların evine gider ve birlikte kitap okuma günleri düzenlerler. Bunun üzerine Hamit Bey de onlar için evinin bodrumunda bir kütüphane kurar. O ve arkadaşları “ellerine geçen her kitabı okumaya başlamışlardır; kütüphaneye bir perde germiş, zaman zaman Karagöz oynatmışlardır.”⁴⁵

Ortaokul yıllarında babasını kaybeden yazar ailesine destek olmak için çeşitli işlerde çalışmaya başlar ve iş hayatı onun sinema ile tanışmasını sağlar. İş çıkışından sonra vaktini Bezirci Sineması’nda geçirir ve kazandığı paralarının bir kısmını sinemaya gidebilmek için harcar. Öğrenimine Erzincan Lisesi’nde devam eden yazar, Fen bölümüne gitmesine rağmen ilgisini resim ve futbola yoğunlaştırır. Bununla birlikte Almanca, İngilizce, Fransızca ve Türkçe olmak üzere dört dilde yayımlanan okul gazetesinde yazılar yazar. Lise döneminde arkadaşı Abdülkadir Aral ile il kütüphanesine gidip ellerine geçen her kitabı okurlar. Vazgirt Köyü’ndeki çay bahçesi de onların okumalarını gerçekleştirdikleri yerdir ve bu sebeple köyün Kutlu’daki manevi yeri ayrıdır.⁴⁶ Kutlu, 1964 yılında liseden mezun olduktan sonra resme olan yeteneği ve ilgisinden ötürü Güzel Sanatlar Akademisi’nin sınavına girmek ister ve İstanbul’a gelir. Burada diğer bir tutkusu olan futbola daha da yaklaşır. İnönü Stadyumu’na sürekli gidip futbolcuların antrenmanlarını takip eder fakat İstanbul macerası uzun sürmez. Akademi ortamının kendi kişiliğine uygun olmadığını düşünerek ressamlık hayalinden vazgeçer. Yazarın kitaplara onlara düşkünlüğü ve Erzincan’a olan yakınlığı onu, Erzurum Atatürk Üniversitesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü’ne yönlendirir. Üniversitede onun edebi kişiliğine katkı sağlayan Orhan Okay, Kaya Bilgegil, Bilge Seyidoğlu, Haluk İpek, Selahattin Olcay, Niyazi Akı gibi hocalardan dersler alır. Akademi dışında ise yazarın kültürel kimliğinin şekillenmesinde yardımcı olan Boyacı İsmail Usta, Hatem Emmi, Meddah Behçet Efendi gibi halktan insanlarla tanışır.

Resme olan ilgisini hiçbir zaman kaybetmeyen Kutlu, Erzurum Halkevi’nde iki arkadaşıyla birlikte resim sergisi açar. Bu resim sergisi onun önemli kararlarından

⁴⁵ Ali Ayçıl, “Ortakı Adam: Mustafa Kutlu,” *Hikâyemizin Türküsü: Mustafa Kutlu* (Adapazarı: Sakarya Büyükşehir Belediyesi Kitaplığı, 2019), s. 30.

⁴⁶ Ülke TV, “Kalbin Sesi- Mustafa Kutlu Belgeseli”, https://www.youtube.com/results?search_query=mustafa+kutlu+belgeseli [Erişim Tarihi: 12.03.2021].

birini vermesine neden olur. O yıllarda üniversitede Sanat Felsefesi dersi aldığı İonna Kuçuradi resimlerini Almanya'ya göndermesi üzerine Almanya'dan ona davet gelir ama o, ailesine yardımcı olmak için bir an önce üniversiteyi bitirmek zorunda olduğundan teklifi geri çevirir.⁴⁷

Hayatının kırılma noktalarından biri *Hareket* dergisinin üniversite salonlarına asılmasıyla olur ve Kutlu böylelikle mecmuayı okumaya başlar. Bir gün Kutlu'nun Orhan Okay'ın odasında mecmuayı görüp hocaya dergiyi okuduğunu dile getirmesinin üzerine Hoca, *Hareket* dergisinin sahibi Ezel Erverdi ile Mustafa Kutlu'yu tanıştırır. Kutlu, Ezel Erverdi ile görüşmesinde dergiyi desensiz diye eleştirince Erverdi, ondan dergi için bir desen göndermesini ister. Bu istek doğrultusunda Kutlu'nun gönderdiği desen derginin 28.sayısının kapağında yayımlanır. Böylelikle dergiyle arasında hiç kopmayacak bir bağ oluşur.⁴⁸ *Hareket* dergisine desen göndererek sanat hayatına giriş yapan "ilk sanat derslerini İonna Kuçuradi'den alan ama inancımızı ve yaşadığımız dünyayı idrak tarzını, sanat düşüncesini asıl Nurettin Topçu'dan öğrenen ve o günden beri İslamî dünya görüşü içinde, bir mümin bakış açısıyla -yaklaşık 45 yıldır- hikâye yazan Mustafa Kutlu"⁴⁹ derginin 29.sayısında yayımlanan *O* isimli hikâyesiyle hikâyeciliğe adım atar. 1939 yılında Nurettin Topçu tarafından kurulan ve milliyetçi anlayışı, İslamcı bir ruhu benimseyen *Hareket* dergisi sayesinde Mustafa Kutlu fikir dünyasını şekillendirir.

Üniversiteden mezun olduktan sonra Erzincan'da Sevgi Hanım ile evlenen Kutlu, 1969-1972 yılları arasında ilk öğretmenlik yaptığı yer olan Tunceli'ye atanır. Burada hem derslere girmeye hem de dergiye hikâyeler, resimler, desenler göndermeye devam eder. Tunceli'de öğrencileriyle çok yakın bir ilişkiler kurar. Hatta eskimiş kullanılmayan spor salonunu onarır ve öğrencileriyle birlikte basketbol, futbol oynar. Ayrıca kapalı olan kütüphaneyi açtırıp yeni kitaplar getirir ve kütüphane kolunun çalışmasını sağlar. Kütüphanedeki bir sahneyi tiyatro sahnesi hâline getirir ve sahnede iki oyun oynatır. Oyunlardan biri 72. Koşuş'tur. Bu faaliyetler de öğrencilerinin ona daha çok yaklaşmasına sebep olur. Okul dışında zamanının büyük çoğunu Tunceli'de onu en çok etkileyen ve Türkiye'nin en coşkun, en temiz akan ırmaklarından,

⁴⁷ A.g.p.

⁴⁸ Beşir Ayvazoğlu, *DeFTERimde Kırk Suret* (İstanbul: Kapı Yayınları, 2008), s. 204-205.

⁴⁹ Ömer Lekesiz, "Mustafa Kutlu'nun Hikâye Poetikası", *Aynanın Sırrı: Mustafa Kutlu Sempozyum Bildirileri Kitabı* (İstanbul: Küçükçekmece Belediyesi Yayınları, Haziran 2012), s. 23.

derelerinden biri diye tabir ettiği Munzur ayı'nın etrafında geçirir. Bu ay alabalıklarıyla meşhurdur.

*“Ben de balık tutkunu olmuştum. Hemen hemen haftanın birkaç günü mutlaka balığa giderdim. O dereler, onların baharda, kışta sonbaharda ormanlarının aldığı manzaralar, çiçekler, sümbüller menekşeler... Bütün bunlar bendeki tabiat tutkusunu daha fazla geliştirdi.”*⁵⁰

Yazarın asıl hayali ise İstanbul'a gelip dergiye daha yakın olmaktır. Gönlünde hep İstanbul'a gitmek, oradaki arkadaşlarıyla beraber olmak vardır. Dolayısıyla her sene bu şehre tayini için müracaat eder. Uzun bir süre İstanbul'a atanamayınca istifa edip İstanbul'a gitmeye niyet eder ve tam bu sırada tayini İstanbul'a çıkar.

1972 yılında İstanbul Vefa Poyraz Lisesi'ne tayini çıksa dahi İstanbul'daki iki yıllık öğretmenlik macerasına istifa ederek son verir ve *Hareket* dergisinde çalışmaya başlar. Yazarın İstanbul'da ilk oturduğu ev Sultanahmet Akbıyık'ta Pazar caddesinin üstünde ydi. O, muhit olarak burayı seçmesini şöyle açıklar: “Niçin Sultanahmet'i seçtim? Çünkü Sultanahmet'in karşısında Divan yolu Ersoy Han'ın orada bizim *Hareket* mecmuasının 3-5 metre karelik küçücük bir odası vardı. Bir küçük ahşap masa bir iki tane sandalye...”⁵¹

İstifa edince hem *Hareket* dergisini hem de yayın evini yönetmeye başlar. Kutlu'nun *Hareket* mecmuasından unutamadığı isimler vardır: Taner şuer, Mehmet Doğan, Ebubekir Erdem, Mehmet şiray ve Cahit Çollak.

1979-1982 yılları arasında derginin yazı işleri müdürlüğünü yapar. Yine bu dönemlerde *Türk Dili ve Edebiyatı Ansiklopedisi*'nin 2. cildinden itibaren yayın kurulunda yer alır ve bu esere 8.cildi tamamlanıncaya kadar maddeler yazar. 1979'da *Dergâh Yayınları*'ndan çıkan *Yokuşa Akan Sular*⁵² isimli ilk hikâye kitabı, onun kendini bulma macerasını başlattığı kitabı oldu. Seksenli yıllarla gelindiğinde Kutlu'nun öykü yazarlığı oldukça gelişir. 1983 yılına *Ya Tahammül ya Sefer* adlı eseri ona “Yılın Hikyecisi” dln getirir. H. Salih Zengin, “*Hikmet ve Ahenk*” adlı

⁵⁰ lke TV, “Kalbin Sesi- Mustafa Kutlu Belgeseli”, https://www.youtube.com/results?search_query=mustafa+kutlu+belgeseli [Erişim Tarihi: 12.03.2021].

⁵¹ A.g.p.

⁵² Bkz. Mustafa Kutlu, *Yokuşa Akan Sular* (İstanbul: Dergâh Yayınları, 2020).

eserinde Mustafa Kutlu'nun ödöl almasını sağlayan gelişmelerle ilgili şu ifadelere yer verir:

“1982 yılında, bugün hala oturduğu ev olan Merter'deki Emek Sitesi'ne taşınır. Sonrasında beş yıllık bir suskunluk dönemine girer. Bir arayış içinde olduğu bu dönemi kendi hikâyesini dayandıracağı fikri ve estetik temelleri, kendine mahsus bir dili aramakla geçirir. Nurettin Topçu'nun felsefesi, sosyal adalet anlayışı, ahlakçılığı ve kültür-sanata bakışıyla biçimlendirdiğı düşüncesindeki yazmaya dair itici gücü adalet duygusunda bulur. Divan edebiyatı, halk edebiyatı, menakıplar, müzik, mimari, minyatür arasında nereye baktıysa karşısına hep tasavvuf düşüncesi çıkar. Bu birikim Mustafa Kutlu'nun kaynağı olacak, o kaynaktan aldıklarını günümüz insanına, günümüzün dili ve yenin bir terkipte neşretmeye başlayacaktır.”⁵³

Daha sonradan gelen *Bu Böyledir* ve *Sır* isimli hikâyeleri ile doğu-batı çatışmasını yaşayan insanların hâlleri ve köyden şehre göç konuları anlatımına dâhil olur. *Hareket* dergisinin ardından 1990'larda Ezel Erverdi, İsmet Özel, İsmail Kara ile birlikte *Dergâh Dergisi*'ni çıkarmaya karar verirler. Günümüze kadar pek çok eseri burada yayımlanır. Kültür sanat yazıları da yazan Kutlu, birçok gazetede denemeler ve aynı zamanda futbol üzerine yazılar yazar. 90'ların sonuna doğru Kutlu, televizyonculuğa da atılır ve Kanal 7 adlı yayın kuruluşunda *İstanbul Tekkeleri* isimli televizyon programını yapar.

Mustafa Kutlu senaryo türünde de bazı çalışmalar yapar ve birçok yazarın eserlerini senaryolaştırır. Sabahattin Kudret Aksal'ın *Geceye Doğru*, Orhan Kemal'in *Uyku*, Umran Nazif Yiğiter'in *Süslen Berberi* ve Ahmet Hamdi Tanpınar'ın *Huzur*'unu senaryolaştırır. Bunların yanı sıra kendi eseri *Gönül İşi* 'ni de senaryo hâline getirir. Ayrıca Kutlu'nun “Kapıları Açmak” adlı hikâyesi televizyon dizisine uyarlanır, *Uzun Hikâye* kitabı da sinema filmi olarak çekilir ve yüksek oranda beğeni alır. Daha sonra *Mavi Kuş* kitabı TRT kanalı için film haline getirilir. Bir dönem TRT için Selim İleri ile birlikte *Pazartesi Hikâyeleri*'ni yazarlar ve Medine Müdafaası adlı projede yönetmen Metin Erksan'la çalışır. 2016 yılına gelindiğinde ise yazar, Cumhurbaşkanlığı Kültür ve Sanat Büyük Ödülü'nü ve Necip Fazıl Saygı Ödülü'nü layık görülür.

Mustafa Kutlu'nun tek çocuk kitabı olan *Yıldız Tozu*⁵⁴ da dâhil edildiğinde yazar, 2019 yılına kadar yirmi dokuz hikâye kitabı, on dört deneme kitabı, iki şiir ve iki tane de araştırma-inceleme kitabı yazmıştır. 2002 yılından itibaren her yıl bir kitap

⁵³ H. Salih Zengin, *Hikmet ve Ahenk: Mustafa Kutlu* (İstanbul: Ağaç Kitabevi, 2012), s. 18.

⁵⁴ Mustafa Kutlu, *Yıldız Tozu* (İstanbul: Erdem Çocuk, 2004).

yayımlamayan Kutlu, sanat dünyasına attığı ilk adımdan bu yana kadar yazdığı eserle velut yazarlar arasına girmeyi başarır.

2.2. Mustafa Kutlu Hikâyelerinin Kaynakları

Mustafa Kutlu'nun hayat hikâyesi okunduğunda onun fikir ve sanat dünyasını oluşturan birçok kaynaktan beslendiği ve yazılarını ömrü boyunca yaşadığı olaylardan, tanıştığı ve okuduğu fikir adamlarından, gittiği mekânlardan, yaşadığı dönemin sosyal olayları ve mevcut siyasi düşüncelerden etkilenecek kaleme aldığı söylenebilir.

Mustafa Kutlu'nun hikâyelerinin kaynaklarına bakıldığında ilk başta onun çocukluğundan bu yana ilham aldığı tabiat ve hayvan sevgisinden bahsetmek gerekir. Tabiat onun dış dünya ile ilk temasıdır. Ruhunu beslediği, yalnızlığını giderdiği ilk yerdir. Tıpkı kendisiyle tabiatı bütün görmesi gibi eserlerinde de kahramanlar tabiatla tamamlanır. Yaptığı bir röportajında eserlerindeki tabiat ve hayvan sevgisine şöyle değinir:

“Çok küçük yaşlarda beş altı yaşlarındayken ıssız bir Anadolu tren istasyonunda geçti benim çocukluğum. Orada küçük bir köpeğim vardı adı Gümüş. Beraber dağ bayır dolaşırdım ve bütün hayvanatla böceklerden kuşlara... varıncaya kadar onlarla çok yakınlık kurmaya çalışmışımdır ve tabiatın bütün unsurlarıyla yakınlık kurdum. Çünkü başka arkadaşım yoktu tabiat, köpek ve ben. Ta oradan veri başlayan bir aşinalık var bana. Dolayısıyla daha sonra yayınevime, kapalı mekânlara, şehre geldikten sonra, tabiata uzak kaldıktan sonra bile yazdıklarımnda tabiatı içinde yaşatan birisi gibi sanki beni hep oralara götürüyormuş gibi çok canlı tabiat tasvirleri yaparken kendimi oralarda hissediyorum... Başka bir yayın evindeyken çok çiçek merakım vardı, 20-25 tane saksı vardı. Bu şu demek dört duvar arasına sıkışmış dışarı çıkamamış adamın onlardan medet umması. Tabiatla olan münasebetim daha sonra fikriyata da döküldü. Bu son yazdığım Kalbin Sesiyle Toprağa Dönüş onun eseridir.”⁵⁵

Mustafa Kutlu dini kaynaklar olan hadis ve tefsirlerden faydalanmakla birlikte özellikle Kur'an-ı Kerimden de beslenen bir yazardır. Bu kaynaklar, onun hayata bakışını oluşturmada yardımcı ürünler olma görevini üstlenir. Bunların yanı sıra yazarın fikir dünyasına ciddi tesir yapan kişinin Nurettin Topçu olduğu ve yine Topçu'nun onun, sanat ve ideolojisine zemin oluşturan kişi olduğu söylenebilir. Kutlu, röportajlarında Topçu'ya büyük yakınlık duyduğunu, sahip olduğu adalet ve hak duygularını onunla şekillendirdiğini sıklıkla dile getirir:

“Esasları itibariyle Nurettin Bey benim düşünce çizgimi teşkil etmiştir, düşünce çizgimi tayin etmiştir... Son yazdığım Kalbin Sesi ile Toprağa Dönüş kitabı Nurettin Bey'in fikirlerinin bir şekilde neşvü nema bulması, yeniden yorumlanmasıdır. Nurettin Bey dediğim gibi beni en çok

⁵⁵ Ülke TV, “Kalbin Sesi- Mustafa Kutlu Belgeseli”, https://www.youtube.com/results?search_query=mustafa+kutlu+belgeseli [Erişim Tarihi: 12.03.2021].

etkileyen düşünce adamı, filozof, maarifçi yani her bakımdan ahlak bakımından. Ben de ahlaki çok önemserim.”⁵⁶

Mustafa Kutlu’nun hikâyelerinde Nurettin Topçu’nun izlerini inceleyebilmek için Topçu’nun düşüncelerinin felsefesini, ahlaki görüşlerini anlamak gerekir. O, dini yönü güçlü bir düşünürdür. Kişinin kendi iradesi ve hareketi sayesinde hakikati arama yolunda olması gerektiğine inanır. Topçu “*İnsanın cevheri harekettir, yaptığı ne ise insan odur*”⁵⁷ düsturuyla fikirlerini şekillendirir. “Hareket” kelimesi onun düşüncelerinin felsefesini oluşturur. Bu hareket fiziki görünüşün ardında ruhi aktiviteyi barındırır ve Topçu ilham aldığı Blondel’in sözlerini şu şekilde alıntılar:

“İbadet irade için zaruridir; zira hareket etmedikçe samimi olunamaz. Her varlığı tanımakta olduğu gibi Allah’ı tanımak için de hareket etmek, dinî amellerin yolunu takip lazımdır. Dinî harekete ve nassa ulaşan hareket felsefesi namütenahiye de hareketlerimizde arıyor: Hareketin bulunmadığı yerde Allah yoktur, o nerede görünürse Allah oradadır”⁵⁸

Aynı zamanda Topçu, toplumu meydana getiren çoğu konuya değinmeye çalışır. Ticaret, hukuk, din, adalet, siyaset, sanat gibi birçok alandaki düşüncelerini, kurduğu *Hareket* dergisiyle anlatmaya çalışır. Mustafa Kutlu’nun dergi ile tanışması ile birlikte dergi onun için Nurettin Topçu’nun fikirlerini benimsediği mektep hâline gelir. Mustafa Kutlu derginin kendisi için önemini şöyle ifade eder:

“Hareket mecmuası benim fikir dünyama, hissiyatıma denk düşen bir mecmuaydı. Yani hem Müslüman, hem sosyal adaletçi. O zamanlar sosyalist bile olmuştum, ama ruhçu sosyalist! Zira adalet düşüncesi bende çok köklüdür; nitekim kitaplarımın hepsinde vardır.”⁵⁹

Böylece söylenebilir ki Mustafa Kutlu hikâyelerinin zeminine onu derinden etkileyen fikir hocasının görüşlerini yerleştirir.

“Kutlu, Topçu felsefesinden derinden etkilenir. Topçu’nun, ticaret, siyaset, tabiat, Anadolu romantizmi, köy gerçekliği, modernizmi reddiye gibi felsefi-iktisadi-ahlaki görüşlerini sanat alanında “temsil eden” Mustafa Kutlu olmuştur. Topçu’nun zaman zaman destansı bir coşkuyla açıkladığı bu görüşlerin, Mustafa Kutlu’da yaşayan bir dünyaya dönüştüğünü, belirginleştğini görürüz.”⁶⁰

Ayrıca, Mustafa Kutlu, Nurettin Topçu’dan etkilenerek “Anadolu Romantizmi” olarak adlandırılan bir ekolünü benimser. Bu düşünce Anadolu insanının saflığına yönelir. Köyün din ile harmanlanan ahlaki değerlerini, şehir hayatının bütün kirlerinden arınmış saf toplumunu esas alır. Ama Cumhuriyetten önce yurdumuzda ortaya çıkan

⁵⁶ A.g.p. [Erişim Tarihi: 12.03.2021].

⁵⁷ Nurettin Topçu, *Var.oluş Felsefesi-Hareket Felsefesi* (İstanbul: Dergâh Yayınları, 2011), s. 55.

⁵⁸ A.g.e., s. 56-59

⁵⁹ H. Salih Zengin, *Hikmet ve Ahenk: Mustafa Kutlu* (İstanbul: Ağaç Kitabevi, 2012), s. 52.

⁶⁰ Necip Tosun, *Türk Öykücülüğünde Mustafa Kutlu* (İstanbul: Dergâh Yayınları, 2004), s. 22.

bir şehir hayatı da vardır. Şehir hayatını ve eski Osmanlı geleneğinin estetiği konusunda fikir üreten, bu geleneğe son derece bağlı olan edebiyatçılarımızın en başında Ahmet Hamdi Tanpınar gelir. Tanpınar, Kutlu'yu estetik açıdan etkilemiştir. Özellikle İstanbul, Bursa gibi önemli Osmanlı şehirlerinin mimari yapısını, eski şiirin estetik yönünü ile inceliğini eserlerinde sık sık dile getiren ve onu yeni dönemle harmanlayarak farklı bir estetik zevk peşinde koşan Ahmet Hamdi Tanpınar, Kutlu'nun sıkça andığı isimlerden biridir.⁶¹

Üniversite de yazdığı tez sayesinde Sait Faik Abasıyanık'ın üslup ve fikir dünyasıyla yakından ilgilenen Mustafa Kutlu, Sabahattin Ali'nin Türk hikâyeciliğinde açtığı, Sait Faik'in oradan yeni bir kaynak oluşturduğu nehrin takipçilerindedir. Kendisiyle yapılan bir görüşmede bunu destekleyecek nitelikteki "Toplumcu tarafıyla Sabahattin Ali'den, modern hikâyeye anlayışıyla Sait Faik'ten beslendim" cümlesi, iki hikâyeciyle bir zamanlar da olsa aynı çizgide hareket ettiğinin kanıtıdır.⁶²

Türk edebiyatında hikâyeye geleneğinin ilk izlerinin görüldüğü tür olan mesnevi, Mustafa Kutlu'nun eserlerini besleyen kaynaklardandır. Halk hikâyesi türünün kahramanlarının özelliklerini kendi kahramanlarına yükleyerek yazdığı satırları eserlerinde görmek mümkündür.

*"Postacı kıza âşık olmuştu. Kerem'in Aslı'yı, Tahir'in Zühre'yi sevdiği kadar olmasa bile, o türden bir aşk ile karısını seviyordu. Bazen kahvaltı masasında kızın ap-ak değirmi çehresine, iki ela gözlerine, fındık burun, düğme dudaklarına daldırıyor: 'Yahu bu çocuğa el sürmek bülbulü eti için öldürmek gibi bir şey. İnsan buna nasıl kıyar, bu bakir güzellik bakire kalmalıdır.' diye düşünüyor. Anlayacağınız Postacı kıızı bir nihavendi şarkı, bir pul, bir çiçek gibi demeyelim de başka türlü bir aşk ile seviyordu."*⁶³

Mustafa Kutlu hikâyelerinde tasavvufi fandan da faydalanır fakat onun eserlerinde tasavvuf bir amaç değildir. "Tasavvufi dilin günümüzde alacağı şekil, anlatı sanatlarında kullanılışı beni ilgilendiriyor"⁶⁴ diyen Kutlu hikâyelerinde daha çok tasavvufu temsil eden kişilerden, tasavvuf terimlerinden, onu oluşturan duygulardan yararlanır. Bu tez

⁶¹ Hamdullah Koşan, "Doğu-Batı Medeniyetleri Arasında Mustafa Kutlu'nun Öykücülüğü" (Yüksek Lisans Tezi, İnönü Üniversitesi, 2013), s. 10.

⁶² A. Ali Ural, "Türk Hikâyeciliğinde Anlatıcı-Okur İlişkileri (Sabahattin Ali, Sait Faik ve Mustafa Kutlu Örnekleri)" (Doktora Tezi, Fatih Sultan Mehmet Vakıf Üniversitesi, 2019), s. 110.

⁶³ Mustafa Kutlu, *Menekşeli Mektup* (İstanbul: Dergâh Yayınları, 2016), s. 18-19.

⁶⁴ Mustafa Kutlu, "hikâye", *Türkiye Kültür ve Sanat Yıllığı 1984*, haz. Mehmet Doğan (Ankara: Türkiye Yazarlar Birliği Yayınları, 1984), s. 237.

için önemli olan da onun tasavvufa olan ilgisinin ve tasavvuf geleneğini takibinin eserlerine ne derece yansıdığıdır.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

3.MUSTAFA KUTLU’NUN HİKÂYELERİNDE BİYOGRAFİK UNSURLAR

3.1.Şahsi İlgi ve Tutkuları

3.1.1.Resim Yeteneği⁶⁵

Resim varlıkların, doğadaki görünüşlerinin kalem, fırça gibi araçlarla kâğıt, bez vb. üzerinde yapılan biçimleri⁶⁶ olarak tanımlanan Arapça kökenli bir kelimedir. Yeryüzünde yaşamış ilk insanlardan günümüze kadar birçok kişinin duygularını ve fikirlerini ifade etme aracı olarak resimden faydalandığı görülür.

Mustafa Kutlu’nun çocukluk döneminde içinde büyüdüğü tabiat manzaralarına karşı dikkati, onun resme ilgisini uyandıran en önemli unsur olarak sayılabilir. Küçük yaşlarda resim çizmeye başlayan Kutlu, edebiyattan önce resim sanatını merkezine alır. “Ressam olmayı düşünüyordum ama resim insanı bir yere kadar götürüyor. Çünkü taşrada önünde bir hoca bir atölye bir akademi gibi bir şey olması lazım. Ama bu mümkün olmayınca ben resimle anlatamadığım şeyleri yazıyla anlatmaya çalıştım”⁶⁷ diyerek ilk başta kariyerine ressam olarak devam etmek istediğini belirtse de bu fikrinden lise çağlarından sonra vazgeçer. Sık sık resim yapmanın kendisini dirilttiğini, beynini yıkadığını⁶⁸ ve rahatladığını dile getiren Kutlu’nun çocukluğunda gördüğü dağlar, nehirler, çiçekler, hayvanlar yani kısacası tabiatı sanki bir tablo çiziyormuşçasına hikâyelerine yansıttığı görülür. Hatta yakın arkadaşı Ezel Erverdi bir yere beraber gittiklerinde ikisinin de baktıkları manzaraya Kutlu’nun dikkatini bambaşka verdiğini, gördüklerini yazılara, hikâyelerine de geçirdiğinden⁶⁹ söz eder.

⁶⁵ “Tabiat ve Hayvan Sevgisi” bölümündeki tabiat betimlemelerini içeren ve yazarın hikâyelerinden yapılan alıntılar, tezin “Resim Yeteneği” kısmına da dâhil edilebileceğinden benzer örnekleri tekrar etmemek adına bu başlık altında sadece iki alıntıya yer verilmiştir.

⁶⁶ <https://sozluk.gov.tr/> (Erişim Tarihi: 17.11.2021.)

⁶⁷ Ülke TV, “Kalbin Sesi- Mustafa Kutlu Belgeseli”, https://www.youtube.com/results?search_query=mustafa+kutlu+belgeseli [Erişim Tarihi: 12.03.2021].

⁶⁸ H. Salih Zengin, *Hikmet ve Ahenk: Mustafa Kutlu* (İstanbul: Ağaç Kitabevi, 2012), s. 52.

⁶⁹ Ülke TV, “Kalbin Sesi- Mustafa Kutlu Belgeseli”, https://www.youtube.com/results?search_query=mustafa+kutlu+belgeseli [Erişim Tarihi: 12.03.2021].

Söylenebilir ki, hikâyelerindeki doğa betimlemeleri ve kahramanların anlatımlarında ressam gözüyle dünyaya bakan Kutlu'yu ön plana çıkarır.

*“Mustafa Kutlu, olayları/olguları “Ressam gözü” değerinde bir bakışa, gözleme ve inceleme yetisine sahiptir. Ki bu izlenimci, yansıtmacı bir göz olmaktan çok, kolayına görülmeyeni gören ve onu kendi içinde asıl olması gereken renk bütünlüğüne kavuşturarak nakleden bir ressam gözüdür.”*⁷⁰

Resimle anlatamadığını yazılarıyla anlattığından bahseden Kutlu, *Hüzün ve Tesadüf*'te geçen şu satırlarda bir nevi zihninde yer alan gözlemlerinden oluşturduğu tabloyu hikâyesinde kalemiyle çiziyor gibidir.

*“Zerdali dalında kızarıyor. Mavi gökte yaz güneşi, ağustos böcekleri bitmez-tükenmez şarkılarını sürdürüyor. Bu şarkılar sürdükçe kızarmış zerdali. Ağaçların dibinde bir derecik şırıldıyor. Nanelerin, yarpuzların, kekiklerin yaprakları suya eğiliyor. Derecek bu kokularla yüklenip, değirmen arkına doğru çayırdaki bir ceylan gibi akıp gidiyor. Zerdali ağaçlarının altı baştan başa maydanaz, baştan başa reyhan. Arada bir Aladağ'ın eteğinden ufak bir esinti geliyor, salınıyor zerdali dalları, bir ikisi sarı sarı düşüyor yeşilliğin ortasına. Yeşilliğin ortasında sarı benekler açılıyor... Dutkuşları, sığırcıklar, alakargalar dallar arasında cirit atıyor. Atmacanın çığlıkları bir yaklaşıp, bir uzaklaşıyor.[...] Kabarıp bele vurmuş, pembe çiçeklerini patlatıp gövermiş korunga tarlasının ortasında, omuzda kürek, ağızda bir neşeli türkü bir delikanlı yürüyor. O yürüdükçe tarlanın hışırtısı bir uçtan ötekine yayılıyor. Korungaya yuva yapmış tavşanlar, bildircinlar, yavrularını pençelerine takıp sağa sola savuşuyor. Çitin üzerinden aşan asma kabakları koca yapraklarını, yılankavi gövdelerini, gitgide ağırlaşan meyvelerini büyütüyor. Domatesler olgunlaşıyor, incirlerin yanağından bal damlıyor, dutlar dibine dökülüyor, mürdüm eriklerinin lacivertten mora doğru giden renkleri buğulanıyor.”*⁷¹

Yazar, benzer şekilde eserinin devamında zihnindeki doğa manzaralarını sözcükleriyle resmediyor gibidir.

Değirmen suyu kasabayı gölgeleyen tepelerin kılıç gibi girmiş bir boğazın epeyce ilerisinden çevriliyor. Tepeler meşelik. Meşelerin koyu yeşilleri arasında ardıçların, karamukların, akçakavakların sarıya uçan açık yeşilleri dalgalanıyor. Birkaç yamaç tarla bu yeşilin ortasına sarı başaklarını sermiş oturuyor. Dereboğazı tepeleri geçip, sarp kayalara vurarak, geride eflatun buğulara bulanmış Aladağ'ın karlı doruklarına doğru yol alıyor. Aladağ'ın karı yaz-kış kalkmıyor. Temmuzun şakırdayan güneşi üzerine çökrelese bile, kovuklarına, koyaklarına birikmiş kar, gide gide zirveye kadar gerilese bile büsbütün yok olmuyor. Eteklerde yüzlerce pınar, parıltılı damlacıklar sıçrata sıçrata aşağılara, dere içine iniyorlar. Katır turnaklarından, dağ lalelerinden, sümbül ve çiğdemlerden toplanan koku suya sınıyor. Kendini bir o yana bir bu yana vura vura köpüklenen dere hızla akıyor. Boğazı geçene kadar her yamaçtan, her kaya dibinden bir küçük kaynak daha katılıyor suya. Gürgenlerin, kestanelerin, kayın ormanlarının gölgesi düşüyor. Gölcüklerde, suyun incelik süzülmesi yerlerde alabalıklar oynuyor. Tepeye doğru indikçe yatağı genişliyor derenin. Taşlar yumuşayıp yassılaşıyor. [...] Yosun tutmuş destek duvarlarından sızıyor, yabani güllerin, kuşburnu yapraklarının arasından süzülüyor[...]Zerdalilerin iyice olgunlaşıp artık kavuniçine çalan

⁷⁰ Ömer Lekesiz, *Yeni Türk Edebiyatında Öykü-5* (İstanbul: Kaknüs Yayınları, 2001), s. 508.

⁷¹ Mustafa Kutlu, *Hüzün ve Tesadüf* (İstanbul: Dergâh Yayınları, 2020), s. 40-41.

daneleri, aşağıdaki yeşil maydanoz maşarasına pıt pıt düşüyor. Maydanozun yanbaşında yeni biçilmiş yonca tarlası."⁷²

Resimle anlatamadığım şeyleri yazıyla anlatmaya çalıştım diyen Kutlu'nun hikâyelerinde betimlenen manzaralar birbirine çok benzer. Çünkü Kutlu, küçüklüğünde gördüğü manzaraları zihninde kurgular ve o manzaraları hikâyelerinde tablo çiziyormuş gibi betimlemek istediği zaman sürekli bu kurguya başvurmaktadır.

3.1.2. Tabiat ve Hayvan Sevgisi

Mustafa Kutlu'nun çocukluğunda ki en iyi arkadaşları; seyrettiği, içinde dolaştığı tabiat ve koşup oynadığı hayvanlardır. O, hayatla tanıştığı ilk yıllarda yalnızlığını tabiatla bastırır, duygularını tabiat ve hayvanlarla kalabalıklaştırır.

*"Bir tek çocuk benim, bir de şu kadayık bir köpeğim var Gümüş. Onunla beraber tabiatla haşır neşir oldum. Gelen giden trenlerle oyalandım. Dolayısıyla benim kitaplarımdaki tabiat sevgisi hayvan sevgisi onların çeşitlenmesi dört beş yaşlarından itibaren başladı."*⁷³

*"Çok küçük yaşlarda beş altı yaşlarındayken ıssız bir Anadolu tren istasyonunda geçti benim çocukluğum. Orada küçük bir köpeğim vardı adı Gümüş. Beraber dağ bayır dolaşırdım ve bütün hayvanatı böceklerden kuşlara... varıncaya kadar onlarla çok yakınlık kurmaya çalışmışımdır ve tabiatın bütün unsurlarıyla yakınlık kurdum. Çünkü başka arkadaşım yoktu tabiat, köpek ve ben. Ta oradan veri başlayan bir aşinalık var bana. Dolayısıyla daha sonra yayınevime, kapalı mekânlara, şehre geldikten sonra, tabiata uzak kaldıktan sonra bile yazdıklarımda tabiatı içinde yaşatan birisi gibi sanki beni hep oralara götürüyormuş gibi çok canlı tabiat tasvirleri yaparken kendimi oralarda hissediyorum... Başka bir yayın evindeyken çok çiçek merakım vardı, 20-25 tane saksı vardı. Bu şu demek dört duvar arasına sıkışmış dışarı çıkamamış adamın onlardan medet umması"*⁷⁴

diyen Kutlu'nun bu iki farklı röportajından anlaşıldığı üzere o, köy hayatından şehir hayatına doğru geçişinin sebep olduğu tabiata özlemini eserleriyle dindirmeye çalışır. Akıllı, duyguları ve kalbi her zaman tabiatla birliktedir. Bu yüzden Kutlu, doğa ile ilgili düşüncelerini, duygularını ve hayallerini kahramanları üzerinden yansıtır. Erzincan ve Anadolu'nun kasabalarının doğası hikâyelerinin mekânı hâline gelir. Ondaki tabiat ve hayvanlar hep olumludur. Arkadaşı İsmail Kara, tabiatın Mustafa Kutlu'nun eserlerindeki etkisine şöyle değinir:

"Anadolu'daki bütün bu tecrübe ve zenginlikler onun hikâyelerinde ya açıktan ya satır aralarında vardır. Onun hikâyelerinde dolaşan su şarlıları, börtü böcek, çiçek, ağaç adları, hayvan adları, kuş adları özellikle bunların çok önemli bir kısmı oralardan kalmadır. Bir

⁷² A.g.e., s. 67-72.

⁷³ Ülke TV, "Kalbin Sesi- Mustafa Kutlu Belgeseli",

https://www.youtube.com/results?search_query=mustafa+kutlu+belgeseli [Erişim Tarihi: 12.03.2021].

⁷⁴ Kitapyurdu.com, "Yazarlar Cevaplıyor: Mustafa Kutlu",

https://www.youtube.com/watch?v=2DUba8S1_Q [Erişim Tarihi: 27.07.2021].

bakıma hayat tecrübesinin eserlerine yansıyan kısımdır. Çok iyi bir gözetleyicidir. Çok iyi bir müşahede kapasitesine sahiptir.”⁷⁵

Benzer şekilde Necip Tosun da, Kutlu’nun biyografik yaşamına ait parçaları eserlerine yerleştirdiği kanaatindedir.

“Kutlu’nun öykülerinin odağında ‘tabiat’ vardır. Ve tabiat, onun öykülerinin bir uvertürü, bir yan ögesi olmaktan çok, aslî unsuru, öznesi, kahramanıdır. Kutlu söyleyeceği pek çok şeyi tabiatın diliyle izah eder. Benzetmeleri, yakıştırmaları, örnekleri hep tabiatın seçer. Ona göre güzellik, masumiyet, sadelik sadece ve sadece tabiattadır. Günümüz insanının yaşadığı kaotik ortamdan kurtulacağı yegâne sığınak tabiattır. Çünkü insan ve tabiat birbirlerini tamamlayan iki dosttur. Ve tabiat gönlünü hesapsız, kitapsız insana açar. İnsan tabiattan uzaklaştıkça, onu yok saydıkça, kendinden de uzaklaşır.”⁷⁶

“Hep bir bahçem olsun istedim. Orada tere, maydanoz, domates yetiştireyim. Baharda kirazlar çiçek açsın”⁷⁷ hayalleriyle yaşamını devam ettiren Kutlu, bu isteğini *Beyhude Ömrüm* kitabındaki kahramanı üzerinden gerçekleştirir. Hikâyedeki ana karakter tıpkı Kutlu gibi meyve ağaçlarıyla, maydanozlarla dolu bir bahçeyi hayal eder. Kutlu, kitap boyunca kahramanının hayallerini gerçekleştirme yolundaki maceralarını anlatır. Bu kahraman, Kutlu’nun tabiat sevgisinden izler taşıması bakımından önemlidir.

“Burası bahçe de olur, bağ da. Niye olmasın...Elma, armut, vişne. Derken nar geliyor aklıma; burnumun direği sızlıyor. Etrafına bir dizi servi-kavak dikerim kalem gibi. Birkaç petek arı. Maydanoz maşarası zerdalinin dibinde olacak. Zerdaliler sararıp olgunlaşınca o yeşil maşaraya ‘pıt’ diye düşüverecek.”⁷⁸

“Benim de bir bahçem olacak. İçinde nar ağaçları olacak. Her bir meyveden olacak içinde. Yedi köy, bu bahçeyi parmakla gösterecek.”⁷⁹

“İhlamları tazeledik. Vişneyi, kirazı nereden alacağımızı tesbit ettik. Sıra geldi elmaya.

-Elmaya gelince... Elmanın yeri Erzincan. Diyeceksin niye? Memlekette çok çeşitli elma var. Amasya’nın, Niğde’nin, Eğirdir’in. Ama bana sorarsan bunları bırak. Paraya kıy, tirene bin tâ Erzincan’a kadar git.”⁸⁰

Hikâyenin kahramanı büyük mücadeleler sonucunda hayallerine kavuşur ve bahçesinde meyve ve sebzelerini yetiştirir. Kutlu, bahçelere karşı duyduğu hevesi ve heyecanını kahramanına yaşatır.

“Hani yukarıdan bakınca, orada, Islak Kaya’nın dibinde zümrüt gibi yayılmıştı bahçemiz, Allah kem gözlerden saklasın. Fidanların bir kısmı nişan vermiş; hani vişnede, erikte, kayısıda tek-tük meyve var, lâkin henüz çağla. Diplerinde maydanoz, tere, turp vesair. Beri yana

⁷⁵ Ülke TV, “Kalbin Sesi- Mustafa Kutlu Belgeseli”,

https://www.youtube.com/results?search_query=mustafa+kutlu+belgeseli [Erişim Tarihi: 12.03.2021].

⁷⁶ Necip Tosun, *Türk Öykücülüğünde Mustafa Kutlu* (İstanbul: Dergâh Yayınları, 2004), s. 61.

⁷⁷ H. Salih Zengin, *Hikmet ve Ahenk: Mustafa Kutlu* (İstanbul: Ağaç Kitabevi, 2012), s. 54.

⁷⁸ Mustafa Kutlu, *Beyhude Ömrüm* (İstanbul: Dergâh Yayınları, 2020), s. 17.

⁷⁹ A.g.e., s. 27.

⁸⁰ A.g.e., s. 99.

domatesi, biberi, patlıcanı diktik. Alt başa kabak, salatalık ocaklarını açtık. Hasılı gelin gibi oldu mübarek.”⁸¹

Mustafa Kutlu, *Tirende Bir Keman* isimli hikâyesinde mekân olarak çocukluk döneminde yaşadığı Erzincan’ı ön plana çıkarır. Kitaplarındaki tabiat sevgisi hayvan sevgisi ve onların çeşitlenmesi dört beş yaşlarından itibaren başlar. Yaşam öyküsünden de bilindiği üzere Erzincan çok fazla anılar biriktirdiği, “tabiatla haşır neşir olduğu, gelen giden trenlerle oyalandığı yerdir.” Bu şehir ile ilgili gözlem ve tasvirlerine birçok hikâyesinde rastlamak mümkündür.

“Meşelerin yaprakları kan-kızıla çalar, palamutlar dolu gibi yağar yarlardan, yarpuzlar kurur. Toy kuşları turnaların peşine takılır, boz perçemli çayır kuşlarının sesi ansızın kesilir. Derenin suyu titremeye başlar.”⁸²

Mustafa Kutlu hikâyelerinde dağ, tepe, ağaç, çiçek ve hayvan tasvirlerine bolca yer verir. O, çok iyi bir doğa gözlemcisi ve gözlemlediği tabiatı zihninde zenginleştirip eserlerine yansıtan kişidir. Küçüklüğünden beri köpekleri çok sevdiği bilinen Kutlu, birçok eserinde onlara da yer vermeyi ihmal etmez. Bununla birlikte alabalığı seven ve onu tutma tutkusuna sahip olan⁸³ yazarın satırlarında çoğu kez bu balık gözler önüne serilir.

Yokuşa Akan Sular kitabında gurbette olan ana karakter Bican, şehirde uzun süre kalmak zorunda olduğunu anlayınca köyünün manzarasını hayal edip iç dünyasında rahatlamaya çalışır. Yazarın yaptığı tasvirler Kutlu’nun yaşadığı köydeki manzaralarla örtüşür. Betimlemelerine çok sevdiği alabalık ve köpek figürlerini yerleştirmeyi unutmaz.

“-Tezden dalgıya dalma yeğenağa. Gurbetçinin sıfatına erinde geçinde kül elenir ya, o bizlere gerekli. Sen daha yeni yetmesin, kalıcısın burda. Böyle belle.

-Kalıcı mıyız?

Bican sözünü tamamlayamadı. Gözünün önünden geçen kül renkli dünyayı kaybetti. Masmavi lekesiz bir gök, parıl parıl bir güneş, kilometreler boyu uzayıp giden yemyeşil otla kaplı bir yayla, atların arasından kıvrıla kıvrıla akan beyaz çakış taşlı dupduru bir çayla bezeli, yeni bir dünyaya açtı gözlerini. Rüzgâr kekik kokuyordu. Derede alabalıklar vardır. Kapı itleri Alaş sıçraya oynaya, davarın önünü almaya çalışıyordu. Görüntü devam etsin istedi Bican, ama bu yalan dünya geldiği gibi ansızın gidiverdi.”⁸⁴

⁸¹ A.g.e., s. 121.

⁸² Mustafa Kutlu, *Tirende Bir Keman* (İstanbul: Dergâh Yayınları, 2020), s. 96.

⁸³ Ülke TV, “Kalbin Sesi- Mustafa Kutlu Belgeseli”,

https://www.youtube.com/results?search_query=mustafa+kutlu+belgeseli [Erişim Tarihi: 12.03.2021].

⁸⁴ Mustafa Kutlu, *Yokuşa Akan Sular* (İstanbul: Dergâh Yayınları, 2020), s. 23-24.

Hüzün ve Tesadüf adlı kitabının içinde yer alan *Aheste Beste* adlı hikâyesi baştan sona tabiat tasvirlerini barındırır.

“Zerdali dalında kızarıyor. Mavi gökte yaz güneşi, ağustos böcekleri bitmez-tükenmez şarkılarını sürdürüyor. Bu şarkılar sürdükçe kızarmış zerdali. Ağaçların dibinde bir derecik şırıldıyor. Nanelerin, yarpuzların, kekiklerin yaprakları suya eğiliyor. Derecek bu kokularla yüklenip, değirmen arkına doğru çayırda bir ceylan gibi akıp gidiyor. Zerdali ağaçlarının altı baştan başa maydanoz, baştan başa reyhan. Arada bir Aladağ’ın eteğinden ufak bir esinti geliyor, salınıyor zerdali dalları, bir ikisi sarı sarı düşüyor yeşilliğin ortasına. Yeşilliğin ortasında sarı benekler açılıyor... Dutkuşları, sığırcıklar, alakargalar dallar arasında cirit atıyor. Atmacanın çığlıkları bir yaklaşıp, bir uzaklaşıyor[...]Değirmen önünden fırlayan bembeyaz bir fino, merkeple gelen dedeye doğru bir koşu tutturuyor. Dedenin kucağındaki çocuk köpeği görünce ellerini çırpıp neşeli çığlıklar atıyor.”⁸⁵

Kutlu, aynı kitabın ilerleyen sayfalarında benzer betimlemelere yer verir:

“Çarpık bacaklı bir köpek, ıslak ve korkak, vagonlar arasında bir görünüp bir kayboluyor.”⁸⁶

Yazar, bu kitabın *Dürbünlü Çiçek* bölümünde ve *Aheste Beste* hikâyesinde Aladağ ve çevresi için yaptığı betimlemelerin benzerlerine yer verir. Yazar, hikâyelerinde tabiat tasvirleri yaparken maydanoz, meşe, nane, zerdali, dutlar, Aladağ ve alabalığa yer vermeyi sıklıkla tercih eder. Kutlu’nun aynı tasvirlerle iki farklı hikâyede de yer vermesi, yazarın hayatında unutamadığı ve bilinçaltında var olan manzaraları eserlerinde bilinçli ya da bilinçsiz yansıttığını gösterir.

“Suda yarpuz ve nane kokusu. Değirmen suyu kasabayı gölgeleyen tepelerin kılıç gibi girmiş bir boğazın epeyce ilerisinden çevriliyor. Tepeler meşelik. Meşelerin koyu yeşilleri arasında ardıçların, karamukların, akçakavakların sarıya uçan açık yeşilleri dalgalanıyor. Birkaç yamaç tarla bu yeşilin ortasına sarı başaklarını sermiş oturuyor. Dereboğazi tepeleri geçip, sarp kayalara vurarak, geride eflatun buğulara bulanmış Aladağ’ın karlı doruklarına doğru yol alıyor. Aladağ’ın kırı yaz-kış kalkmıyor[...]Gölcüklerde, suyun inceliş süzülüşü yerlerde alabalıklar oynuyor.”

Dutlar dibine dökülüyor. Dut kuşlarının cayırtısından geçilmiyor. Birkaç göğsü kınalı küçük kuş dallarda kalmış kiraz ve vişne kalıntılarını gagalıyor. Yuvasını bal armudunun üst çatalına kurmuş bir saksağan çifti ikide bir ağaçlara doğru mızrak gibi dalan kerkenezi kolluyor[...] Zerdalilerin iyice olgunlaşıp artık kavuniçine çalan daneleri, aşağıdaki yeşil maydanoz maşarasına pıt pıt düşüyor. Maydanozun yanibaşında yeni biçilmiş yonca tarlası.

[...] Alaca fino bir onların ardından baktı, bir de dönüp az önce türkülerin söylendiği dere kıyısını gözden geçirdi. Sessizlik ve ıssızlıktan ürktü.”⁸⁷

Beyhude Ömrüm’ün bir bölümünde Aladağ’a yine değinir:

“-Hıh. El kadar çocuğun tâ Aladağ köylerine oduna gittiği nerede görülmüş?”⁸⁸

⁸⁵ Mustafa Kutlu, *Hüzün Ve Tesadüf* (İstanbul: Dergâh Yayınları, 2020), s. 40-42.

⁸⁶ A.g.e., s. 53.

⁸⁷ A.g.e., s. 67-76.

⁸⁸ Mustafa Kutlu, *Beyhude Ömrüm* (İstanbul: Dergâh Yayınları, 2020), s. 48.

Hüzün ve Tesadüf'ün “Mahzun Mücahit” ve “Uç Selahattin Uç” bölümlerinde Kutlu, hikâyelerinin içine sevdiği hayvan türü olan köpekleri de yerleştirir. Yazar, hikâyelerindeki köpeklere genelde Alaş ya da Karabaş isimlerini koyar.

“Ocaktaki alev titredi, Karabaş kulaklarını dikti[...] Karabaş kesik kesik havladı, hepimize ayrı ayrı baktı, sonra yola doğru atıldı[...] Karabaş karaltıya varmıştı, havlaması sevinç iniltilerine dönüştü[...] Neden sonra o karaltı, yani babam, Abdurrahman ve annem bahçenin girişinde sarmaştılar, birleşip bir yumak oldular. Karabaş bu yumağın etrafında bir o yana bir bu yana sıçırıyor, neredeyse insan sesine benzer sesler çıkarıyordu.”⁸⁹

“Mahzun Mücahit” ve “Uç Selahattin Uç” hikâyeleri dışında Beyhude Ömrüm ve Gönül İşi kitaplarında da Alaş ve Karabaş’a rastlanır. Söylenebilir ki, Kutlu’nun birçok hikâyesinde aynı isimli köpeklere yer vermesi tesadüf değildir, bilinçaltının yansımasıdır.

“Bütün bu güzel sözlere rağmen Hediye o gecenin bölük pörçük uyunan bir iki saatlik uykusunda Muhtar Halil’in kapı itleri Alaş ile Karabaş’ı gördü. Üstüne üstüne geliyorlardı.”⁹⁰

“Ali Düzgün’ün yüreği dört nala. Bir yol babasına bakar, bir yol anasına, döner dört yol Beser’ine bakar, dayanamaz. Kapı itleri Alaş ayaklarına, paçalarına dolaşmada.”⁹¹

“Selahattin’den önce mahallemizin köpeği Vidi fırlıyor kapıdan. Heyt be... Vidi bu... Beyaz tüylü bir ok gibi. Yelelerini savuran bir arap atı gibi. Ne o geliş öyle, dik ve mağrur. Koşuyor Selahattin’in netice itibarı ile gelip duracağı iki taş arasındaki kalenin ortasına varıp dikiliyor.”⁹²

Mustafa Kutlu hayat hikâyesini anlattığı belgeselde mahalle arkadaşlarıyla top oynadığı sahadan bahseder. Belgeselde bu sahanın önünde çekilmiş kendisi, iki arkadaşı ve bir de mahalle köpeği Dumo’nun yer aldığı fotoğraf gösterilir.⁹³ Bu köpek tıpkı hikâyede tasvir edilen Vidi gibi beyaz tüylü ve yelelere sahip bir köpektir. Kutlu’nun, çocukluğunda etrafında gezinen köpeğe benzer şekilde betimlemelerle hikâyesinde yer vermesi rastlantı değildir. Söylenebilir ki, çocukluğunda futbol oynarken etrafta dolaşıp duran Dumo’yu kurmaca dünyasında Vidi olarak yansıtır.

Aynı zamanda biyografik izler barındıran Arka Kapak Yazıları’nın “5402” isimli hikâyesinin bir satırında, çocukluk arkadaşı olan ve onu Cebesoy İstasyonu’nun

⁸⁹ Mustafa Kutlu, *Hüzün Ve Tesadüf* (İstanbul: Dergâh Yayınları, 2020), s. 13-14.

⁹⁰ Mustafa Kutlu, *Beyhude Ömrüm* (İstanbul: Dergâh Yayınları, 2020), s. 92.

⁹¹ Mustafa Kutlu, *Gönül İşi*, (İstanbul: Dergâh Yayınları), s. 57.

⁹² Mustafa Kutlu, *Hüzün Ve Tesadüf* (İstanbul: Dergâh Yayınları, 2020), s. 87.

⁹³ Ülke TV, “Kalbin Sesi- Mustafa Kutlu Belgeseli”, https://www.youtube.com/results?search_query=mustafa+kutlu+belgeseli [Erişim Tarihi: 12.03.2021].

yakınlarındaki evlerinde yalnız bırakmayan köpeği Gümüş’e yer verir. “Meğer köpeğim Gümüş dahi birliktedir.”⁹⁴

Bununla birlikte yazar *Arka Kapak Yazıları* ve *Uzun Hikâye*’lerinde ben anlatıcının çocukken evinde beslediği saka kuşuna yer verir. Bu hikâyelerdeki saka kuşunun tasvir edilişi hemen hemen aynıdır. İki ayrı hikâyenin Kutlu’nun yaşamından kesitler barındırdığı bilgisinden hareketle, yazarın bu eserlerdeki saka kuşunu kendi hayat öyküsünden ya da bilinçaltından yola çıkarak kurgulamış olduğu yorumu yapılabilir.

*“Masa cam kenarında idi ve yanında küçük bir sehpa dururdu. Sehpanın üzerinde gelişkin bir küpe çiçeği, onun da üzerinde duvara asılı bir saka kafesi. Babam saka beslerdi. Yeniçeri kuşu imiş ne demekse. Gözlüklerini takıp, alışkın elleriyle makiye kâğıdı geçirip yazmaya girişti mi; saka da ötmeye başlar; daktilo sesi ile saka cıvıltısından mürekkep tuhaf bir konser Sarıkaya Oteli’nin kıraathane denilen giriş kısmını doldururdu.”*⁹⁵

*“Yalnız, bir başına, dumanı ve düdüğü ile rüyalarımı çizip geçti. Sonra ansızın bir sabah bahar çıkageldi. Bir kardelen toprağı yardı. Ardından sarı çiğdem, nevrüz ve dağ lalesi. Sakanın kafesini balkona çıkarmıştık”*⁹⁶

Çocukluğunu Erzincan’ın bir kasabasında geçiren Kutlu, orada gördüğü bitkilere, hayvanlara ve tabiat manzarasına dair anılarını birçok eserinde hikâyelerinin kahramanları ya da anlatıcısı üzerinden benzer tasvirlerle aktarır. Hikâyelerinde geçen hayvanların isimleri dahi onun küçükken sahip olduğu hayvanların isimleriyle örtüşür. Bu yüzden Kutlu için söylenebilir ki, bilinçaltında var olanları hikâyelerindeki olaylar ve kişilerle ortaya çıkarır.

3.1.3.Futbol Tutkusu

Mustafa Kutlu çocukluk, öğrencilik hatta öğretmenlik hayatı boyunca futbolu hayatının merkezine alır. Erzincan’daki evlerinin karşısındaki boş arazide arkadaşlarıyla futbol oynadıklarını söyleyen yazar⁹⁷, öğrencilik döneminde de derslerden ziyade futbolu önemser. Onun için futbol bir tutkudur. Lise dönemlerini, “Biz biraz palaz öğrenciler olarak arka sıralardaydık. Daha çok dersten kaçıp futbol oynamaya falan giderdik ”⁹⁸ şeklinde anlatır. Tunceli’de öğretmenlik yaptığı sıralarda okuldaki eskimiş kullanılmayan spor salonunu onarıp açtıran Kutlu, hayatını anlattığı

⁹⁴ Mustafa Kutlu, *Arka Kapak Yazıları* (İstanbul: Dergâh Yayınları, 2019), s. 95.

⁹⁵ Mustafa Kutlu, *Uzun Hikâye* (İstanbul, Dergâh Yayınları, 2012), s. 33.

⁹⁶ Mustafa Kutlu, *Arka Kapak Yazıları* (İstanbul: Dergâh Yayınları, 2019), s. 89.

⁹⁷ Ülke TV, “Kalbin Sesi- Mustafa Kutlu Belgeseli”,

https://www.youtube.com/results?search_query=mustafa+kutlu+belgeseli [Erişim Tarihi: 12.03.2021].

⁹⁸ A.g.p.

belgeselde öğrencileriyle yakın ilişkiler kurup onlarla basketbol ve futbol oynadığından bahseder.

Arka Kapak Yazıları isimli kitabında geçen “*Akıllıyım Diyorsun, Niçin Zengin Değilsin?*” hikâyesi öğretmenlik yaptığı yıllardaki ve lise dönemindeki futbol ile ilgili anılarıyla benzerlik gösterir.

“Milli Eğitim’de çalıştığım yıllarda arka sıraların ‘futbolcu’ öğrencileriyle sıkı-fıkı olduğumuz günler çoktu. Bilhassa bahar başlangıçlarında. Bu öğrencilerin ders dinlemek bir yana, gözlerini yeni tomurcuklanan ağaçlara ve dışarıda şakır şakır gün ışığına dikerek bulundukları yerde nasıl zorlandıklarını görür, bıyık altından gülerdim...”

Ben de lise yıllarında ‘arka sıraların’ futbolcu öğrencilerinden biriydim. Kendimi istisna sayarak bu öğrencilerin hayatta çok başarılı olduklarını gördüm. Bu mektep kaçkınları, ön sıraların ‘cici’ çocuklarını fersah fersah geçtiler.”⁹⁹

Hüzün ve Tesadüf kitabının “*Uç Selahattin Uç*” isimli hikâyesi bir mahalledeki çocukların futbol oynama maceralarının anlatıldığı eserdir. Gerçek yaşamında da çocukluğundaki arkadaşlarıyla birçok futbol macerası olan yazar, hikâyedeki çocuklar üzerinden futbola karşı heyecanını eserine yansıtır.

“En iyisi biz şu maçı kazanalım. Yukarı mahalleye bir düzine gol atalım[...] Gölgesine sığındığım taş duvarın önünde ‘Top sahası’ uzanıyor. Pazar kurulduğu günlerde sebze- meyve arabaları, iri tomruk yüklü kamyonlar, askeriye cemseleri dolaşır burada. Zemini bir karış toz. İki ucunda iki ‘kale’. Direkleri belirlemek üzere bir taş koymuşuz. Aşağıda Saatçi Sıtkı’nın evi yapıldığında, ameleler kireç eritmişlerdi de, biraz araklayıp, sahanın çizgilerini bile çekmiş idik. Ne maçlar yaptık burada, dizlerimiz, dirseklerimiz ne kadar kanadı. Mektep zamanı okuldan çıktımıydı, soluğu burada alırdık. Çantalar bir yana, ceketler önlükler öte yana.’ İkide haftayım, dörtte bitiyor ‘sözü uzar; goller on ikiye çıkardı. Tâ ki akşam ezanları okunup, babalar işten dönmüş, yerler mühürlenmiş, evli evine, sıçan deliğine girmiş oluncaya kadar.”¹⁰⁰

Kutlu’nun yaşamından izler taşıyan *Uzun Hikâye* adlı eserinde, çocukluk yıllarını anlatan ben-anlatıcının başından geçenler ile Mustafa Kutlu’nun yaşam öyküsü arasında paralellikler vardır. Futbol da bunlardan biridir. Tıpkı Kutlu gibi, hikâye anlatıcısı da futbolu seven ve köyün top sahasında sürekli futbol oynayan bir çocuktur.

“Top sahasından her dönüşümde ter kokan çorap ve fanilalar dert olur, babam yüzünü buruşturarak: ‘Oğlum, ya yıka şunları ya da at dışarı odayı kokutmasın’ diye söylenmeye başladığından, çözüm yolu olarak bunu bulmuştum. As elmanın dalına havalansın.”¹⁰¹

“Turan’la ilk kez Hanyeri Gençlik Spor Kulübü’nde karşılaştım. Kasabaya yerleştiğimiz yıl lisede futbol oynayan arkadaşlar ile kulübe gitmiş, antrenmanlarda göz doldurunca takıma alınmıştım.

⁹⁹ Mustafa Kutlu, *Arka Kapak Yazıları* (İstanbul: Dergâh Yayınları, 2019), s. 23.

¹⁰⁰ Mustafa Kutlu, *Hüzün Ve Tesadüf* (İstanbul: Dergâh Yayınları, 2020), s. 85-90.

¹⁰¹ Mustafa Kutlu, *Uzun Hikâye* (İstanbul, Dergâh Yayınları, 2012), s. 49-50.

Aynı eserin ilerleyen sayfalarında kahraman anlatıcı bir futbol macerasından daha bahseder:

Hocamız Askerlik Şubesi'nde yedeksubaylığını yapan Fenerbahçeli Badi Erol'du. Fenerbahçe'de bu isimde bir futbolcunun oynayıp oynamadığını kimse bilmiyordu ama Erol Hoca bizi inandırmıştı. Hatta bununla da kalmamış; beni, Sinek Sabri'yi, Çalım Ömer'i yıl sonunda askerliği bitince birlikte İstanbul'a götürüp Fener Genç Takımı'na sokacağına dair söz bile vermişti. Bizler, sınıfın arka sıralarında oturan hayta takımı bu sözden kaynaklanan Fenerbahçe macerasını efsaneye döndürüp, uzun süre kasabada kabara kabara dolaşmıştık. Ayağımız yere basmıyordu yani. Genç ömrümüzün parlak yıldızları altında geceler boyu hayaller kurup goller atıyor, İnönü Stadyumu'ndan alkışlar arasında çıkıyorduk.”¹⁰²

Güzel Sanatlar Akademisi sınavına girmek için İstanbul'a geldiği bilinen Kutlu, o sıralarda burada futbolla ilgilenir, sık sık İnönü Stadyumu'na gidip futbolcuların antrenmanları seyreder. *Uzun Hikâye*'sinde bu hatırasını bir hayalmiş gibi yansıttığı görülür.

3.2.Bulunduğu Mekânları Hikâyelerinde Okumak

3.2.1.Erzincan/Erzurum/ Tunceli/İstanbul

Mustafa Kutlu'nun hikâyelerindeki mekânlar genelde onun yaşadığı yerlerden izler barındırır. Çocukluk dönemini geçirdiği Erzincan'daki Cebesoy İstasyonu, Üniversite yıllarında yaşadığı Erzurum, öğretmenlik görevini yaptığı ilk yer olan Tunceli ve *Hareket* dergisi vesilesiyle geldiği ve hâlen daha yaşamayı sürdürdüğü İstanbul eserlerinde kendini gösterir. Yazar, hayatını şekillendiren, ona maddi ve manevi birçok özellik kazandıran bu şehirleri hikâyelerinde yansıtmadan geçemez.

Mustafa Kutlu'nun Erzincan'daki Cebesoy İstasyonunun çevresinde yaşadığı yıllardan izler taşıyan önemli eserlerinden biri de *Gönül İşi*'ndeki “Kupa Maçı” hikâyesidir. Bu hikâye yazarın yaşam öyküsündeki büyük parçaları barındırır. Kutlu'nun röportajlarında sık sık dile getirdiği üzere çocukluğunda Sağıroğulları'nın evinde kalması, Cebesoy tren istasyonu, babasının Kamerik'te Nahiye müdürlüğü yapması ve işine atla gitmesi ayrıca köpeği Gümüş, Fırat nehri, ilk eğitimini babasından alması ve ablası Türkân gibi yaşamındaki detayları yazar hiç değiştirmeden bu eserine koyar. Böylece Mustafa Kutlu'nun bu seri ile anılarını yeniden canlandırmış ve eserine aktarmış olduğu sonucuna varabiliriz.

“Kar ne çok yağardı. Kemah Beylerinden Sağıroğulların Cebesoy istasyonuna yaptıkları dinlenme evinde kalıyorduk. Benim boyun çok mu küçüktü? Kar ta belime çıkardı. Babam Kamerik Nahiyesi müdürüydü. Nahiye ev yok demişler. Bir zaman karakol binasında kaldık.

¹⁰² A.g.e., s. 70.

Yanı mezarlık. Daracık bir yer. Hem çok karanlık olurdu. Pencereleleri mazgal deliği kadar[...] Sonra babam doru kırsığı aldı. İstasyona taşındık. Erzincan'daki amcamgillerden Gümüş'ü getirdi babam. Her gün atla giderdi işine. Kar ne çok yağardı[...] Okula gidemiyorduk. Alfabe almıştı. Bizi babam okuttu[...] Türkân ablamla kamyştan olta yapardık. Ben ona çekirge avlardım yem yapsın diye. Fırat kenarından bıkmazdık hiç.”¹⁰³

Mustafa Kutlu'nun *Uzun Hikâye* adlı eseri incelendiğinde yaşam öyküsüyle, hikâyede geçen kişiler, olaylar ve mekânlar arasında birçok benzerliğin olduğu söylenebilir. Alâattin Karaca, bu eserin Kutlu'nun biyografisini yansıttığını düşünür.

*“Uzun Hikâye, genç bir anlatıcının babası ile beraber Anadolu'nun çeşitli kasabalarında yaşadıklarını anlatan bir otobiyografik öyküdür. Çocukluğunu bir istasyonda, vagondan bir evde geçiren, lise yıllarında karpuz sergilerinde çalışan, garsonluk yapan, yazlık sinemalarda kuru yemi satan, futbol oynayan kahraman, öykü yazarı Mustafa Kutlu'dan izler taşır.”*¹⁰⁴

Kutlu henüz 4-5 yaşlarındayken babasının Kamerik nahiye müdürlüğüne tayin olmasıyla birlikte orada ev bulamayıp Cebesoy İstasyonuna ailecek geldikleri, onun hayat hikâyesinden ötürü bilinmektedir. Kendisiyle ilgili çekilen belgeselde “Buranın üstünde bir tek ev vardı. Sağıroğulları'nın kaldıkları bir evdi ara sıra kaldıkları. Babam rica etti bize verdiler. Bir tepenin başında bir ev. Bir tek çocuk benim bir de şu kadarcık bir köpeğim var Gümüş. Onunla beraber tabiatla haşır neşir oldum. Gelen giden trenlerle oyalandım”¹⁰⁵ diyen Kutlu, anılarının bu kesitlerini hikâyesinde gözler önüne serer. Evi, tren istasyonu, trenleri, ailesi, köpeği ve tabiata dair gözlemlerinin hepsi bu hikâyede vardır.

*“Ve ben beş altı yaşların pembe-beyaz dünyasına gömülüyorum. Küçük istasyon binasının arkasında, battal bir hatta çekilmiş, eski bir vagonda kalıyorduk. Vagondan ev. Babam erkenden işe giderdi. Ben uyandığımda yoktu yani. Annem o sırada dışarıda olurdu. Tavuklara yem veriyor tabii. Kızardın ona. Beni bekle, beni uyandır, birlikte yem verelim diye. Dışarıda yakıcı bir güneş vardı. Yazın güneş, kışın kar. Doğuda bir yerlerde olmalıydık. Annem vagon evin önüne bir bahçe kurmuştu. Vagonun çatısına çekilmiş iplere dolaşık ebruli, mavi kahkaha çiçekleri, cennet süpürgeleri, gece safaları, kadifeler, hatta teneke kutulara dikişmiş iki de karanfil vardı. Havalarda serinleyince karanfilleri içeri alırdık. Vagon evin ırmağa bakan yüzüne bir pencere açılmıştı. Karanfilleri onun önüne koyardık. Sabah uyandığımda, pencereden sızan güneş gözlerimi kamaştırır; ortalığı bu karanfil kokusu kaplardı. Tavuklar için küçük bir tahta kümes, bir de fino köpeğimiz vardı. Annem tulumbadan su çeker, elimi yüzümü yıkardı. Sonra vagonun gölgesine çekilip fasulye ayıklardı. Ben oralarda oynar, kargalara taş atardım. Öğleye doğru posta katarı geçer, onun ardisıra bir marşandiz çuflayapufllaya istasyona girerdi.”*¹⁰⁶

¹⁰³ Mustafa Kutlu, *Gönül İşi*, (İstanbul: Dergâh Yayınları), s.129-132.

¹⁰⁴ Alâattin, Karaca, “Mustafa Kutlu'nun Uzun Hikâyesi”, *Türk Dili*, S.265, (Ocak 2004), s.53-57.

¹⁰⁵ Ülke TV, “Kalbin Sesi- Mustafa Kutlu Belgeseli”,

https://www.youtube.com/results?search_query=mustafa+kutlu+belgeseli [Erişim Tarihi: 12.03.2021].

¹⁰⁶ Mustafa Kutlu, *Uzun Hikâye* (İstanbul, Dergâh Yayınları, 2012), s. 8-9.

Kutlu'nun babası Nurettin Bey memurdur ve tayinleri sebebiyle ailesiyle birlikte sürekli bir yerden bir yere seyahat hâlindeyler. “İki senede bir o köy senin bu köy benim giderdik. O zamanlar yol yoktu araba yoktu. Belki 30 tane katır üstünde o köyden bu köye giderdik.”¹⁰⁷Buradan hareketle söylenebilir ki, hikâyede anlatıcı olan karakterin babası ve sık sık yaptıkları seyahatlerle ilgili bahsettikleri Kutlu'nun hatıralarıyla benzerlik gösterir.

“Akşam ezanının önü sıra babam elinde bir zembil, ekmek, sebze, bana mutlaka bir kâğıtlı veya kırmızı-beyaz halkalı şeker ile çıkagelirdi. Irmağın karşı yakasında uzanan nahiyede galiba bir zahire tüccarının kâtipliğini yapıyordu. Sonraları, yani annem öldükten, biz babamla birlikte o kasaba senin, bu şehir benim diyar diyar gezmeye başladıkdan sonra; belki çıktığımız bu bitmez tükenmez yolculuklar sırasında, bir kamyonun şoför mahallinde, bir at arabası üzerinde veya ikinci mevki bir tiren kompartımanında sormuşumdur:

‘Baba o vagondan eve nereden geldik biz, niye geldik?’¹⁰⁸

Mustafa Kutlu'nun babası Nurettin Bey, babasını küçük yaşta kaybeder. Kutlu, yaşamından izler barındıran hikâyesine anlatıcının ağzından bu detayı eklemeyi ihmal etmez. “Zaten babam kendi babasını küçük yaşta kaybetmiş imiş.”¹⁰⁹

“Ben Kuruçayır'da doğmuşum. Bizi herkes Kuruçayırlı sanıyor ama biz esasen şehirliyiz. Erzincan'ın merkezindeniz”¹¹⁰ diyen Kutlu, aktardığı gibi dedesi Mustafa Nedim Efendi'nin memuriyeti dolayısıyla Erzincan'ın o zamanlar önemli kazalarından olan Kuruçay kazasına tayin edilir. Hikâyede benzer ifadeler şöyle yer almaktadır:

“ Ben işte, tuhaf bir şey, yollarda doğmuş, yolculukta büyümüşüm. Elbette ki bir kazanın nüfus kütüğüne yapılmış kaydım, ama oralı değilim ki. Nereliyim acaba? Bunu kendime de sorar, bir cevap bulamam. Coğrafyaya, mekâna dair bağlanma, bir aidiyet duygusu yok bende. Zihnimi eşiyor, hafızamı yokluyorum. Hep yollar, kıvrılıp giden tozlu yollar, eski dökülen otobüsler, kamyon karoserleri, tiren rayları, vagonlar, kurum vs.”¹¹¹

Bununla birlikte Mustafa Kutlu, hikâyeyi anlatan karakterin babasının, kendi babasından dan izler taşıdığını bizzat belirtir. Gerçek hayatta babası eskiden arkadaşı olan Salih Efendi'nin Cihan Otel ve Kırathanesi'nin cam kenarındaki bir masasına daktilosunu koyup orada arzuhalciliğe başlar. “Benim kitaplarımda da bu Cihan Otel

¹⁰⁷ Ülke TV, “Kalbin Sesi- Mustafa Kutlu Belgeseli”, https://www.youtube.com/results?search_query=mustafa+kutlu+belgeseli [Erişim Tarihi: 12.03.2021].

¹⁰⁸ Mustafa Kutlu, *Uzun Hikâye* (İstanbul, Dergâh Yayınları, 2012), s. 10.

¹⁰⁹ A.g.e., s. 11.

¹¹⁰ Ülke TV, “Kalbin Sesi- Mustafa Kutlu Belgeseli”, https://www.youtube.com/results?search_query=mustafa+kutlu+belgeseli [Erişim Tarihi: 12.03.2021].

¹¹¹ Mustafa Kutlu, *Uzun Hikâye* (İstanbul, Dergâh Yayınları, 2012), s. 17-18.

ve Kiraathane çok geçer. Hatta filmini izleyenler, kitabı okuyanlar Uzun Hikâye'deki babamdan intikal eden Kenan İmirzalıoğlu'nu orada görebilirler.”¹¹²

“Babam o yıllarda arzuhalcilik, aynı zamanda dava vekilliği yapıyordu. Dava vekili dediğin bir nevi avukat. Hani eskiden avukat yanında çalışmış ya; kanundan, mahkemeden haberi var. Hem benim babam oldu-bitti gazete okur, kitap okur, yanından hiç ayırmadığı Remington marka eski daktilosunda geceler boyu taka-tuka bir şeyler yazardı. Sarıkaya Otel ve Kiraathanesi'nin bir köşesine koyduğu tahta masaya yerleşmişti. Masa cam kenarında idi ve yanında küçük bir sehpa dururdu. Sehpanın üzerinde gelişkin bir küpe çiçeği, onun da üzerinde duvara asılı saka kafesi. Babam saka beslerdi. Yeniçeri kuşu imiş ne demekse. Gözlüklerini takıp, alışkın elleriyle makineye kâğıdı geçirip yazmaya girişti mi; saka da ötmeye başlar; daktilo sesi ile saka civıltısından mürekkep tuhaf bir konser Sarıkaya Oteli'nin kiraathane denilen giriş kısmını doldururdu.

Yetmiş beş-seksen yaşlarında, ama hâlâ dik duran, ak saçları alabrus tıraşlı, bıyıkları nikotin sarısı, eli kehribar tesbihli Emin Efendi otelin sahibi idi. Soyadı Sarıkaya. Eskinin beylerinden[...] Sarıkaya Otel ve Kiraathanesi tek katlı, kasabanın bütün eski binaları gibi kırmızı kiremitli, uzun bir bina. Kahve girişte, otel arkada.”¹¹³

Yani, hikâyede geçen Sarıkaya Oteli ve Kiraathanesi aslında Cihan Otel ve Kiraathanesi'ni, otelin sahibi Emin Efendi ise gerçek dünyadaki Salih Efendi'yi yansıttığı yorumu Kutlu'nun aktardıklarından yola çıkılarak yapılabilir.

Cihan Oteli ve Kiraathanesi, yazarın *Yoksulluk İçimizde* isimli kitabında bizzat yer alır. Yazar, bu eserinde otelin ismini değiştirmeden direkt satırlarına ekler. Hikâyenin karakterlerinden olan Engin manevi boşluğa düşünce trene atlayıp çocukluk şehrine gider. Uğramak istediği ilk yer Cihan Oteli'dir. Kutlu, bu sefer otelin sahibinin ismini Mustafa diye değiştirir.

“-Nereye beyim?..

-Cihan Oteli'ne!..

Mutlaka 'Cihan Otel ve Kiraathanesi'nde kalmalıydı. Adliye Başkatipliğinden emekli amcası Ali Kemalî Bey'in bir köşesinde istidacılık yaptığı, iki katlı, önünde iri dut ağaçları sıralanan –bu dut ağaçları, babası amcası ve onların arkadaşları, bütün 28. Sokak sakinleri, Temmuz ortasında, o tozlu öğle saatleri ve sıvaşık sıcaklar atlatılmış, bir arazöz kaldırımlardan fışkıran ateşi cızırtılarla söndürmüş, henüz ikinci namazından dönülmüş, kısa pantolonlu bir çocuk, sıksa bacaklı, kendisi etrafa bir serinlik yayılmış, duta çıkarıyorlar, esnaf kapı önlerinde, alçak iskemleler, çaylar, manifaturacı Salih Efendi'den geniş valalar alınmış, vuruyor dallara, sıksa bacaklarının olanca kuvveti ile vuruyor, aşağıdan yukarıya kaldırılan başlar, şimdi pek çoğunu çıkaramıyor, otel sahibi, Mustafa Bey, berber Selahattin, diğerleri gülere ve aferin diyerek, uçlarından tutup getirdikleri valaları iri, beyaz dutlar döküldükçe keyiflenerek-.”¹¹⁴

¹¹²Ülke TV, “Kalbin Sesi- Mustafa Kutlu Belgeseli”,

https://www.youtube.com/results?search_query=mustafa+kutlu+belgeseli [Erişim Tarihi: 12.03.2021].

¹¹³ Mustafa Kutlu, *Uzun Hikâye* (İstanbul, Dergâh Yayınları, 2012), s. 33-34.

¹¹⁴ Mustafa Kutlu, *Yoksulluk İçimizde* (İstanbul: Dergâh Yayınları, 2020), s. 90-91.

Benzer şekilde yazar, Engin karakteri üzerinden Erzincan'daki yaşamından birtakım kesitleri yansıtmaya devam eder. Cihan Oteli çevresinde gezintiye çıkan Engin, çocukluk anılarını barındıran mahallesini eskisi gibi bulamaz ve hayal kırıklığına uğrar.

“Meselâ şurası Gazi İlkokulu değil mi? Hiç değişmemiş. İşte önündeki karaağaçlar ve arka bahçe. Koca bir top sahası idi bura, kumlu, sert. Dizleri sökülürdü, yüzüstü düştüklerinde sümükleri toza bulanırdı. Yine o ak saçlı, sevimli ihtiyar kozhelvacı geçiyor muydu buralardan? Sinema afişleri önünde küçük, yumuk eller, daracık ceplere, ve delik ceplere girmeye çalışarak bozuk para aranıyor muydu? ‘Belde Sineması’nın yerinde büyükçe bir ‘iş hanı’ yükselmişti.”¹¹⁵

İlköğrenimini etrafı çitlerle ve ağaçlarla çevrili Fırat İlkokulu'nda yapan Kutlu, toprak zeminli sahada top oynayarak ve kasabadaki sinemaya giderek günlerini geçiren bir çocuktur.¹¹⁶ Buradan hareketle *Yoksulluk İçimizde* 'den alınan yukarıdaki paragrafta kendi yaşamına ait benzer ayrıntılara yer verdiği söylenebilir.

Yokuşa Akan Sular kitabında ben anlatıcı, Mustafa Kutlu'nun da 5-6 yaşlarındayken yaşadığı yer olan Kemah'a gider ve burada kalmak için ev aramaya koyulur. Anlatıcı gördüğü manzaraları aktardıkça, Kemah'ın eski hâlinden eser kalmadığı anlaşılır. Mustafa Kutlu, anlatıcı yoluyla Kemah'ın değişmiş yollarını, ağaçlarını, sokaklarını, evlerini kendi zihninde canlandırdığı şekilde anlatır. Kutlu, aslında Kemah'ın o geleneksel köy yapısından çıkıp günümüzde yüksek binalı bir ilçe hâline gelmesinden duyduğu şaşkınlığı anlatmaktadır. Ayrıca Kutlu, hikâyedeki kahraman anlatıcıyı Erzincanlı yaparak onu kendisine bir adım daha yaklaştırır. Anlatıcı Kemah'ta etrafına baktığında dağ, tepe ve bayırın inşaatlarla dolu olduğunu görür ve hayrete düşer. Küçüklüğündeki bahçeler, ahşap evler ve ağaçlardan izlere rastlamaz Gördüğü manzara artık devasa büyüklükteki binalardır. Anlatıcıya göre değişen tek şey binalar değil aynı zamanda insanlardır.¹¹⁷

Yaşadığı yerleri, bulunduğu mekânları konu edindiği bilinen Kutlu'nun *Beyhude Ömrüm* kitabındaki olaylar Erzurum'un Karayazı ilçesinde geçer. Erzurum'da yaşayan ve ömrünü ağaç yetiştirme arzusuyla geçiren bir adamı konu edinen Kutlu, kitap boyunca kar tasvirlerine yer vermeyi ihmal etmez. Üniversite hayatı boyunca

¹¹⁵ A.g.e., s. 95.

¹¹⁶ Ülke TV, “Kalbin Sesi- Mustafa Kutlu Belgeseli”, https://www.youtube.com/results?search_query=mustafa+kutlu+belgeseli [Erişim Tarihi: 12.03.2021].

¹¹⁷ Mustafa Kutlu, *Yokuşa Akan Sular* (İstanbul: Dergâh Yayınları, 2020), s. 72-73.

Erzurum’da yaşayan Kutlu, oradayken birçok kar manzarasına şahit olur. Oranın hiç durmadan yağan karını bu hikâyesinde yansıtır.

“Kar ufak tanecikler halinde dökülmeye başladıysa kesilmeyip yağacak; irileşip lapaya döner veya yağmurla karışıp sulusepkene çevirirse çabuk bitecek demektir. Köylü milleti karı sever. Kar bolluk ve bereket demektir. Yağsın iter köylü milleti ‘Yağsın ki havanın kurdu kırıla’ der. Karın Karayazı’nın üzerine bir afat gibi çökmesi üç günden beri sürüyordu. Neredeyse dizüstüne varmıştı kalınlığı. Hâlâ ağır ağır yağıyordu. Ne bir ağaç, ne bir kaya, ne ev, ne insan. Karayazı üzerinde hiçbir karaltı yoktu. Göz alan, içine düşeni şaşırtıp nereye gideceğini, ne yöne bakacağını unutturan, ucu- bucağı belirsiz bir beyaz deniz.”¹¹⁸

Mustafa Kutlu, Erzurum’dan sonra öğretmenlik görevi için Tunceli’ye gelir. Buranın doğası, Munzur Çayı tabiata âşık olan Kutlu’yu bir hayli etkiler. Oradaki tabiatı bol bol gözlemler ve bulduğu her fırsatta tabiatın sunduğu güzellikleri yaşamaya çalışır.

“Tuncelide belki de beni en çok etkileyen Türkiye’nin en coşkun temiz akan ırmaklarından derelerinden biri olan Munzur Çayı idi. Alabalıklarıyla meşhurdur. Ben de balık tutkunu olmuştum. Hemen hemen haftanın birkaç günü mutlaka balığa giderdim. O dereler, onların baharda, kışta sonbaharda ormanlarının aldığı manzaralar, çiçekler, sümbüller menekşeler, bütün bunlar bendeki tabiat tutkusunu Tunceli’de ben de daha fazla geliştirdi.”¹¹⁹

Kutlu, *Gönül İşi* kitabında yer alan “*Oy Dağlar*” hikâyesinde gerçek hayatta yaşadığı yerin yakınlarında yer alan Munzur Çayı’nın bolca betimlemesini yapar. Hikâyenin geçtiği yer olan Zel Dağı’nın Siliç Mezrası Tunceli ili sınırları içindedir. Yazar, Tunceli’de bulunduğu esnada oranın tabiatının hissettirdiklerini eserinde kaleme alır. Hikâyedeki hâkim anlatıcıyı konuşturarak Munzur’a ve alabalığa hayranlığını dile getirir.

“Ana- Fatma’dan yukarısı Siliç Mezrası... Zel dağına yaslanmış yedi hanelik oba... Kaderi kara.. Terek terek kayaların üstünde bir ot olur, yılan delemmez. Göz alabildiğine düzlükler uzar gider, şaşıır insan. Suyu Zel dağının karlarından süzülür gelir, aşağılarda nane kokan, kekik kokan kayalardan atlara atlara süt kesilmiş Munzur’a karışır. Siliç’in üst başı yalçın kayalar...

<<Munzur Çayı>> Ovaciğin üst yanından, boz kayaların tam ortasından, on değirmen arkı birden aniden patlar. Dökülür, saçılır, eleğimsemalarla süslenir, bir yeşil sülün gibi göğsünü gerer ovaya... Göz yayılımı süt akar.. Düze iner, kıvrılır, kıvrılır, bir ebruli yılan gibi yanar döner, sonra durulur... Süt mavisine, cam göbeğine çalar, çektiği yerleri yeşile keser. Ovanın güney ucundan boğaza girer[...]. Alabalık... Balıkların en asili. Suyun en duru, en serin, en görkemli yerinde eğleşir. Gümüş parıltısının şavkı da Zel dağına vurur. Ne başka bir suya, ne oltaya teslim etmez kendini. Cengâver balık... ”¹²⁰

¹¹⁸ Mustafa Kutlu, *Beyhude Ömrüm* (İstanbul: Dergâh Yayınları, 2020), s. 88.

¹¹⁹ Ülke TV, “Kalbin Sesi- Mustafa Kutlu Belgeseli”,

https://www.youtube.com/results?search_query=mustafa+kutlu+belgeseli [Erişim Tarihi: 12.03.2021].

¹²⁰ Mustafa Kutlu, *Gönül İşi* (İstanbul: Dergâh Yayınları), s. 57-58.

Gönlünde hep İstanbul'a gitme, *Hareket* dergisindeki arkadaşlarıyla beraber olma arzusu olan Kutlu, bu şehir için Tunceli'deki görevinden istifa etmeyi düşündüğü sırada İstanbul'a tayininin çıkmasıyla isteğine kavuşur. Mustafa Kutlu İstanbul'a geldiği yıllarda iki cilde sahip yarım kalmış *Türk Dili ve Edebiyatı Ansiklopedisi*'ni tamamlamaya çalışır, bunu kendisine görev edinir. Çünkü o, bilgi zenginliği sunan ansiklopedilere çok önem veren bir kişidir. Ansiklopediyi tamamlayabilmek için 20 yılını veren yazar, *Yokuşa Akan Sular* isimli kitabında benzer durumu bir karakter üzerinden yansıtır. Karakteri, tamamlanmayıp altı ciltte bırakılmış olan ansiklopedi için isyan ederken görürüz. “Yanında altı çizili Türk Ansiklopedisi. Her gözü takılıştı, senelerdir ‘yahu şunu bari tamamlasaydık’ dediği.”¹²¹

Uzun yıllardan beri İstanbul'da yaşayan Kutlu, bu şehrin mimarisine, camilerinin hissettirdiği manevi duygulara, tarihine hayran biridir. İstanbul'un tarihini yakından görebilmek için geziler yapar ve birçok mimari yapıyı keşfeder. Gezilerinden biriktirdiği malzemeleri denemelerinde işler ama sadece bunlarla kalmaz hikâyelerinde de İstanbul'un geçmişten gelen güzelliklerine yer verir. Onun İstanbul sevgisi ve yaptığı gezilerdeki gözlemleri, hikâyeleriyle paralel okunduğunda, bu şehrin Kutlu'da bıraktığı izleri hikâyelerinde görmek mümkündür. O, şehrin geçmişten gelen mükemmelliğinin yanında modern dünya ile gelen değişimlerinden de bahseder. Şehirdeki değişim onda her zaman olumsuzdur.

“İstanbul rutubet. Deniz, balık, sis, çamur, zift, kurum, rakı, egzost, asfalt, toz, çöp kokuyor. Her bir yan kalabalık, hiçbir yana bakılmıyor; baksan da bir şey göremiyorsun; gürültü kargaşa...”¹²²

İstanbul gezilerine dair düşünce ve anılarını *Bir Demet İstanbul* ile *Akasya* ve *Mandolin* isimli denemelerinde bir araya getiren Kutlu, denemelerindeki benzer duygu ve tespitlere hikâyelerinde de yer verir. Bu sebeple söylenebilir ki hikâyelerindeki İstanbul tasvirleri biyografik okumaya açıktır.

“[...]İstanbul'u gezmeye de Eyüp Sultan'dan başlanır. [...] Eyüp Sultan ziyaretinden sonra sur dışında yatan sahabelerin, evliyaların, şehitlerin, mezarları, türbeleri gezilecek; dualar edilecek. Daha sonra ceddimizin şehre girdiği kapıların birinden, mesela Edirnekapısı'ndan geçebiliriz. Yolumuz kâh bir camiye, kâh bir tekkeye, bazen de bir çeşmeye uğrayabilir. Böylece İstanbul, onun gerçek sahiplerinin izinden bize ağır ağır açılmaya başlar. Yediveren gülü gibi. Yeditepe'de yedi gün sürekli kokan bir gül... İstanbul...”¹²³

¹²¹ A.g.e., s. 56.

¹²² Mustafa Kutlu, *Beyhude Ömrüm* (İstanbul: Dergâh Yayınları, 2020), s. 194-195.

¹²³ Mustafa Kutlu, *Akasya ve Mandolin* (İstanbul: Dergâh Yayınları, Haziran 2019), s. 9-11.

“İstanbul’da Suriçi başta olmak üzere şu veya bu sebepten açılmış elde edilmiş bir alan var ise, buraya hiçbir biçimde bina yapılmamalıdır[...]o bölgelerde yeni alanların açılması, yeşillendirilmesi ‘Suriçi’ne yeni nefes alma imkânlarını doğuracaktır[...] ‘Suriçi’ni nüfus ve araba yoğunluğundan, trafikten arındırarak tarihî hüviyetine uygun, huzurlu ve güzel bir takım adacıklarla donatmak işten bile değildir.”¹²⁴

Mustafa Kutlu, *Akasya ve Mandolin*’de bahsettiği İstanbul’un tarihi yönü ve *Bir Demet İstanbul*’da geçen Suriçi ile ilgili düşüncelerinin benzerlerine *Huzursuz Bacak* isimli hikâyesinde de yer verir. Şehirlerin tarihi yönlerini kaybetmelerine her zaman olumsuz bakan yazar, İstanbul’un mescitlerini, türbelerini, kubbelerini, ağaçlarını örten gökdelenlere karşı rahatsızlığını hikâyesindeki kahraman üzerinden dile getirir. Salacak’ta bir kahvede çayını yudumlayan kahraman İstanbul’un tarihi yapılarını ve modern dünyadaki görünümünü karşılaştırmaya başlar. İstanbul, medreselerin, çeşmelerin, camilerin, konakların, sarayların şehri olmaktan ziyade artık gökdelenlerin şehridir.

“[...] Bakışlarımı Pera’ya, Maslak’a doğru çeviriyorum. Ufukları paranın mordan kırmızıya çalan rengi kaplamış. Bu rengin ortasından gökyüzünü fetheden gökdelenler hortlamış. Gökdelen. Nedir Gökdelen? Firavun’dan miras kalan ve Tanrı’ya kafa tutan bir kule mi? Yoksa çağdaş küresel fikriyatın dünyayı istila eden zihniyet sembolü mü? Evet, o. Nereye bir gökdelen dikilmişse, oradan paganist gücün paradan başka ilah tanımayan kanunu geçer. Gökdelenlerin Pera-Maslak hattında oluşturdukları silüet, suriçi İstanbul’un kubbe ve minarelerden oluşan silüetine meydan okuyarak ‘güç bende’ diyor. Yani.”¹²⁵

Hesap Günü’nde de İstanbul, tarihi yapısı ve pek çok medeniyete ev sahipliği yapmış olması ile yansıtılır. İstanbul’da uzun yıllar yaşamış olan Bedir, burayı yeterince tanıyamamış olmaktan üzüntü duyar ve İstanbul’un tarihi dokusunu keşfetmeyi ister ve böylece gezintiye çıkar. Birçok kültürel mirası bünyesinde barındıran İstanbul, Bedir’i kendine hayran bırakır. Kutlu, İstanbul’a olan beğenisini Bedir’in üzerinden eserinde işler.

“Can sıkıntısından ne yapacağını bilmiyordu. Kendini erkenden sokaklara vuruyor, yoruluncaya kadar yürüyordu. Bu arada bunca yıl yaşadığı İstanbul’u hiç tanımadığını fark etti. Ne muhteşem bir şehir. Her köşesi sürpriz, her sokağı mucize. Bunca yıldır yaka yıka bitirememişiz. Böylece bir zaman İstanbul sevdası ile oyalandı. Çeşmeleri, türbeleri, sebilleri, mezarlıkları, camileri, tekkeleri, hâlâ sağlam kalmış ahşap evleri, Boğaz’ı ve yalıları tanıdı.”¹²⁶

Sonuç olarak, Kutlu’nun duygu, ruh ve fikir dünyasının gelişmesini sağlayan yerler olan Erzincan, Erzurum, İstanbul ve Tunceli illeri hikâyelerinde ana mekân olarak

¹²⁴ Mustafa Kutlu, *Bir Demet İstanbul* (İstanbul: Dergâh Yayınları, Nisan 2019), s. 42-43.

¹²⁵ Mustafa Kutlu, *Huzursuz Bacak* (İstanbul: Dergâh Yayınları, Ocak 2020), s. 116-120.

¹²⁶ Mustafa Kutlu, *Hesap Günü* (İstanbul: Dergâh Yayınları, Temmuz 2019), s. 59.

tercih ettiği yerlerdir. Bu şehirlerin onda bıraktığı izler eserlerindeki örnekler incelendiğinde rahatlıkla görülebilir.

3.2.2.Tren/Tren İstasyonu

Trenlerin Mustafa Kutlu'nun hayatındaki yeri ayrıdır. Özellikle dumanlı trenler küçük yaşında ona Erzincan'ın sessiz kasabasında eşlik eder. Onunla yapılan birçok görüşmede trenlerin kendisi için önemini üstüne basa basa anlatır. Anılarının büyük bir kısmını dumanlı trenleri seyredirken biriktiği söylenebilir. Erzincan Kemah'taki Cebesoy İstasyonu, hem trenlerin gelişine ve kalkışına şahit olduğu hem de yolculuk eden birçok insanı gözlemleme fırsatı yakaladığı yerdir. Trenleri izlemekten büyük mutluluk duyan yazar, hayal evrenini trenle besler ve kurmaca dünyasında bu figüre sıklıkla yer verir. Arkadaşı Ezel Erverdi, "Tren onda çok mühimdir. Mustafa Kutlu'da tren, istasyon hatta kapaklarına da yansır. Çünkü küçüklüğünde onları görmüş, oralarda büyümüş bir insan"¹²⁷ şeklinde aktarır. Hikâyelerinde ve eserlerinin kapaklarında treni ön plana çıkaran Kutlu, yaşamında büyük yere sahip olan trenleri, eserlerinin içine serpiştirerek okurlarına sunar. Tren motifine yer verdiği birkaç eserini şu şekilde sıralar:

*"Bir tek çocuk benim, bir de şu kadarcık bir köpeğim var Gümüş. Onunla beraber tabiatla haşır neşir oldum. Gelen giden trenlerle oyalandım. Dolayısıyla benim kitaplarımdaki tabiat sevgisi hayvan sevgisi onların çeşitlenmesi dört beş yaşlarından itibaren başladı. Trenlere olan sevgim de dolayısıyla o istasyondan kalmaz. Uzun Hikâye'de trenler gelir gider. Tirende Bir Keman diye bir kitabım var orada trenler gelir gider... Erzincan İstasyonunda, Hüzün ve Tesadüf tamamen oranın atmosferinde yazılmış bir hikâyedir. Dumanlı trenler, tabiat benim hikâyelerime küçük yaşlardan itibaren girdi... Benim yazdığım hemen hemen çoğu kitapta yer alan tren, kara tren ama dumanlı tren motifleri taşır. Hepsi bu istasyonla ilgili bir şeydir. Dolayısıyla bu istasyondaki hatıralarım çok fazladır."*¹²⁸

Tirende Bir Keman adlı hikâye kitabı, onun çocukken Erzincan Tren İstasyonu'nda karşılaştığı ve gözlemlediği bir kemancı hakkında yazdğı eseridir. Kapağını dahi Anadolu'dan geçen dumanlı bir tren görseliyle tasarlayan Kutlu bu kitabında, başından geçen talihsiz olaylar neticesinde trenlerde keman çalarak geçimini sağlamak zorunda kalan Kenan Sönmez karakterini anlatır. "Erzincan'da yaşamış Haydarpaşa ve Kars arasında gelip giden trenlerde keman çalarak hayatını kazanan bir zat vardı. Ufak boylu, gözünün biri hafif görmez. Ondan hareket ederek ben *Trende Bir Keman* adlı

¹²⁷Ülke TV, "Kalbin Sesi- Mustafa Kutlu Belgeseli",

https://www.youtube.com/results?search_query=mustafa+kutlu+belgeseli [Erişim Tarihi: 12.03.2021)

¹²⁸A.g.p.

kitabımı yazdım”¹²⁹ diyen Kutlu, gerçek dünyada var olan bir kişiden etkilenip onu kurgu dünyasında yeniden canlandırarak okuyucuya aktarır. Yazar eserinde, yaşadığı kasabaya, istasyona, gardaki insanlara ait gözlemlerine bolca yer verir.

Hikâye okuyucusun trenle ilk karşılaşması Kemancı Kenan’ın oğluyla birlikte trene atlayıp tanımadıkları küçük bir kent istasyonunda inmeleriyle¹³⁰ başlar. Burada bahsedilen istasyonun aslında Erzincan’da olduğu hikâye devam ettikçe anlaşılır. Çalıştığı yerlerde başına türlü olumsuzluklar gelip işsiz kalan Kenan, kemaniyla trende bulunduğu sırada eğlenmek isteyen bir gurubun ısrarı üzerine çalmaya başlar, performansı çok beğenilir ve yüklü bir miktar parayla ödüllendirilir. Böylece onun Haydarpaşa-Kars arasında keman çalarak yapacağı tren yolculuğu maceraları başlar.

“Kenan ile arkadaşları Kenan’ın ineceği istasyona kadar çalıp söylediler. Neticede Kenan müsaade istedi. Hepsi nazikâne teşekkür ettiler ve o ara nasıl becerdilerse aralarında topladıkları parayı Kenan daha ‘olmaz’ demeye kalmadan cebine koydular[...]İnince parayı yokladı. Vay canına. Cellat’tan aldığı iki aylık parayı vermişlerdi. ‘Ulan’ dedi içinden ‘Bu tren müziği iyi iş be! [...] Meyhanenin yeniden açılmasını bekleyecek durumda değildi. Tirende çalmak geldi aklına. Geçenki gibi iki müşteri çıksa yeter. Evdekilere anlattı durumu. Sado’yu onlara emanet etti. Bindi tirene ‘Ver elini Haydarpaşa’”¹³¹

“Ben ne öğrendimse hayattan öğrendim. İşte bu istasyona gelenlerden gidenlerden, yolculardan...”¹³² diyen Kutlu için bu istasyon, onun yaşama bakışını şekillendiren, insanları gözlemleyerek elde ettiği malzemeyi ona sunan bir yerdir. Kutlu çocukken şahit olduğu tren garındaki ortama ve insanlara ait izlenimlerini *Tirende Bir Keman* adlı hikâyesinde anlatıcı üzerinden yansıtır.

“İşte tiren. Memleketi toplamış gidiyor. Her birinin ayrı bir hikâyesi, ayrı bir dünyası var. Tirende başka satıcılar da var: Bir istasyonda binip ötekinde inen çörekçi-börekçiler. Sepette meyve satan çocuklar, ayna-tarak-jilet-bıçak-cüzdan-saat satan anasının gözü işportacılar, tesbih-takke-dini eser satan sakallı cübbeli hacılar, daha neler.”¹³³

Çocukluğunda zamanın çoğunu tren istasyonundaki insanları izlemekle geçiren Kutlu, biyografik yaşamından izler barındıran bu eserinde istasyondaki kişilere ve olaylara kurgu dâhilinde yer verdiği söylenebilir.

“Bu heyecanlı günlerde ara istasyonlarda bir hareket, bir telaş. Tiren beş on dakika kalıyor. Gurbetçi, bir de ailesi ile gidiyorsa perona yükünü yığmıştır. Peynir tenekesinden, turşu küpüne, tereyağından kavurmaya, erişteden bulgura say sayabilirsen. Niçin bunca eziyet? Eh

¹²⁹ A.g.p.

¹³⁰ Mustafa Kutlu, *Tirende Bir Keman* (İstanbul: Dergâh Yayınları, 2020), s. 73.

¹³¹ A.g.e., s. 88-89.

¹³² Ülke TV, “Kalbin Sesi- Mustafa Kutlu Belgeseli”,

https://www.youtube.com/results?search_query=mustafa+kutlu+belgeseli [Erişim Tarihi: 12.03.2021].

¹³³ Mustafa Kutlu, *Tirende Bir Keman* (İstanbul: Dergâh Yayınları, 2020), s. 91.

cepte para yok. İş bulursun bulamazsın, çoluk- çocuk aç mı kalsın. En sonuna bir çuval da un koy. Ekspres durmuyor oralarda ama, posta alıyor bunca yükü. Uğurlamaya gelenler tiren durur durmaz atlıyorlar koridora, pencereden bavulu, çuvalı çekiyorlar. Bir bağırış bir hengame. Duyan gören seferberlik var sanacak. Ama işte çorak Anadolu'nun bilhassa dağ köylerinin kaderi. Her güz tekrar edilir[...]. İlk şaşkınlık geçtikten sonra eksik-gedik var mı diye sepetler çuvallar gözden geçirilir. Ardından kavga-dövüş sekiz kişilik kompartımana bir sekiz kişi daha sokulur. Bilhassa kadınlara yer açılır. Tepedeki raflar, ortadaki boşluklar da dolar. Tıkış Tıkış denilen şey budur işte. Yine de bir kısım insan, bir kısım sepet, yorgan, çuval koridorda kalır. Kasketler çıkar, ter silinir, çuvala oturulup bir sigara yakılır[...]"¹³⁴

Mustafa Kutlu, kendisini anlattığı belgeselde Erzincan'da yaşadığı sıralarda Cebesoy İstasyonunun ilerisinde Demirspor Lokali'nde bilardo ve Demirsporlu arkadaşlarıyla top oynadığından söz eder.¹³⁵ Bu anısıyla ilgili benzer bir ayrıntıyı bu hikâyesine yerleştirir ve bir karakter üzerinden aktarır. "Bak koçum, Demirspor Lokali'ne gideceksin. Müzik Hocası Ercan oradadır. Kerata bilardo hastası. E, bilardo da bu küçük kasabada sade bizim lokalde var."¹³⁶

Bu hikâyede Mustafa Kutlu'nun düşünce dünyasından izler taşıyan bir diğer konu, geçmişte demiryollarının tercih edilme oranının günümüzden daha yüksek olduğu bilgisidir. Röportajında "Benim gençliğimde demiryolları çok öndeydi, sonradan karayolları daha öne geçti, demiryolları ihmal edildi ama benim hayatımda kaldı. O dumanlı trenler, düdüğünü çalarak giden trenler Anadolu'yla, gurbetle çok irtibatı olan bir şey. Ayrılıkla, kavuşmayla, işle, güçle... Birçok metaforu içinde barındıran bir şeydir"¹³⁷ fikirlerine sahip olan Kutlu *Tirende Bir Keman* adlı eserinde de benzer ifadeleri kullanır. "O yıllarda demiryolları çok gözde idi. Henüz karayolu taşımacılığı için ne araçlar yeterli, ne yollar. Demiryolculuk bayağı forslu meslek."¹³⁸

Hüzün ve Tesadüf kitabının içinde yer alan aynı isimli hikâyesinin de Cebesoy İstasyonunun atmosferiyle yazıldığını belirten Kutlu, Sedat karakteri üzerinden bu atmosferi aktarır. *Tirende Bir Keman* hikâyesindeki tren istasyonlarındaki heyecanlı ve hareketli ortamın aksine *Hüzün ve Tesadüf* hikâyesinde tren istasyonu öksüz kalmış gibidir. Çünkü yıllar sonra küçüklüğünün geçtiği yer olan tren istasyonuna yolu düşen Sedat için görünürde her şey eskisi gibi olsa da trenden inip etrafına baktığında

¹³⁴ A.g.e., s. 96-99.

¹³⁵ Ülke TV, "Kalbin Sesi- Mustafa Kutlu Belgeseli",

https://www.youtube.com/results?search_query=mustafa+kutlu+belgeseli [Erişim Tarihi: 12.03.2021].

¹³⁶ Mustafa Kutlu, *Tirende Bir Keman* (İstanbul: Dergâh Yayınları, 2020), s. 95.

¹³⁷ Kitapyurdu.com, "Yazarlar Cevaplıyor: Mustafa Kutlu",

https://www.youtube.com/watch?v=2DUba8S1_Q [Erişim Tarihi: 27.07.2021].

¹³⁸ Mustafa Kutlu, *Tirende Bir Keman* (İstanbul: Dergâh Yayınları, 2020), s. 93.

küçüklüğünden bu yana zihninde var olan manzaranın tamamen değişmiş olduğunu görür. Aslında hiçbir şey eskisi gibi değildir. *Tirende Bir Keman* hikâyesinde gerçek hayatta yaşayan ve bu istasyonda sürekli keman çalan bir kişiyi anlatan Kutlu, *Hüzün ve Tesadüf* hikâyesinde de o keman sesine yer verir ama bu sefer ses bir süre sonra kaybolur. Yazar anılarında var olan Demirspor Kulübü’nden de metinde bahsetmeyi ihmal etmez.

“Tiren istasyona girdi ve yağmur dindi[...] Derken omuzbaşında peyda olan o keman sesi. Ürkek adımlarla yürüyorum, yere basmaya çekiniyor gibi, elimde valiz. Tanıdık ve sıcak bir kucağa doğru. Lakin birkaç adımdan sonra önce keman sesi, ardından leylak kokusu kayboluyor. Peronun ilerisinde, o karanlık bölgede güya sallanıp duran o beyaz ipek mendil yok oluyor. Manzara birkaç sarı ampül altında, çıplak ve ölü. Demirspor Kulübü’nün tabelası paslanmış, yazılar seçilmiyor. Pencere kirlidir ve perdesiz, kanatlı giriş kapısında koca bir kilit. Gar binasına doğru bir yanı akasya ağaçları ile kaplı giden yolu kazmışlar; kenarda köşede beton büzler, moloz, toprak ve kum yığınları. Akasyalar iyice ihtiyarlamış, yer yer kesilip budanmış, kalanlar yağmur altında dilenen birer kötürüm sanki[...] Rayların ışıltısı donuk.”¹³⁹

Mustafa Kutlu’nun birçok hikâyesinde sıklıkla tasvir ettiği tren istasyonu bahçesi, *Hüzün Ve Tesadüf* adlı hikâyesinde geçmişteki hâline göre uğradığı değişimle aktarılır. Yalnız istasyon değil eskiden tanıdığı birçok kişi de bu değişimden nasibini alır. Hikâyede geçen buharlı tren, istasyon, istasyon bahçesinin beyaz keten örtüsü ve çiçekleri, istasyon mahallesi, keman sesi, Demirspor Kulübü gibi imgelerin Kutlu’nun anılarında var olduğu bilindiğinden, yazarın bu istasyondaki kendi yaşamına ve düşünce dünyasına ait izleri, Sedat karakteriyle yansıttığı söylenebilir.

“[...]masaların üzerinde keten beyaz örtüler vardı, her masanın üzerinde bir gerçek çiçek vardı. İnsanlar buraya hem yolcu göndermek hem yolcu karşılamak üzere gelirdi[...] Burası Erzincan’ın en mutena noktalarından biriydi. Sonra buralar harap oldu”¹⁴⁰ diyerek Cebesoy istasyon bahçesinin geçmiş ortamından ve sonraki değişiminden bahseden Kutlu, benzer detayları hikâyesine de yerleştirerek buraya ait anılarını yeniden canlandırır.

“İstasyon bahçesi... Fıskiyeli havuz(Şöyle yetmiş, seksek santim fışkıran su, suyun üzerinde bir pinpon topu, iner çıkar; iner çıkar, topa dalmış insanlar)...Menekşeler, kasımpatıları. Sulanıp süpürülen, mis gibi toprak kokan zemin, tahta sandalyeler, masalar, masaların üzerinde beyaz örtüler.(Evet, o buharlı tirenler zamanında beyaz örtüler). Leylaklar nerede? Leylaklar akasyaların arasında. Çit boyunca uzanan zambak seraları. Lacivertten, eflatundan, beyaza giden hat boyu. Giriş kapısı üzerinde bir mor salkım vardı. Şimdi ne olmuş buraya

¹³⁹ Mustafa Kutlu, *Hüzün ve Tesadüf* (İstanbul: Dergâh Yayınları, 2020), s.52-53.

¹⁴⁰ Ülke TV, “Kalbin Sesi- Mustafa Kutlu Belgeseli”, https://www.youtube.com/results?search_query=mustafa+kutlu+belgeseli [Erişim Tarihi: 12.03.2021]

böyle. Vebanın nefesi mi geçmiş üzerinden. Çeşme akıyor. Musluğun yerinde koca bir oyuk... Nerede o yeşil çuha kaplı masalar, şakırtılı avizeler, bardak ışıltısı, o canlı, kıpırtılı kalabalık. Naci Bey her zamanki köşesinde saçları bembeyaz olmuş, iri mercekli gözlükler arkasında kaybolan yüzü. Aman Allahım ne kadar çökmüş. O kıranta, o hovarda adam.

[...] Nasıl olalım Sedat Bey oğlum.. Bakmıyorlar demiryollarına, demiryolculuk öldü... Ne lokanta kalmış, ne bilardo masası. Çay ocağında karanlık yüzü bir adam. Tezgâhta üç gözlü bir aygaz. İki alüminyum tencere, kararmış menemen tavaları, perişanlık[...] Çok konuşmak istiyor. Lafa nereden gireceğini bilemiyor. Şehir yukarıya taşınmış, İstasyon Mahallesi'nin yarısı yıkılmış, kimseler kalmamış buralarda. Bizim ev duruyor mu acaba?"¹⁴¹

Ayrıca aynı kitabın *Uç Selahattin Uç* isimli hikâyesinin bir satırında da dumanlı tren motifine yer verir: "Bir Doğu Ekspresi çiziyorum, uzun bir katar. Dumanını püskürte püskürte geçiyor üzerimden."¹⁴²

Onun *Uzun Hikâye* ve *Arka Kapak Yazıları* adlı kitabı içindeki "5402" isimli hikâyesi kendi yaşamından izler taşır. Bu hikâyelerde anlatılanlarla, onun çocukluk dönemini geçirdiği tren istasyonu çevresi ve başından geçen maceralar benzerlik gösterir. İki eserde de hikâyeyi anlatan çocuktur. Hikâyeler yazarın biyografisinden parçalar taşıdığı için olayların sanki çocuk Kutlu tarafından anlatıldığı düşünülebilir.

Birçok eserde tasvir edilen istasyon yanındaki ev, "5402" isimli hikâyede de ortaya çıkar.

"İstasyon üstündeki o küçük ve yalnız ev. Tek başına bir ev. Önü bahçe, arkası tepecik. Niçin oradayız? Galiba babamın nahiye'deki görevi gereği. Münasip bir ev bulunamamış; hem ayrıca sık sık vilayete gidip gelme var."¹⁴³

Uzun Hikâye'deki bu ev ise "masal gemisi" ne benzeyen vagondan bir evdir.

"Ne zaman annem aklıma düşse, o vagondan evi hatırlıyorum. Sisler arasında beliren bir masal gemisi gibi. Hafızamda birtakım resimler, olaylar, insan yüzleri var. Bölük pörçük cümleler, gülüşmeler, hıçkırıklar[...] Küçük istasyon binasının arkasında, battal bir hatta çekilmiş, eski bir vagonda kalıyorduk. Vagondan ev."¹⁴⁴

Erzincan'da tren istasyonu yakınlarındaki evlerinde kaldıkları sırada gördüğü tek manzara doğa ve dumanlı trenler olunca Mustafa Kutlu'nun gelip giden trenlere hayranlığı artar. Özellikle "5402" hikâyesi trenler hakkında duygularını yansıttığı yazısıdır. Hikâye boyunca 5402 isimli trenin, yolcularının ve istasyonun tasviri yapılır. Yazar, *Tirende Bir Keman* eserinde yazdığı istasyona ve istasyondaki insanlara dair betimlemelerin benzerlerine 5402 isimli hikâyesinde de yer verir. Tıpkı *Tirende*

¹⁴¹ Mustafa Kutlu, *Hüzün Ve Tesadüf* (İstanbul: Dergâh Yayınları, 2020), s. 53-57.

¹⁴² A.g.e., s. 84.

¹⁴³ Mustafa Kutlu, *Arka Kapak Yazıları* (İstanbul: Dergâh Yayınları, 2019), s. 88.

¹⁴⁴ Mustafa Kutlu, *Uzun Hikâye* (İstanbul, Dergâh Yayınları, 2012), s. 7-8.

Bir Keman'daki gibi bu hikâyesinde geçen istasyonda da bir koşuşturmaca vardır. Gurbetçi köylüler, yanlarında götördükleri sepet ve çuvaları taşımaktadır. Anlatıcı kişisi olan çocuk trenin çıkardığı sesin hissettirdiği ürpertiden bahseder. Ona göre bu tren sevgi ve hasretle içinde yaşattığı sevimli bir lokomotifir. Kutlu gibi anlatıcı kişi olan çocuk da trene, trenin sesine âşıktır. Ona göre bu tren kocaman bir maziye içinde barındırır. Geçmişten beri birçok insan bu trenin her bir vagonuna kendi hikâyesini bırakmıştır.

“ [...] Tiren bizi alıp yaza götürür. Harmanlara, sığırcık kuşlarına. Tiren bizi hep bunlara götürür. Tünelden çıkıp, tepeyi kıvrılınca o neşeli düdüğünü çalar. Annem, ablam, kız kardeşim evimizin önündedirler. Çığlık çığlığa el sallayarak onlara doğru atılıyorum. İşte bu sevinç, bu pırıl pırıl çocuk neşesi hep o tirenlerin, o dumanların, o efsanevi istasyonun hatırasıdır.”¹⁴⁵

“5402” adlı hikâyesi ve Uzun Hikâye'sinde birbirine benzeyen iki olay daha vardır. Hikâyeyi anlatan çocuk ve babası; ırmaktan balık tutarlar ve bu balıkları eve getirdiklerinde, çocuğun annesinin bu balıkları istemez ve onlardan tiksindir.

“ Biz babamla o saatlerde, yani babamın işten dönüp elindeki çıkını anneme verip, beni omuzuna aldığı ve birlikte ırmak kıyısına indiğimiz saatlerde bambaşka bir heyecanı yaşırdık. Babam gündüzlerden yemleyip ırmağa saldı, bir ucunu kıyıdaki yılgınlara bağladığı oltalarını çekerdi. İri pullu, bıyıklı sazanlar oltayı gere gere gelirdi. Annem bıkmıştı artık balık ayıklamaktan, hem midesi bulanıyordu, hamile kadın.”¹⁴⁶

“Babamla birlikte ırmak kıyısına iniyoruz. Dallarda buz parıltıları. Yılgınlara bağladığımız oltaları çekiyoruz. Bir-iki kiloluk sazanlar, bıyıklı balıklar oltaları gere gere geliyorlar. Annem ‘vazgeç şu balık sevdasından bey, çok pis kokuyor’ dedikçe, biz babamla bu kıpırtısız kış günlerinde ırmağa doğru gitmekten vazgeçmiyoruz.”¹⁴⁷

Benzer tasvirler Kutlu'nun yaşamından büyük kesitler sunan *Gönül İşi* kitabında da rastlanır. Anlatıcı, çocukluk anılarını hatırlar ve duygulanır. Onun anılarında babasıyla balık tutmaya gittikleri ve annesinin balıkları istememesi detayları vardır.¹⁴⁸

Yokuşa Akan Sular'da da Kutlu, kara tren figürüne yer vermeyi ihmal etmez. Bu tren çocukluğunda sürekli gözlemlediği, insanları gurbete götüren trendir.

“Çökelekten kale yaptıkları söylenir Kemahlıların. Öylesine kavruk, nasipsiz. Bir tekne tandır ekmeği yapar asarlar, sonra soğan, bildiğin yeşil soğan, gelsin çökelek-ayran. Bulgur aşısı öğle-aşam. Dağlar çıplak, dereler susuz. Bir tarafından tutamamışlar dünyanın. Kara tiren yetişince Kemah boğazına, gurbetçilik yolu açılıvermiş, yazın köyde, kışın gurbette.”¹⁴⁹

¹⁴⁵ Mustafa Kutlu, *Arka Kapak Yazıları* (İstanbul: Dergâh Yayınları, 2019), s. 84-95.

¹⁴⁶ Mustafa Kutlu, *Uzun Hikâye* (İstanbul: Dergâh Yayınları, 2012), s. 27-28.

¹⁴⁷ Mustafa Kutlu, *Arka Kapak Yazıları* (İstanbul: Dergâh Yayınları, 2019), s. 88.

¹⁴⁸ Mustafa Kutlu, *Gönül İşi* (İstanbul: Dergâh Yayınları), s. 132.

¹⁴⁹ Mustafa Kutlu, *Yokuşa Akan Sular* (İstanbul: Dergâh Yayınları, 2020), s. 78.

Yazar, *Yoksulluk İçimizde* adlı hikâyesinde ise tren figürüne, anlatıcının Engin'in yolculuğunu tasvir ettiği esnada yer verir.

“Uzanıp giden ıssız ovalar, boz tepeler üzerinde tek ü تنها ağaçlar. Sinsi bir yağmur altında hareketsiz ıslanıp duran kuşlar. Soğuk, yabancı, yalnız bir tiren. Böyle olsun istememişti. Paltosunun yakalarını kaldırsın, elleri koynunda, ikinci mevki vagon penceresinden mütemadi bakarak maziye dalıp gitsin[...] Kara, kocaman ağızlı tünellerden geçerken duyulan koku. Çığlık çığlığa bir düdüğü sesi. Hat boyunca kayalardan kayalara atlayarak, kendini bir o kıyıya, bir öbür kıyıya çarparak parçalayan bozbulanık su.”¹⁵⁰

Kutlu'nun gençlik döneminde sürekli gidip geldiği Cebesoy İstasyonu'nda tanıdığı bir kişi vardır. Kutlu sık sık gördüğü ve yaşamından etkilendiği bu kişi hakkındaki gözlemleriyle “O” isimli ilk hikâyesini oluşturur. Yazar, ismi Abdurrahman olan bu şahıs ile ilgili anılarını şöyle aktarır:

“Bu istasyonda tanınmış aslında deli diyorlar da Deli Abdurrahman bence deli değildi. Askeri liseden bir iftirayla atılmış kültürlü bir zat vardı. Tek başına yaşayan birisi üstüne kış günleri bütün paltosunu her şeyini giyerdi müşekkel bir adam olarak gelir, burada yatardı. Kalorifer yanında kanepesi vardı kimse yatamazdı orada. Bana da ‘Filozof gel bakalım ne yapıyorsun?’ derdi.

Benim ilk yazdığım hikâyenin başlığı “O” dur ve ona aittir. Hikâyemi yazdım hareket dergisinde yayınlandı. Ona okumuşlar beğenmemiş yazımı. Şehir kulüplerine gider hâkimlerle avukatlarla briç oynar. Hem ciddiye alınır hem alınmaz tek başına tatlı, gariban bir adamdı. Hatıralarımdan biri de o dur. Bize daima şey derdi: ‘Filozof, kitaplara fazla dalma hayat daha önemli.’ Ben bunu kendime şiar edinmişimdir. Hakikaten benim için kitaplardan ziyade hayat daha önemli.”¹⁵¹

Kutlu, “O” isimli hikâyesinde Abdurrahman'ın ismini vermeden anılarında da bahsettiği şekliyle bu kişiye yer verir.

“Şehir Kulübünün altındaki kitapçının önünde durakladı. Alışkanlık. İsteksiz gözlerle vitrine baktı. Bütün kitapların yeri ezberindeydi. Yalnız değişen mecmuaların kapak resimlerine baktı. Tam dönüyordu ki gözüne bir şey ilişti. Bir daha baktı. ‘Yirmiyedi Mayıs ve Sonrası’. ‘Yeni gelmiş olacak, dün yoktu’ diye düşündü. Fazla eğlenmedi yürüdü. Lâkin kafasına Dokuzyüzotuzbeş Harbiyesi ve Harbiyeliliği geldi kendiliğinden oturdu...

[...] Mektebin en iyi talebesiydi. Ne olmuşsa olmuş bir gün bir sınıf subayının kaybolan eşyaları kendi dolabından çıkınca şaşırmış, meseleyi çözmek için fazla düşündüğünden olacak kafayı oynatmıştı. ‘Güldü’. Bu seferki bulduğu sebebe gülüyordu. Her neyse.

O olaydan sonra mektepten kovulmuş, o da başkalarından ayrı bir yaşayışa başlamıştı. Bu yaşayış şeklinin nedenini fikriyatının eksikliğinde bulan millet ‘Deli’ yaftasını asmıştı boynuna. Otuzbeş seneden beri.”¹⁵²

¹⁵⁰ Mustafa Kutlu, *Yoksulluk İçimizde* (İstanbul: Dergâh Yayınları, 2020), s. 89-90.

¹⁵¹ Ülke TV, “Kalbin Sesi- Mustafa Kutlu Belgeseli”,

https://www.youtube.com/results?search_query=mustafa+kutlu+belgeseli [Erişim Tarihi: 12.03.2021]

¹⁵² Mustafa Kutlu, *Ortadaki Adam* (İstanbul: Hareket Yayınları, 1970), s. 109-110.

Subaylık mesleğinden bir iftara sonu atılmış olan Abdurrahman, Kutlu'nun çocukluk dönemlerinde tren istasyonunda gözlemleme fırsatı bulduğu kişidir. Sonuç olarak söylenebilir ki Kutlu'nun gerçek hayatta her gün gördüğü kişiye yer verdiği bu hikâyesi biyografik okuma yapmaya müsaittir.

3.2.3.Kahvehaneler

Kahvehanenin tarihine bakıldığında nerede, ne zaman ve nasıl ortaya çıktığı tam olarak bilinmemektedir. Çeşitli kaynaklarda 16. yüzyılın ilk yarısında Mekke'de insanların bir araya gelerek kahve içtikleri mekânlara kahvehane dediklerine dair üstü kapalı olsa da bazı bilgiler mevcuttur. Bu bilgilerden yola çıkılarak kahvehanelerin Osmanlı coğrafyasında yayılmasının Araplar tarafından olduğu söylenebilir. Osmanlı Devleti'nin başkenti olan İstanbul'da ilk kahvehane açan kişilere bakılması, Osmanlı'da kahvehane kültürünün ne zaman ortaya çıktığını göstermesi bakımından faydalı olacaktır. Konuya dair dönemin müellifi olan İbrahim Peçevî 1554 senesine kadar başkent İstanbul'da ve Rum ilinde kahvehane bulunmadığını belirtir. Ancak Peçevi, notlarına 1555 yılında Halep'ten Hakem adında bir esnaf ile Şam'dan Şems adlı bir kişinin gelip Tahtakale'de açtıkları birer büyük dükkânda kahve satmaya başlamışlardır diye bir bilgi ekler. Tahtakale'nin özelliklerinden birisi İstanbul'un önemli ticaret merkezlerinden olması ve eğlencenin her türlüşün burada gerçekleştirilmesidir. Öyle ki Meddahlar ve hokkabazlar halkı şenlendirmek için burada oyunlar düzenlerler. Tahtakale'de yapılan eğlencelere halk büyük ilgi gösterdiği için Halepli Hakem ve Şamlı Şems'in Tahtakale'yi seçmiş oldukları söylenebilir. Daha sonra Kahvehane kültürü kısa sürede Osmanlı coğrafyasında kabul görür. İlk kahvehanenin müşterileri arasında keyiflerine düşkün kimselerle birlikte özellikle okuryazar insanlar yer alır. Bu kişiler zamanla kahvehanede gruplar halinde toplantılar düzenlemeye başlarlar. Bu toplantılarda kitaplar, gazeller, şiirler okunur ve satrançlar oynanır. Bu kişilerden hariç kahvehane müşterileri arasında görev almak için bekleyen memur adayları, kadılar, müderrisler, halkın işsiz güçsüz gezinen kesimi boş vakitlerini geçirmek için zamanla kahvehanelerin vazgeçilmez müşterileri haline gelirler.¹⁵³

¹⁵³ Ramazan Kılıç, "Osmanlı Toplumunda Kahvehaneler," (Yüksek Lisans Tezi, Nevşehir Hacıbektaş Veli Üniversitesi, 2015), s. 31-33.

Kahvehanelere gitme kültürünün toplumun dünyasına girmesiyle birlikte mahalle hayatı kahvehaneler etrafında şekillenmeye başlar. Mahalle kahvehaneleri, on altıncı yüzyılda açılan ilk kahvehanelerden sonra ortaya çıkan ve en yaygın şekilde görülen kahvehane türüdür. Bu kahvehane türünün kısa zamanda yaygınlık kazanmasında Osmanlı günlük yaşamının gereksinimlerine göre şekil alması yer alır. Osmanlı kentlerinde mahalle halkı için bu kahvehaneler sosyal ve kültürel anlamda önemli buluşma mekânlarıdır. Mahalle kahvehaneleri namaz vakitlerini bekleyen mahalle sakinleri tarafında oluşturulan mekânlardır. Bu yönüyle mahalle kahvehaneleri zaman içerisinde camilerin yanında inşa edilen bir buluşma mekânı olarak toplumsal hayatta yer bulur.¹⁵⁴

Kahvehane türlerinden biri olan âşık kahvehanelerinin ne zaman ortaya çıktığına dair kesin bir tarih mevcut değildir. Fakat bu kahvehanelerin başlangıcına dair bilgiler on altıncı yüzyıl ve özellikle on yedinci yüzyılın ilk çeyreği olarak belirlenmiştir. Bu tespitin temelini kahvehanelerin, âşık tarzı şiir geleneği ile aynı doğrultuda gelişim göstermiş olması oluşturur. Âşık kahvehaneleri “âşık” adıyla tanınan saz şairlerinin toplanma mekânlarıdır. Bu mekânlarda saz şairleri söyledikleri koşma, mani, türkü ve destanlarla hem halk edebiyatının hem de tasavvuf edebiyatının örneklerini meydana getirmektedirler. Bu sayede sözlü kültür, bu mekânlar sayesinde halka daha kolay ve hızlı şekilde aktarılma imkânını yakalar.¹⁵⁵

Mustafa Kutlu’nun yaşamında ve yazın dünyasında kahvehanelerin yeri çok önemlidir. Onun kahvehane kültürü ile teması çocukluk dönemlerine kadar gider. O dönemlerde babasının arzuhâlcilik yaptığı Cihan Oteli Kiraathanesi’nin tasviri zihninde sürekli mevcuttur. “Zaten benim hayatım okurken, yazarken hep kahvelerde geçti. Vatandaşla beraber olmaktan çok hoşlanıyordum. Kendimi onlardan biri olarak kabul ediyordum bugün de hala öyledir”¹⁵⁶ diyen Kutlu, yazı dünyasını da bu mekânda şekillendirir. Kahvehanelerdeki insanları dinler, onlarla sohbet eder ve onlardan öğrendiklerini, onlara dair gözlemlerini sosyolog edasında hikâyelerinde kurgular.

¹⁵⁴ A.g.e. s. 57.

¹⁵⁵ A.g.e. s. 63.

¹⁵⁶ Ülke TV, “Kalbin Sesi- Mustafa Kutlu Belgeseli”,
https://www.youtube.com/results?search_query=mustafa+kutlu+belgeseli [Erişim Tarihi: 12.03.2021].

Üniversite yıllarını geçirdiği Erzurum'daki âşık kahveleri, onun hikâye dünyasının çerçevesini çizdiği yer olur.

*“Ben Erzurum'dayken âşık kahvelerine giderek, âşıkların anlattıkları hikâyeleri çok dinlemişimdir. Onlardan epeyce tesir aldım. Ve şifahî edebiyatı yazılı edebiyat haline getirmeye çalıştım. Bu kolay bir iş değildir. Yani anlattığınız metin sanki yazılı metin değilmiş de, birisi anlatıyormuş da, siz de onu dinliyormuşsunuz gibi olmak icab eder. Ve anlat anlat çok keyifli oluyor gibi bir duyguya kapılmanız gerekir.”*¹⁵⁷

Bir görüşmesinde daha kahvehane kültürünün yazın hayatına etkisini benzer cümlelerle şöyle aktarır:

*“Benim edebi yolculuğumda uğradığım bazı duraklar olmuştur. Şark hikâyesini bulduktan sonra ve de Erzurum'da okumuş olmamdan dolayı ki o dönemlerde Erzurum'da geleneksel hayat sürüyordu. Âşıklar kahvesi vardı. Orada halk hikâyesi anlatanlar vardı. Behçet Mahir diye biri vardı. Muhteşem bir anlatıcıydı, bir ay boyunca Köroğlu'nu anlattığını bilirim. Köroğlu ile ilgili sadece kırk tane hikâye biliyordu. Yine bu kahvede âşıklar atışmalarını yapardı. Ben orada Halk hikâyeleriyle tanıştım. Bilindiği üzere edebiyatımızın divan ve halk olmak üzere iki vadesi vardır. Ben ‘Uzun Hikâye’den itibaren Âşık edebiyatı vadisine girdim. Yani anlatım dilini yazı diline çevirmeye çalıştım. Bu zor bir işti, kolay değildi. Ama okuyanlar çok hoşlandılar, meddah tarzı anlatımı olduğunu düşündüler ama bu dil halk hikâyesi diliydi. O üslubu ben de çok sevdim ve benimsedim. Hala da o üslubu sürdürüyorum, seviyorum da kendime de çok yakın buluyorum.”*¹⁵⁸

Bulunduğu kahvelerden etkilenerek hikâyeler yazdığını dile getiren yazarın birçok eseri incelendiğinde onun zamanını geçirdiği kahvelerin atmosferini kahramanlar üzerinden eserlerine yansıttığı gözlemlenir. Bu sebeple Kutlu'nun yaşam öyküsü ve hikâyelerinde geçen kahveler arasında biyografik okumaya başvurulabilir.

Mustafa Kutlu'nun biyografisinden izler taşıyan *Uzun Hikâye*'de, yazarın babasını temsil eden Ali Bey'in arzuhalcilik yaptığı kıraathanenin tasviri yer alır.

*“Sarıkaya Otel ve Kıraathanesi tek katlı, kasabanın bütün eski binaları gibi kırmızı kiremitli uzun bir bina. Kahve girişte, otel arkada. Çay ocağının yanında devasa bir su küpü dururdu. Kasabaya su şebekesi döşenmiş, evlere musluklar takılmıştı. Lakin ahali bu klorlu şebeke suyuna alışmamış, içmek için eskiden kalan çeşme sularına rağbet ediyordu. Kahvenin emektarı Kurban Emi ile birlikte omuzlukları kuşanır, Ortaçeşme'den su taşırdık. Su doğruca küpe girer, küp domur domur terleyerek suyu soğutur, bir de küpün toprak tadı suya ilave olunca yaz günlerinin bunaltıcı sıcaklığında tadına doyum olmazdı. Kasabanın kulağı kesik ihtiyarları, sırf bu küpün suyundan içmek, Emin Efendi'ye takılmak için kahveye gelir, bitip tükenmek bilmeyen domino partilerine otururlardı.”*¹⁵⁹

¹⁵⁷ Şeyma Subaşı, “Mustafa Kutlu İle Söyleşi”, *Bûtimar Dergisi*, S.1, (Bahar 2016).

¹⁵⁸ Merve Okuyucu, “Mustafa Kutlu'nun Eserlerinde Taşra Ve Taşralılık,” (Yüksek Lisans Tezi, Fatih Sultan Mehmet Vakıf Üniversitesi, 2013), s. 257.

¹⁵⁹ Mustafa Kutlu, *Uzun Hikâye* (İstanbul, Dergâh Yayınları, 2012), s. 34-35.

Menekşeli Mektup’ta ise kahvehane, Postacı’nın tek başına vakit geçirdiği mekân olarak vardır. Kutlu, kitabının karakteri postacının üzerinden kahve ortamını yansıtır. Hikâyede geçen kahvehane, sohbetlerin edildiği, gazetelerin okunduğu, bilmecelerin çözüldüğü dinlenme mekânıdır.

“Gelir, kahveye oturur, çayını içer, herkesle merhabalaşır, ama mutlaka yalnız oturur. Kimselerin oyununa karışmaz, sohbetine katılmaz. Mahalleli onun bu halini ezber ettiği için ilişmezler. Gider bir köşeye çöker, gazetesini okur. Aman ne okuma. İlanlara varıncaya kadar hatmeder gazeteyi. Bilmecesini mutlaka çözer. Sabit kalemi dudaklarının arasında gezdire gezdire, bir Mısır tanrısı ‘ra’ hecesini bulup yerine yazana kadar... Bilmecayı bitirirse keyiflenir, bir çay daha söyler, bitiremezse suratını asıp kalkar.”¹⁶⁰

Hikâyenin devamında kahve ortamı yeniden tasvir edilir. Kahvede herkes kendi dünyasındadır. Hikâyesinde bir tarafta oyun oynayanlara, bir tarafta gazete okuyanlara diğer bir tarafta ise dedikodu yapanlara yer veren Kutlu, günümüz kahvehanelerinin hâlini gözler önüne serer.

“Okey masası, bağıra çağıra maça kızı oynayanlar, gazeteye dalmış görünenler, kimsenin ona baktığı yok. Bir ara cami cemaati masasından bir emekli ile göz göze geliyorlar. Adam Postacı’ya bir süre baktıktan sonra yanındakine dönüyor. Bir sır verirmiş gibi kulağına yaklaşarak bir şeyler anlatıyor. Postacı bunu üzerine alıyor. Bayağı canı sıkılıyor. İşte kahveci haklı. Düpedüz dedikodusunu yapıyorlar.”¹⁶¹

Mustafa Kutlu, *Mavi Kuş* hikâyesinde küçük bir kasabada bulunan Çardaklı Kahve’sini anlatıcı üzerinden tasvir eder. Bu kahvenin Mustafa Kutlu’nun taşralarda oturduğu kahvelerden parçalar barındırdığı söylenebilir. Çünkü taşralardaki kahveler onda her zaman olumludur. Çardaklı Kahve’si Kutlu’nun hikâyelerinde sıklıkla geçen çınar ağacının altında, insanların bolca sohbet ettiği, tüm haberlerin buralardan öğrenildiği, karşılıklı çayların içildiği mekândır.

“Çeşmenin yanı Çardaklı Kahve. Hem camiye yakın hem suya. Üstelik çınar dallarının gölgesinde. Bu da yetmezmiş gibi kahve sahibinin dedesi camekân önüne iki asma dikmiş; asmayı geniş bir çardağa almışlar, altına beş altı masa atmışlar. Oooh, otur suyun sesini dinle. İster nargileni fokurdut, ister lafin belini kır ezanı bekle. Kasabanın, ehlikeyfin, sohbet yâranının, ayaklı gazetelerin mekânı. Her havadis önce burada duyulur, sonra buradan yayılır. Hani halkın nabzını tutmak diyorlar ya; böyle bir niyeti olan gelsin otursun. Sağa sola kulak kabartsa, peş peşe iki çay içecek olsa o kadarcık zaman içinde memleket ahvalinin nice olduğunu anlayıverir.”¹⁶²

¹⁶⁰ Mustafa Kutlu, *Menekşeli Mektup* (İstanbul: Dergâh Yayınları, 2016), s. 12.

¹⁶¹ A.g.e., s. 51.

¹⁶² Mustafa Kutlu, *Mavi Kuş* (İstanbul: Dergâh Yayınları, 2021), s. 11-12.

Kutlu, Çardaklı Kahve'ye *Tufandan Önce* isimli kitabında yine yer verir. “Sonunda sıra geldi ‘halkın nabzını tutmaya’. Bu nabız nerede tutuluyor. Tabii ki, Çardaklı Kahve’de.”¹⁶³

Benzer şekilde *Kapıları Açmak*’taki çardaklı kahve de *Mavi Kuş* ve *Tufandan Önce* kitaplarındaki kahveyle hemen hemen aynı özelliklere sahiptir. Kutlu hikâyede bahsedilen kahvehanenin kendine has geleneksel kültürünü aktarmak ister.

*“Kahvenin önündeki çardağın altı yaşlıların mekânı. Gençler arkada duvar dibinde oturuyor. Nedense böyle bir düzen kurulmuş, eskiden beri devam ediyor. Galiba hani gençler sigara falan içer, kendi aralarında yarenlik eder, bu yarenlik bazen kaba şakalara, bazen atışmalara kadar gider; yaşlılar rahatsız olmasın diye mekânları ayırmışlar. Eski terbiye bu, büyüklerin yanında edeple oturulur, her lafa karışılmaz, sigara içilmez, falan.”*¹⁶⁴

Taşradaki kahvehanelerin aksine İstanbul’daki kahvehaneler Kutlu’nun zihninde olumsuz özellikleriyle yer alır. Çünkü buradaki kahvehaneler modern hayatla birlikte birbirleriyle iletişimi kesen ve de manevi değerlerini kaybetmiş insanlarla dolu olan mekânlardır.

*“İstanbul rutubet[...] Birkaç kere bizim köylülerin topladığı kahveye uğradım. İnsanlar artık ne doğana seviniyor, ne ölene üzüyor. Varsa-yoksa, aldım-sattım, yaptım-çattım. İstanbul işini yoluna koyanı güldürüyormuş; kahvedekilerin işi yolunda anlaşılan, vara-yoğa gülüyorlar. Bir de televizyon çıkmış. İnsanlar birbirleriyle değil topluca âlete dönüp onunla konuşuyor sanki. O ne derse mevzu o oluyor.”*¹⁶⁵

Kutlu çocukluğundan beri kahvehanelere giderek orada bulunan insanları gözlemlene fırsatı yakalar. Buralarda rastladığı insanların dertlerini dert edinmiş bir yazardır. O, Anadolu insanının kalbinin kahvehanelerde attığını düşündüğü için eserlerinde mekân olarak kahveleri sıkça tercih eder. Buralarda karşılaştığı olayları, kişileri, konuşmaları hikâyelerinde anlatıcı üzerinden yansıtmaya çalışır.

3.3.Duygu ve Düşünce Dünyasındaki Kavramların Hikâyelerine Yansıması

3.3.1.Din Algısı

Mustafa Kutlu, İslam dinini eserlerinde kaynak edinen bir yazardır. Dinin öğretileri, İslam dininin ahlakı hikâyelerinin alt zemininde sıklıkla görülür. İslam’ın insanları hakikate, doğruya ulaştıracağına inanan Kutlu, dinin gücünü kahramanların üzerinden yansıtmayı kendisine dava edinir. Ona göre bireyi ve toplumu iyiye, doğruya, kurtuluşa götürecek tek şey, İslam ve onun ahlakıdır. Sanat da duygulara hitap ettiği

¹⁶³ Mustafa Kutlu, *Tufandan Önce* (İstanbul: Dergâh Yayınları, 2019), s. 75.

¹⁶⁴ Mustafa Kutlu, *Kapıları Açmak* (İstanbul: Dergâh Yayınları, 2010), s. 128-129.

¹⁶⁵ Mustafa Kutlu, *Beyhude Ömrüm* (İstanbul: Dergâh Yayınları, 2020), s. 194-195.

için doğruya yönlendirme yolunda önemli bir araç vazifesi görür fakat o, tek başına yeterli olmaz, dinle harmanlanması gerekir. Bu yüzden söylenebilir ki Kutlu, edebî hayatı ile dini ayrılmaz bir bütün hâlinde görür.

“Edebiyat ve sanat insanı insan yapar... Yani insanı yontar. Onu törpüler, onu inceltir. Onu duygusuyla, düşüncesiyle daha yükseklerle taşır. Yani hayata daha manalı bakmaya başlar. Allah nasip ederse hayatın manasını anlar... Daha yükseklerle daha yüksek noktalara çıkmak üzere iyiyi kötüden doğruyu yanlıştan anlamak ayırmak üzere felsefeye müracaat edebilir. Felsefenin güç yettiremediği yerde sanat başlar. Daha soyuttur. Daha çok kalbimize duygularımıza akıldan ziyade hitap eder. Fakat sanatta da kalırsanız estetikte kalırsınız, hakikate ulaşamazsınız. Sanatı da geçip dine ulaşmak lazımdır. Yani en son nokta dindir... Amentüye inanan biri olduğum için bunu böyle söylüyorum. İnanmayanların canı sağ olsun.”¹⁶⁶

Mustafa Kutlu, İstanbul’a taşındığı sıralarda birkaç yıl suskunluk ve arayış dönemine girer. Hikâyesini meydana getireceği fikirleri, estetiği ve dili aramaya çalışır. Bu yıllarda Nurettin Topçu’nun felsefesi, onun sanatına ışık tutar. Divan edebiyatı, halk edebiyatı, menakıplar, müzik, mimari, minyatür arasında nereye bakarsa baksın karşısında hep tasavvuf düşüncesini görür ve tasavvuf düşüncesini kaynak edinerek ondan aldıklarını insanlara aktarmayı kendine gaye edinir.¹⁶⁷

Kur’an’daki ayetler ve sünnetin uygulanması için yıllar içinde gösterilen birtakım gayretler sonucunda İslam dininin bir alt disiplini olan tasavvuf ortaya çıkar. Temeline ahlakı alan tasavvufun amacı, Allah’a yaklaşımdır. Kutlu’nun Nurettin Topçu’nun zihin dünyasını şiar edindiğinden beri savunduğu, onu şekillendiren düşüncede bu olur. Sanatı için bir arayış dönemine girmiş olan Kutlu’nun yolu tasavvufa çıkar. İçinde yaşadığı “arayış” karakterlerine de yansır. Onlar yalnızlıklarından, sıkıntılarından içindeki kötülüklerden ancak Allah’ı aramakla kurtulurlar. Dinden uzaklaşan karakterleri, benliklerinden de uzaklaşarak yozlaşır ya da kaybolma noktalarına gelirler. Dine sarılan kişileri ise iyiye, güzele ve ruh doygunluğuna ulaşırlar.

Ali Yıldız bir makalesinde, yazardaki tasavvufi düşüncenin eserlerinin içerik ve biçiminin temel belirleyicisi olduğunu ifade eder:

“Tasavvuf Kutlu’nun eserlerinde sadece bir tem değil aynı zamanda hikâyenin biçiminin de önemli bir unsurudur. ‘Yoksulluk İçimizde’, ‘Bu Böyledir’, ‘Sır’, ‘Beyhude Ömrüm’, ‘Tufandan Önce’ ve ‘Mavi Kuş’ tasavvufun hem biçimi belirleyen bir unsur hem de önemli bir

¹⁶⁶ Kitapyurdu.com, “Yazarlar Cevaplıyor: Mustafa Kutlu”, https://www.youtube.com/watch?v=2DUba8S1_Q [Erişim Tarihi: 27.07.2021].

¹⁶⁷ H. Salih Zengin, *Hikmet ve Ahenk: Mustafa Kutlu* (İstanbul: Ağaç Kitabevi, 2012), s. 18.

tem olduğu eserlerdir. Bu eserlerde tasavvufun nasıl yer aldığına ortaya konulması bize yazarın hikâyesinin niteliğini ve gelenekle olan ilgisinin mahiyetini doğru bir şekilde anlama imkânı verecektir.”¹⁶⁸

Mustafa Kutlu, *Yoksulluk İçimizde* hikâyesini tasavvufi düşünce üzerine kurar. Tasavvufu yakından ilgilene yazar, kitabında ana kahramanlardan biri olan Süheyla’yı “arayış” içine sokar. Süheyla maddi aşkı temsil eden Engin’e karşı duygularının boş olduğunu hissederek gerçek aşkı aramaya koyulur ve Allah’ı bulur. “Sanatı da geçip dine ulaşmak lazımdır. Yani en son nokta dindir... Amentüye inanan biri olduğum için bunu böyle söylüyorum”¹⁶⁹ diyen Kutlu, icra ettiği sanatının içine dine ulaşan kahramanları yerleştirir.

“Hayatın ‘indirimli satışlar’dan bir süveter almaktan öte mânaları olduğunu nereden bilecek. Sahi hayatın bu sıcaktan cıvımsız asfaltlarda benzin kuyruğuna dadanmış arabalardan başka mânası yok mu? Yani ona bir deniz veya göl kenarında, müzik, yemek ve yataktan başka verebileceği bir şeyi. Sanat eserlerinin bile giderek bu ortama fon teşkil etmeye çabaladığını, hatta tarih boyunca bunun böyle olduğunu ve dünyanın bütün ünlü randevu evlerinin, otellerinin deniz veya göl kenarında inşa edildiğini anlatacak. Çoğu kez ‘burada hayat yok’ der geçeriz. Süheylâ işte söylüyorum bu hayat bir imtihandır.”¹⁷⁰

Hayatın bambaşka anlamları olduğunu düşünen bunu aramaya koyulan Süheyla, yaşanan dünyanın maddesinden vazgeçerek maneviyata sığınmak üzere bir yola çıkar ve içindeki karamsarlıklardan bu “arayış”la kurtulur. Kutlu, ben anlatıcı üzerinden Süheyla’ya birtakım sorular sorar.

“- Biliyor musun, dedi Süheylâ, bazan çıkıp gitmek istiyorum..

Nereye? Dedim. Bilmem işte dedi. Buralardan uzaklaşmak, bu evden bu ortamdan. İşinden, çevrenden, aileden kopmak gibi mi, dedim. Heyecanlandı. Evet, evet dedi. İlave etim. Bir başka dünyaya gider gibi mi, dedim? Şaşırdı, ah, tabii işte öyle dedi.”¹⁷¹

“Bu dünyadan vazgeçiyordu[...]

-Anne... Biraz Kur’ân okur musun?

Nasıl da konuşmuştu, şaşıtı. Şaşkınlığını ve bu isteğini, hatta durup duruken ağlamasını bir şeye bağlamak istiyordu. Süratle bir şeye bağlanmalı ve mânalanmalıydı bunlar. Yoksa çıldırabilirdi. İyimser bir ölçü ile yıldırım gibi gelip yetiştirdi zihni. Evet, bir gün ‘yuvasına dönen bir kuş gibi, saçları dağınık, alabildiğine umutsuz’ bir günde, ansızın kendini Üsküdar meydanında, işte böyle bir akşamüstü buluverince duyduğu sesi, o çağırışı hatırladı.

¹⁶⁸ Ali Yıldız, Hikâyenin Bugünü, Bugünün Hikâyesi, Ümraniye Belediyesi, 80 Sonrası Türk Hikâye Sempozyumu, 19-20 Ekim, 2007, s.83.

¹⁶⁹ Kitapyurdu.com, “Yazarlar Cevaplıyor: Mustafa Kutlu”, https://www.youtube.com/watch?v=2DUba8S1_Q [Erişim Tarihi: 27.07.2021].

¹⁷⁰ Mustafa Kutlu, *Yoksulluk İçimizde* (İstanbul: Dergâh Yayınları, 2020), s. 27.

¹⁷¹ A.g.e., s. 28.

‘Hayyaalelfelâaaaah...’ Sonra sorduğunu, ve ‘haydi kurtuluşa’ mânasına geldiğini. Engin’in nişanlandığını o gün duymuştu. Kurtuluş... ”¹⁷²

Karamsar duygularından çıkıp kurtuluşa yani Allah’a ulaşmayı isteyen sadece Süheyla değildir. Kutlu, dünyevi duygular peşinde koşan Engin karakterini de “arayış” yoluna sokar. Dünyada istediği her şeyi elde eden Engin, bir türlü iç huzura kavuşamaz ve asıl zenginliğin kendinden geçmek, dünyadan vazgeçmek olduğunu düşünerek “arayış” yoluna koyulur.

“Arıyor Engin; bıkmaq, yüksünmek ne demek. Uzaktan uzağa yankılanan bir ses, nadir gecelerde görülebilir bir rüyâ, yardıma muhtaç bir el ona yol gösterebilir. Artık ilk günlerin kabaran dalgaları yok içinde. İçi bir çöl sükûneti ile mütevekkil. Bu yolculuk onu şehrin surlarından çıkarabilir; ıssız dağ başlarına, kuş uçmaz kervan geçmez yerlere götürebilir.”¹⁷³

Tasavvufun en yoğun işlendiği *Sır* kitabının “Aramakla Bulunmaz” bölümünde ise “arayış” a çıkan bu sefer Mustafa Kutlu’nun kendisidir. Yazar, kitabın birçok kısmında “Efendi” diye anılan gizemli bir şeyhten bahseder. Hikâyeleri boyunca ona duyulan hürmeti, bağlılığı ve sevgiyi karakterler üzerinden anlatır. Mustafa Kutlu’nun biyografisinden izler taşıyan bu eserinde “Efendi” diye bahsedilen şeyh, gerçek hayatta da var olan bir kişidir. Çünkü “‘Sır’ı okuduğumda artık Kutlu ile ilgili şahsi bilgilere de ulaşmaya başlamıştım[...]Fakat beni asıl ilgilendiren yan, ‘mürid’in hakikaten Erzincanlı olmasıydı. Onun testisi de, testiye doldurduğu suyu da, yolculuğu da gerçektir”¹⁷⁴ diyen Ali Ayçıl bu bilginin netleşmesini sağlar. Hikâyenin anlatıcısının isminin Mustafa oluşu, arayış teması, “aramakla bulunmaz, bulanlar ancak arayanlardır” sözünü yazarın birçok hikâyesinde de benzer şekillerde kullanmasından ötürü, bu hikâye Kutlu’nun biyografisiyle paralel okunmaya müsaittir.

“-Biz çok konuştuk Mustafa Bey... Sıra sizde... Siz niye bu işin altını bu kadar eşiyorsunuz?

Cevabım hazır:

-Efendi’yi arıyorum...

Şaşkın:

-Ya!.. Demek onu arıyorsunuz... Peki nasıl bulacaksınız?

İkimizin de anlamakta güçlük çekeceği, meşhur olmuş bir sözü, hafifçe fısıldıyorum:

¹⁷² A.g.e., s. 43-45.

¹⁷³ A.g.e., s. 101.

¹⁷⁴ Ali Ayçıl, “O İstasyondaki Çocuk Benim”, *Mustafa Kutlu Kitabı*, haz. Kemal Aykut, Nusret Özcan (İstanbul: Nehir Yayınları, 2001), s. 310-311.

-Aramakla bulunmaz... Ama bulanlar ancak arayanlardır. ”¹⁷⁵

Mustafa Kutlu, tasavvufun “aramakla bulunmaz” düsturuna *Nur*, *İyiler Ölmez* isimli hikâye kitaplarında da yer verir. *Nur* adlı hikâyesinde ana karakter Nur, hayatı sorgulama ve “arayış” içindedir. *İyiler Ölmez* hikâyesinde “arayış” kavramı, “aramakla bulunmaz, bulanlar ancak arayanlardır” sözünün benzer şekilde ifade edilmesiyle verilir. İnsanın kısmetini aramakla bulacağı, aramaktan vazgeçilmemesi gerektiği Kutlu tarafından bir kez daha vurgulanır.

“- Tasavvuf, kitaplardan öğrenilmez kızım. O bir yaşam biçimi, dedi.

-Yani?

-Bir mürşid-i kâmilin eteğini tutmalısın.

-Siz tabsiye etseniz.

-Filan yerde filan zat var. Git ona Ali İhsan Hoca'nın gönderdiğini söyle.

Gitti Nur. Adamı buldu. Derdini döktü. Ortalığın karışık olduğu zamanlardı. Dindar kişiler ve kuruluşlar takip ediliyordu[...] Ancak kızım senin nasibin bizde değil, sen başkasını bul. Kimi tavsiye edersiniz. Elini sakalına attı, düşündü bir zaman, sonra:

-Bilmem, aramakla bulunmaz demişler, ama sen aramaya devam et. ”¹⁷⁶

Yazar, benzer şekildeki ifadesine *İyiler Ölmez*’de şöyle yer verir:

“-Haklısınız ama bana o kapı kapandı. Hak ne zaman açarsa o zaman bakarız.

Hacı diretti:

-İyi de... Kısmeti aramak lazım.

Az konuşan Mustafa lafa girdi:

-Ne lazımdır sana girmek/ Semerkant'ı Buhara'yı/ Sana lazım olan kısmet/ Bulur ârâyı. ”¹⁷⁷

Bunların yanı sıra Kutlu hikâyelerinde dini, modern hayatın karşısına koyar. Modern dünya düzenine karşı olan yazar, bu tarz yaşamın dini değerlere verdiği zararı, eserlerinde karakterlerin düşünce, söz ve davranışlarıyla somutlaştırmaya çalışır. Hikâyelerinde geleneksel yaşamı terk edip modern yaşamı benimseyen kahramanlar, dini hükümlerini yerine getirmeyerek ahlaki yozlaşmaya doğru ilerler.¹⁷⁸ Dünyevi zevklere kapılmayan kahramanları ise içsel huzura kavuşan olumlu kahramanlardır.

¹⁷⁵ Mustafa Kutlu, *Sır* (İstanbul: Dergâh Yayınları, 2020), s. 68.

¹⁷⁶ Mustafa Kutlu, *Nur* (İstanbul: Dergâh Yayınları, 2020), s. 78.

¹⁷⁷ Mustafa Kutlu, *İyiler Ölmez* (İstanbul: Dergâh Yayınları, 2021), s. 140.

¹⁷⁸ Ahmet Koçak, “Mustafa Kutlu’nun Yoksulluk İçimizde ve Bu Böyledir hikâyelerinde modern insanın açmazı”, *RumeliDE Dil ve Edebiyat Araştırmaları Dergisi*, S.Ö9, (İstanbul, 2021), s. 176.

Kutlu *Ortakdaki Adam*'da yer alan “*Bir Mektup*” adlı hikâyesini çocukluğunda yaşadığı yer olan Erzincan'da yazar. Şehirlerdeki değişime karşı duyduğu rahatsızlığı deneme ve yazılarında sık sık dile getiren Kutlu, bu hikâyesinde de Erzincan'daki değişimlerden ve bozulmalardan bahsederken toplumda dindar diye geçinen kişilerin karakterlerindeki bozulma ve çözülmeye de işaret eder.

“Bu şehrin kanını emiyorlar. Bu şehri şehra şehra tırnaklayıp son damlayı içmeye, son ümidi söndürmeye yarışıyorlar. Bir ortaçağ taassubundan kopmuş, bayağılığın ne olduğundan bihaber, adına en yaldızlı kartvizitleri bastıranlar soyuyor. Soyuyor, çalıyor, zimmetine geçiriyor, sonra da göğsünü gere gere bir abdestle üç vakit namaz yetiştiriyorlar. Yetiştirsin, yetiştirsin. ALLAH bunların kalblerine –eğer varsa- merhamet yetiştirsin, insaf yetiştirsin..”¹⁷⁹

Kutlu, *Bu Böyledir*'in ana kahramanı Süleyman Koç üzerinden toplumun dini değerlere verdiği önemin ne kadar çok zayıfladığını göstermek ister. Süleyman Koç, eşi ve kızıyla lunaparktayken piyango çekilişine katılır. Dinin uygun görmediği emeksiz kazanç konusundan rahatsız olsa da çeşitli bahaneler sunarak oynamaya devam eder. Sebepleri olduğundan dini hükümlerin esnetilmesinde bir sakınca olmayacağını düşünür. Süleyman hikâyedeki Yorgancı Hafız Yaşar'ın tam zıddı bir karakterdir. Yorgancı Yaşar, modern hayatın sunduklarından uzak dururken onun öğrencisi Süleyman bu hayata yenik düşer. Gözlem yapmayı seven biri olan Kutlu, toplumda gördüğü iki ayrı grubu Süleyman ve Hafız Yaşar üzerinden yansıtarak dini değerlerdeki çözülmeyi gözler önüne serer.

“Süleyman'ı piyango işine bulaştıran karısı idi. Yoksa kendisi bırakın piyangoyu falan, bankada çalıştığına bile için için pişmanlık duymaktaydı. Ne de olsa bir faiz müessesesi diyordu, inançlarına aykırı düşüyor. Lakin çoluk çocuğun nafakası işte... Böyle diyordu... İş nerde, iş aslanın ağzında[...] Bütün bunlar bir yana, çekilen piyangodan bir elektrikli fırın kazanmasınlar mı?..”¹⁸⁰

M. Fatih Andı, yazarın Hafız Yaşar karakterine yüklediği görevin ne olduğunu şu sözlerle dile getirir:

“Hâfız Yaşar, Kur'an-ı Kerim'i ezberlemesi dolayısıyla hâfız'dır ama hikâyede ona temsil ettiği ve yok olup gitmemesine çalıştığı değerler dünyasının hıfzedicisi olması dolayısıyla ikincil bir hâfız'lık da yükleyebiliriz.”¹⁸¹

Yine aynı kitapta yazar, manifaturacı Rafet Efendi üzerinden de toplumdaki dini ve ahlaki bozulmayı aktarır. Namaz, insanların kendilerini dünyevi şeylerden arındırıp

¹⁷⁹Mustafa Kutlu, *Ortakdaki Adam* (İstanbul: Hareket Yayınları, 1970), s. 77.

¹⁸⁰Mustafa Kutlu, *Bu Böyledir* (İstanbul: Dergâh Yayınları, 2016), s. 74.

¹⁸¹M. Fatih Andı, “Red Cephesi'nin” Neferleri: Mustafa Kutlu'da Modernleşmeye Direnişin Kahramanları”, *Aynanın Sırrı: Mustafa Kutlu Sempozyum Bildirileri*, s. 77-78.

Allah'ın huzuruna çıktığı ve samimiyetlerini gösterdikleri bir ibadet biçimidir. Fakat manifaturacı Rafet, namazda dünya işlerini düşünmeyi bırakamaz ve her türlü kötü niyeti namaz kıldığı esnada aklından geçirir. Kutlu, bu karakterin Allah'ın emirlerini insanların kendi menfaatlerine göre değiştirmeye çalışmasını bir tür yozlaşma olarak gösterir.

“Niyet ettim Allah rızası için ikindi namazının sünnetine... Allahuekber...Antep hesabına bir çizgi çekmeli... Gitmiyor bunların malı canım... Millet tangolaştı... Kayserinin kumaşını da satamadık... İyice rengini attı... Zekâta ayırmalı bunları... Rabbenalekelhamd... Allahuekber... Çerik çürük malı zekâta ayır, sonra da sevabını otur bekle... Tövbe Yarabbi... Namazın ortasında düşündüğümüz şeye bak... Olsun, her yıl bi tamam veriyorum ya... Fukaranın işine yarıyor, tapon da olsa zekât zekâttır[...] Namazı fesat ettik iyice... Esselamunaleykümcerahmetullâh...”¹⁸²

Hikâyenin devamında namazı kılan Rafet Efendi'ye, onu Cabir Efendi'nin aradığını söylerler. Rafet Efendi, Cabir Efendi hakkında içinden kötü düşünceler geçirerek namazın yükümlülüklerini ve adap kurallarını ihlal eder.

Mustafa Kutlu'nun dindar toplumun dönüşümünü anlattığı bir diğer eseri ise *Sır* isimli hikâyesidir. Yazar, kitabında taşradan kente gelen insanların ve şehirdeki tekkelerin değişimlerine ayna tutar.

“ ‘Sır yaşadığımız toplumun’ ve dar anlamda dindar/Müslüman sosyal muhitlerin sosyo-ekonomik kültürel ve sosyo-politik eleştirisinin hikâyesi olarak karşımıza çıkar. Yayımlandığı 1990 yılından bugüne toplumumuzun ve işaret edilen sosyal muhitlerin yaşama ve algılama biçimlerinin ne denli değiştiğini /değişmediğini eseri bugün tekrar okuyarak görebiliyoruz. Hikâyelerin fertten topluma açılan eleştiri yelpazesinden herkes payına düşeni alıyor. En başta da okur... Yozlaşan insani ilişkilerin, istismarın, çıkarıcılığın, bu toprağın insanlarını ne denli dünyevileştirdiğini bütün çıplaklığıyla görmek okurda rahatsız bile uyandırabilir belki... Mustafa Kutlu, modern dönemin kent hayatında Anadolu insanının sözde en çok itibar ettiği din gibi bir değeri nasıl metaya dönüştürdüğünü Sır adlı eserinde okuru da rahatsız edecek biçimde anlatır. Geçmişte saf bir dindarlıkla yaşamını idame ettiren bu toplumun yaşadığı keskin kırılmayı hikâyesinin ana teması olarak ele alır.”¹⁸³

Yazarın edebi ve şahsi yaşamına şahit biri olan Ali Ayçıl, *Sır*'ın Kutlu'dan parçalar barındırdığını söyler. “*Sır*’ı okuduğumda artık Kutlu ile ilgili şahsi bilgilere de ulaşmaya başlamıştım. Erzincan’a ne zaman geldiğini, kimlerle arkadaşlık ettiğini, daha çok nerelerde oturduğunu, hikâyelerini nerelerde yazdığını...”¹⁸⁴

¹⁸² Mustafa Kutlu, *Bu Böyledir* (İstanbul: Dergâh Yayınları, 2016), s. 53-54.

¹⁸³ Taner Namlı, “Mustafa Kutlu’nun Sır’ı”, *Türk Edebiyatı Dergisi* (İstanbul, Nisan 2012), s. 462.

¹⁸⁴ Ali Ayçıl, “O İstasyondaki Çocuk Benim”, *Mustafa Kutlu Kitabı*, haz. Kemal Aykut, Nusret Özcan (İstanbul: Nehir Yayınları, 2001), s. 310.

Yani Kutlu, çoğu eserinde olduğu gibi bu eserinde de yaşamını, duygu ve düşünce dünyasını okuyucuya kurguları üzerinden aktarır. Bu bağlamda yaşamı ve eserinde geçen fikirler paralel okunmaya müsaittir.

“Sanki ayağı çarıklı, yüzü yanık köylülerden biri değil de, samur kürklü bir şehzade imişiz gibi bizi koltuklayıp Mercedes arabalara bindirerek şehir yerinde inşa ettikleri tekkeye indirdiler. Ağa, şaşkırmamak elde değil. Yahu siz bu kadar parayı helalinden nasıl ve ne yoldan kazandınız da bu tekke binasının duvarına döşemesine sıvadınız? Yerler silme halı... Ayağın basacak olsan içine gömülecek. Duvarlar kaplama tahta. Abdest mahalleri mermerin en iyisinden. Zikire ayrılan odanın bir ucundan öteki ucu neredeyse görünmüyor. Görmemişlik zor zanaat. Bir köşede büzülüp kaldım... Tekkenin bitişiğinde bizim hane halkı içinde böyle müzeyyen bir daire-öyle diyorlar- inşa edilmiş ve hiçbir eksikliği kalmamacasına, içinin eşyası da tamam edilmiş...”¹⁸⁵

Kutlu, kitabın “Sır” adlı bölümünde, önceden köyde yer alan bir tekkenin şehre taşınma hikâyesini anlatır. Yazar, kanaatin ve ahlâkın çok önemli olduğu tekkelerin, şehirlerdeki modernleşme tuzağından nasibini alışı ve kahramanlarını konuşturarak aktarmak ister. Şehirdeki tekkenin maddi dünyanın sunduğu süs, şaşaa ile donatılmış halini şeyhin gözlemleriyle yansıtır. Şeyh, bu olanlar karşısında şaşkın ve üzgündür.

3.3.2.Siyaset ve Ekonomi

Mustafa Kutlu, toplumun gündeminde olan, toplumu etkileyen ekonomik, siyasi, sosyal konuları eserlerinde işlemeyi kendisine düstur edinmiş bir yazardır. O, toplumun var olan sorunlarına hiçbir zaman ilgisiz kalmaz. İnsanların modernleşmeyle birlikte gelen siyasi, sosyal ve ahlaki değişimine onların içine karışarak, onları gözlemleyerek şahit olur ve elde ettiği malzemeleri hikâyelerinde işler.

Kutlu, siyaseti insanın yapısıyla çelişen bir sistem olarak görür. Aynı şekilde ekonomi de kişinin doğasına ters bir yapıdır. Ona göre bu iki konu insanı özünden uzaklaştırıp hayatta yanlış kararlar almasına ve dünyevi meselelere yönelmesine sebebiyet verir.

“Benim içimde de daima bir adalet duygusu, bir isyan duygusu, bir hak ve hakikat yolunda yürümek duygusu, memleket meseleleri o yüzden benim zihnimi işgal etmiştir ve elli yıl boyunca yazdığım kitaplarda da bu çizgi değişmedi”¹⁸⁶ cümlelerini sarf eden Kutlu, bahsettiği tüm bu duyguları Nurettin Topçu’nun fikirlerini takip ederek kazanır.

¹⁸⁵ Mustafa Kutlu, *Sır* (İstanbul: Dergâh Yayınları, 2020), s. 17-18.

¹⁸⁶ Ülke TV, “Kalbin Sesi- Mustafa Kutlu Belgeseli”,

https://www.youtube.com/results?search_query=mustafa+kutlu+belgeseli [Erişim Tarihi: 12.03.2021].

Nurettin Topçu'nun düşünceleri, onun birçok konuya olduğu gibi siyaset ve ekonomiye de bakışını şekillendirir. Kutlu, ilim hocası olarak gördüğü Topçu'nun fikirlerini kendi içinde sindirip benimser ve onun birçok hikâyesinde karakterlerin üzerinden bizzat bu bakışı işlediği görülür. Yani, siyaset ve ekonomi ile ilgili örneklerin bulunduğu hikâyeleri, yazarın hayatı-eser bağlamında incelenmeye müsaittir.

Mustafa Kutlu'nun hikâyelerinde, toplumsal değişme ve bozulmanın sebeplerinden birinin ekonomi olduğu düşüncesi vardır. Hikâyelerinde karakterler Türk ekonomisini en ince detaylarına kadar düşünür, konuşur ve açıklamalarda bulunur. Kutlu, bu karakterler üzerinden ülkenin ekonomik durumu, iş ahlakı, para, bankalar ve geçim sıkıntısı gibi konuları işler. Bu konular kendi hayatında da ilgilendiği, okuduğu, Nurettin Topçu'yu takibi sayesinde içselleştirdiği konulardır.

Topçu, Anadolu'da iş sahibi olamayan kişilerin büyük şehirlere göç etmesinin bu şehirlerde hangi sorunların ortaya çıkmasına zemin hazırladığını dile getirir. Özellikle İstanbul'a çok sayıda insan göçü olduğu için müstakil iş sahası kalmamış olduğunu ifade eden Topçu, bu insanların işportacılık yaptıklarını ve fabrikalarda çalıştıklarını söyler. Aile hayatlarının ve ahlaki değerlerinin bozulduğunu, ekonomik bazı problemlerin ortaya çıktığını, ardından fabrikalardan ve diğer çalıştıkları yerlerden çıkarıldıklarını, işsiz kaldıklarını ve sonuç olarak da köylerine geri dönemediklerini dile getirir.

Topçu, iktisadi, siyasi ve toplumsal alanlarda ahlakın ön plana çıkarılması gerektiğini düşür. Ona göre var olan dönem, “makine gıcırtısının ahlak ilahilerini susturduğu”¹⁸⁷ bir çağdır.

*“Aptal makina hayranlarını ahlakın vakti geçmiş şeylerden olduğu iddiaları ve hasta ruhların ümitsizlik telkinleri ile ahlakımız ve bütün manevi yapımız bugün hayat seferberliğinin dışında kalmıştır.”*¹⁸⁸

Mustafa Kutlu'nun hikâyelerinde okunan temel konulardan biri de ahlakıdır. Kendisi ahlak konusuna çok önem verdiğini görüşmelerinde de sıkça dile getirir. *Yokuşa Akan Sular*' da ekonominin en önemli unsurlarından biri olan iş ahlakına yer verir. Eserlerini

¹⁸⁷ Mehmet Erdem Temür, “Mustafa Kutlu'nun Hikâyelerinde Ekonomi ve Siyaset,” (Yüksek Lisans Tezi, Fatih Üniversitesi, 2014), s. 58-61.

¹⁸⁸ Nurettin Topçu, *Ahlâk Nizamı* (İstanbul: Dergâh Yayınları, 2008), s. 28.

halkı izleyerek, onların içine karışarak ve etrafını gözlemleyerek yazan Kutlu, bu hikâyesinde karakterleri konuşturarak düşüncelerini yansıtır.

“Çalınan çırpmayan, zenginlik böyle şimdi. Mesela ben diyorum ki yahu bu çerçeve yamuk, bunu değiştiririm. Yamuk çerçeveye kumaşı çekersen o da yamuk olur. Neyse, Nuri diyorum bu çerçeve yamuk. Kumaşı çekiyorlar, bizi kim dinler. Eee, müşteri de anlamaz, anlayacak müşteri nerde. Tabii yamuk çerçevede yol yol çizgiler, çiçekler de böyle... Eliyle tarif ediyor,

‘Başsağı kayar.’

‘Çarpık malı satıyorlar, çürük malı satıyorlar. Para nasıl kazanılır başka?’¹⁸⁹

Yoksulluk İçimizde adlı kitapta ana karakterlerden biri olan Engin, konut işiyle ilgili bir konuyu konuşmak için gazinoya gider. Bir gazete patronu olduğu anlaşılan kişi, rakı masasında Engin’e sürekli yeni işler teklif eder. Bu gazeteci konut işinin reklamlarını kendi gazetesinde yapabileceği düşüncesini ve gerekirse, siyasi nüfusunu kullanarak işin üstesinden gelebileceklerinden bahsederek iş ahlakından yoksun bir teklif yapar. Gazino ortamı da Engin’i ikna edebilmek için bilerek seçilmiş bir ortamdır. İçkiler ve kadınlarla Engin’i rahatça kandırmayı planlar.¹⁹⁰ Mustafa Kutlu, hikâyesinin bu parçasında şehir hayatının, insan ilişkilerini ve iş hayatındaki ticari ilişkileri değiştiren, ahlaki yapıyı bozan bir sistem olduğunu yansıtmak ister.

Yine aynı hikâyede Engin karakteri, para peşinde koşan biridir. Zengin olma hırsı yüzünden sevgilisi Süheyla’yı terk edip yeni zengin bir sevgili bulur. Bu hırs onu çok değiştirir, gözünü kör eder. Süheyla’yla konuştukları ve verdikleri sözleri unuttur. Sadece bunları değil; ailesini, geçmişini, büyüdüğü yeri de unuttur. O, birçok gencin kapıldığı gibi paranın büyüyle geçmişini siler ve manevi değerlerini paraya tercih eder. Kutlu, burada Engin üzerinden paraya ve zenginliğe düşkün olan insanların nasıl değiştiği anlatılır.

“Hayat zor, demişti Engin. İki ayaklarını bir pabuca sokmaktan, kiralardan, ev eşyalarından, fakirlikten-zenginlikten bahseder olmuştı.”¹⁹¹

Engin, her zaman daha zengin olma peşinde olan bir karakterdir. Bir gün Süheyla ile konuştukları esnada ona müdürüyle aralarında geçen konuşmadan söz eder. Engin, müdürle birlikte haksız kazanç sağlama yolundadır. Ondaki para hırsı iş ahlakını tamamen yok eder, ahlaki değerlerini kaybeder.

¹⁸⁹ Mustafa Kutlu, *Yokuşa Akan Sular* (İstanbul: Dergâh Yayınları, 2020), s. 79-80.

¹⁹⁰ Mustafa Kutlu, *Yoksulluk İçimizde* (İstanbul: Dergâh Yayınları, 2020), s. 76-77.

¹⁹¹ A.g.e., s. 24.

“-Yüzde on teklif etti. Aramızda kalacak, sakın çıt çıkarayım deme dedi. Hiç çıkarır mıyım dedim. Hele şu mektebini bir bitir dedi, seninle ne işler çevireceğiz. Bu şirketin istikbali bana olduğu kadar sana da bağlı oğlum dedi.

[...] Benim bir ayağım çukurda diye ilave etti. Yönetim kurulu artık yaşlandığıma, bu işleri daha genç, daha enerjik, daha hızlı birine devretmem gerektiğine inanıyor. Bu kişi sen olabilirsin aklını kullan, dedi. İki sene sürmeyecek Süheylâ, dinliyor musun, iki seneye kalmaz.”¹⁹²

Kutlu, *Hayat Güzeldir* adlı kitabında yer alan “*Paranın Yüğü*” hikâyesinde paranın insanın üzerine yüklediği manevi hislerle başı belada olan Latif Bey’in nasıl bu işin üstesinde geldiğini anlatır. Zengin bir kişi olan ve köşkte oturan Latif Bey, ahiret gününe inanan fakat dini sorumluluklarını yerine getirememiş bir kişidir. Parası bankada uzun yıllar durduğu için parasına faiz karışınca kendisini rahatsız eder. Oğlunun para için çeşitli ahlaksızlıklara bile başvuracağını düşündüğünden tüm parayı elinden çıkarabilmek için bir çözüm yolu arar. Maddiyata önem vermeyen Kutlu, paranın hırsına kapılmayıp dinin gerektirdiği hassasiyetle yola çıkanın feraha kavuşacağını hikâyesinde anlatmak ister.

“Parayı bir hayır kurumuna bağışlamayı, bir okul yaptırmayı, bir vakıf kurup fakir öğrencilere burs vermeyi, daha birçok iş için bağışlamayı düşündü de düşündü. Ya duyulursa! Bundan ödü kopuyor. O cimri oğlu yakasına yapışır, ‘yahu baba aklını mı kaybettin sen’ diye başlayarak kara sakız gibi yapışırdı. Kesin. Hatta daha ileri gider, babasının aklî dengesini falan söz konusu ederek vesayetini bile almaya cüret edebilirdi. Muhsin Ali bu parayı başkasına kaptırır mı hiç[...] Öte dünyaya, hesap gününe inanıyordu. Ama hayatın hayhuyu içinde dinî vecibelerini-kurban hariç- yerine getirememiş, kimseye bir hayrı dokunmamıştı. İşte geldi gidiyor. Gitmeden bir hayra vesile olsa, Azrail tepesine çöktüğünde ona gülümseyebilse. Parayı alın teriyle kazanmıştı ama, bunca yık bankada durduğundan içine faiz karışmıştı. Olsun. Latif Bey işin ince yanında değildi. Başını toprağa koymadan şu yükü sırtından atmak istiyordu. Para bir ateş topu olmuş Latif Bey’i cayır cayır yakıyordu.”¹⁹³

Latif Bey, yardımcısı Adil Efendi’ye parayı fakirlere dağıtmasını söyler fakat Adil Efendi bu sorumluluğu almak istemez.

“Latif Bey kurbanını olayım beni bu yükün altına sokma. Ben ömrümde bu kadar parayı ne gördüm, ne elime aldım. Onun milyonda birini dahi görmedim Ben bu işin altından kalkamam Avukat Bey yapsın, lütfen.

[...]Latif Bey Adil Efendi’nin sıkım sıkım sıkıldığını gördükçe keyfe geliyor; ‘Ya, Müslüman! Gör bak bakalım para sahibi olmak nasıl bir şeymiş. Benim boğazımı çok sıktı, biraz da seni sıksın. Hem o kadar da merak edecek bir şey yok canım. Dağıtacaksın bitecek.’ diyordu.”¹⁹⁴

Kutlu, hikâyedeki anlatıcı üzerinden para ile ilgili kendi düşüncelerini kurguladığı görülür.

¹⁹² A.g.e., s. 38.

¹⁹³ Mustafa Kutlu, *Hayat Güzeldir* (İstanbul: Dergâh Yayınları, 2011), s. 42-43.

¹⁹⁴ A.g.e., s. 43-44.

“Paradan korkulur mu? Korkulur efendim. Babayı oğuldan, karıyı kocadan ayıran; haneleri viran eden, sarayları deviren o. Bu nasıl bir yüküdür efendi?”¹⁹⁵

Yazar, “Sır” adlı hikâyesinde ise paranın manevi çöküşe sebep olduğuna değinir. Para manevi duyguları köreltip lükse yönelten bir maddedir. Köy yerindeki bir tekkenin şehir yerine taşınıp oldukça lüks hale getirilmesiyle tekkedeki maneviyatın ve bereketin yok olması dile getirilir.

“Sanki ayağı çarıklı, yüzü yanık köylülerden biri değil de, samur kürklü bir şehzade imiş gibi bizi koltuklayıp Mercedes arabalara bindirerek şehir yerinde inşa ettikleri tekkeye indirdiler. Ağa şaşırmamak elde değil. Yahu siz bu kadar parayı helalinden nasıl ne yoldan kazandınız da bu tekke binasının duvarına döşemesine sıvadınız.

Yerler silme halı... Ayağın basacak olsan içine gömülecek. Duvarlar kaplama tahta. Abdest mahalleri mermerin en iyisinden. Zikire ayrılan odanın bir ucundan öteki ucu neredeyse görünmüyor. Görmemişlik zor zanaat.”¹⁹⁶

Hikâyenin devamında ben anlatıcının rüyasına Hz. Ebûzer-i Gıfarî girer ve onları bu lüks hayata karşı uyarır.

‘Bu sarayı halkın parası ile yaptırıyorsan bil ki bu bir zulümdür... Yok kendi paran ile yaptırıyorsan bil ki bu da bir israftır.’¹⁹⁷

Hikâye paranın derdine düşmüş şehir insanların tekkenin şeyhine dünyevi konularda birçok soru sorması ve şeyhin bu sorular karşısında duyduğu şaşkınlığı ifade etmesiyle devam eder. İnsanlar şeyhe sürekli paralarını nereye yatırarak değerlendirmenin hayırlı olacağı hakkında sorular sorar. Zamane insanları parayı o kadar çok seviyordur ki verecekleri zekâtta bile çeşitli hileler düşünmektedirler.

“Öyle bir zaman gelecek ki, insanlar kazançlarının helal mi haram mı olduğuna bakmayacaklar artık” şeklinde bir hadis vardır. Bu zaman gelmiş midir?”¹⁹⁸

Rüzgarlı Pazar kitabının ilerleyen bölümlerinde de paranın insanın dini değerlerini yok edebilecek güce sahip olduğuna yer verilir. Hedeflerine sadece zenginliği, parayı alan kişilerin dindar da olsa inançlarının gereklerini unutup dünyevileşmeye doğru gittikleri ifade edilir. Hikâyedeki anlatıcı Kutlu’nun, paraya ve değişen insanlara ait gözlemlerini ve bakışını aktarır.

“İş ve para. İş ve para. Adamı öyle bir derinden kavrasın ki, hacca falan gitmeyi unutsun. Araba almaya kalksın, tripleks bir villa yaptırınsın.”¹⁹⁹

¹⁹⁵ A.g.e., s. 44.

¹⁹⁶ Mustafa Kutlu, *Sır* (İstanbul: Dergâh Yayınları, 2020), s. 17.

¹⁹⁷ A.g.e., s. 19.

¹⁹⁸ A.g.e., s. 20.

¹⁹⁹ Mustafa Kutlu, *Rüzgarlı Pazar* (İstanbul: Dergâh Yayınları, 2014), s. 59.

Kutlu, tıpkı *Hayat Güzeldir* hikâyesinde Latif Bey üzerinden aktardığı gibi bu kitabında da paraya bakışını benzer şekilde tekrarlar:

*“Yoksullar –bak inanmazsınız- paradan korkar. Korkar çünkü para adamı azdırır. İçin temiz olacak. Bu dünyanın ötesi de var. Biz haysiyetli adamları.”*²⁰⁰

Mustafa Kutlu, *Chef* isimli hikâye kitabında ana karakter olan banka Şefi Hüsnü Şen’i bankalar, faizler, krediler ve para mevzularında konuşturur. Bankalar insanlara sürekli kredi sağlayıp onları faizle borçlandıran kurumlardır. İnsanları kendilerine bağımlı hâle getirmeyi hedeflerler. Dini hükümlerde de yeri olmayan faiz meselesi Mustafa Kutlu’yu rahatsız eden konulardandır. Bu bağlamda yazarın faizler ve bankalar ile ilgili görüşlerini bu hikâyesinde yansıttığı söylenebilir.

“- Banka kapitalizmin kalbidir, diye bir cümle çıktı ağızımdan[...] Hadi kalbi değil de kalesidir diyelim.[...] Kapitalizm denilen nane, konsantre sermaye gücünün topluma hükmetmesi.[...]”

*-Paraya krallar hükmeder, yani devlet. Krediyeye ise banka. Para siyasi bir uylaşımdır, kredi ise iktisadi bir dolaşım. Uylaşmak, yani saymaca bir şeyi benimsemek için yapılan anlaşma iradi bir eylemdir, buna direnebilirsiniz. Lakin kredi karşısında çareniz yoktur. Bakınız şu söylediğime dikkat isterim. Krediyeye hükmeden paraya, paraya hükmeden devlete, devlete hükmeden topluma hükmeder.”*²⁰¹

Bu krallığa kafa tutulabilir mi diye gelen sorulara şef Hüsnü Şen toplumun kültür düzeyini yükselterek cevabını verir. Ana kahramana göre bu kültür düzeyinin yükselmesi insanların kendine ve başka toplumlara bakışını ve hayatı yorumlayışını derinleştirmekle olur.²⁰²

Kutlu, *Hayat Güzeldir* adlı kitabında yer alan “*Caney*” adlı hikâyesinde insanların başlarına gelen her olumsuz duruma karşı nasıl mutlu olabildiklerini, sevinebildiklerini anlatır. Yazar hikâyeye anlatıcı üzerinden müdahalelerde bulunur ve bir meddahmış gibi konuşur. Yazar, insanların “kanaat”ın ne demek olduğunu iyi bildikleri için tüm negatif durumlarda mutlu olabildiklerini düşünür. Kutlu, hayatı boyunca kanaat etmeye özen gösteren bir insandır. O, Nurettin Topçu’dan edindiği kanaat felsefesini bu hikâyesine yansıtır.

“Sanki hükümet bir çırpıda iç ve dış borçlarımızı temizledi. Sanki terör sona erdi, cari açık kapandı. Evet, insanlarımız bu kadarlık olsun sevinmek, gülmek istiyorlar. Bir iyilik edip kalplerinde çırpınan kuşu sakinleştirmek istiyorlar. İnsanlarımız kanaat denilen şeyi biliyor, her vesile ile hatırlamak istiyor. Her an iyilik ve adalet için fedakarlığa hazır. Ama

²⁰⁰ A.g.e, s. 159.

²⁰¹ Mustafa Kutlu, *Chef* (İstanbul: Dergâh Yayınları, 2005), s. 20-24.

²⁰² A.g.e., s. 24.

karşılığında şu küçük adam kadar olsun içten ve dürüst makamlar, insanlar, sözler olsun istiyor."²⁰³

Mustafa Kutlu pek çok konuda olduğu gibi Nurettin Topçu'nun siyasetle ilgili görüşlerini de benimser. Onun akıl hocası Nurettin Topçu, siyasetçilerin insanda doğuştan bulunan manevi ihtiyaçları sömürdüklerini söyler ve onları samimiyetsiz olarak nitelendirir. Böylelikle Topçu, duygular istismar edilerek yalan söylemelerin normal karşılandığı siyasi ortamı hiçbir zaman tasvip etmediğini açıklar ve siyasetçilerin kişileri aldattığından bahseder. Kutlu'nun da eserleri incelendiğinde Topçu'nun bu düşüncelerini dolaylı ya da doğrudan yansıttığı görülür. O, hikâyelerinde siyaset ve siyaset insanlarının düşüncelerini bol bol işler.

Necip Tosun, Kutlu'nun siyasete bakışı ve siyasetle ilgili düşüncelerini eserlerinde nasıl yansıttığıyla ilgili tespitlerini şöyle aktarır.

"Kutlu, siyasetin insan öğüten bir mekanizma olduğunu düşünür. Ona göre siyasetin iyisi kötüsü yoktur. Fitrî olanı insandan koparıp kendi kendine yabancılaştırır. Bir hizmet değil mefaat odağıdır. İlkesiz ve acımasızdır. Siyasette yükselme ancak bir başkasının üzerine basarak ve onurundan, ideallerinden ödünler verilerek gerçekleşir. Yalan, aldatmaca üzerine kurulan bir sömürü aracıdır. Onun öykülerinde siyasetçiler hep olumsuz tiplerdir. Siyasetçiler, ya bir ihale kapmak için 'aracı' konumunda ya da halkı aldatan sahtekârlar olarak öykülerde yerlerini alırlar. Kısaca siyaset, nefse teslim olmanın, kirlenmenin, bozulmanın ve yükselmek için her şeyi mubah görmenin adresidir."²⁰⁴

Mustafa Kutlu, *Zafer Yahut Hiç* isimli eserinde Oya ve Neriman karakterlerinin konuşmaları üzerinden, siyasetin kişilerin işini görmede gizliden başvurdukları bir yol olduğunu ve insanların şahsi meselelerde sürekli siyaseti kullanıyor oluşunu gözler önüne serer.

"Biz kendi okulumuzu kendimiz yapacağız. Zaten sana anlattım. Bu Tepeköy kendi kendini var ediyor, devlet seyrediyor, Türkiye'de işler böyle yürüyor. Resmîyete gelince. Becerikli şeker gibi bir Belediye Başkanımız var. Bu projeye bayılacak. Yarın ilk iş gidip Başkan'ı görmek, meseleyi anlatmak. Aha şuraya yazıyorum Başkan bu işe balıklama atlar.

...

- Başkan'ı kafaya aldık mı, bir iki fabrika sahibi ile, sana söylemişim dere boyunda fabrikalar var, sen de katılırsın kafileye, bir Ankara seferi yapılır herhalde.

- Bu işin siyasi yanı daha mühim. O kanaldan gidilse.

- Ohooo!.. Başkan hele bir yola çıksın, bütün siyasileri seferber eder meraklanma. Adamın aklından milletvekilliği geçiyor kızım."²⁰⁵

²⁰³ Mustafa Kutlu, *Hayat Güzeldir* (İstanbul: Dergâh Yayınları, 2011), s. 79-80.

²⁰⁴ Necip Tosun, *Türk Öykücülüğünde Mustafa Kutlu*, Dergâh Yayınları, İstanbul 2014, s.112.

²⁰⁵ Mustafa Kutlu, *Zafer Yahut Hiç* (İstanbul: Dergâh Yayınları, 2010), s. 58-59.

Rüşvet konusu da siyasetle ilişkili bir konudur. Mustafa Kutlu, siyasi anlamda da dini anlamda da rüşvete karşı bir kişidir. Mehmet Samsakçı, Kutlu'daki bu duruma şöyle değinir:

“Siyasetin ticaretle kardeş olduğunu düşünen yazar bunu eserlerine de aktarmıştır. Kutlu'nun eserlerinde siyaset, hep alma, toplama, mal biriktirme, alarak ve kaparak güç ve nüfuz kazanma sahasıdır. Fakat modernizm ya da benzeri izm'lerin hayatımızdan çekip çıkardığı bütün manevi değerlerin modern bir mersiyehanı olan Kutlu'nun bazı kahramanları mütevazı ve üretmeye dayalı hayatları içerisinde Mimar Sinan'a atfedilen şu sözü fısıldar gibidirler bize: Gerçek zenginlik almakla değil vermekle elde edilir.”²⁰⁶

Siyaset ile ticaret arasındaki yakın ilişkiye Kutlu, *Tufandan Önce* isimli eserinde de yer verir. Bu kitabında ülkedeki siyaseti, siyasi kurumların hâlini ve bu kurumlar ile ilgili görüşlerini karakterler üzerinden aktarır. İdris Güzel, ticaret yaparak çok zengin olmak isteyen bir karakterdir fakat sadece ticaret ile zengin olamayacağını anlar. Çünkü ülkede her şey siyasi olarak yürütülmektedir. Eğer kişi siyasete yakın bir iş insanıysa zengin olması kaçınılmazdır eleştirisi bu eserde yapılır. Kutlu'ya göre, siyasete giren kişi mutlaka ahlaki bozulmayı ve yozlaşmayı yaşar.

“Siyasette işi şansa bırakmak olmazdı. Siyaset şans değil, hesap işiydi. Âdeta bir satranç oyunuydu. Ne hissiyata, ne vefaya ne de başka bir şeye bakılmazdı. Şah dediğin an karşıdaki mat olmalıydı. Yanlış bir hamle yaparsan ânında hesabını görürlerdi. Siyasetin bildiğimiz mânada bir ahlaki değil, bir raconu vardı.”²⁰⁷

Bu hikâye kitabının ilerleyen sayfalarında yönetici olarak seçilen kişilerin halka yapmacık, yalan duygularla yaklaşan ve sadece kendi fikirlerinin doğruluğuna inanan kişiler olmaları eleştirel bir dille aktarılır. Yazar, siyasete bakışını anlatıcının sözcüklerinin altına gizler. İdris Güzel'e göre ülkede var olduğu söylenen ve var olduğuna inanılan demokrasi sadece bir kavramdan ibarettir. Lider dışındaki hiç kimse duygu ve düşüncelerini ifade etmekte özgür değildir. Lider etrafındakileri dinlemeyen ve her söylediğine onay niteliğinde kafa sallanmasını bekleyen kişidir. O, karşısındaki insanın haklı olabileceğine hiçbir zaman inanmaz ve her zaman kendi bildiği, inandığı şekilde hareket eder. Lidere göre doğru tektir ve onun söyledikleridir. İdris Güzel, siyasetin içinde olanların vicdanlarının olmadığını, onların büyük kalabalıklar içerisindeki yalnız insanlar olduklarını dile getirir. Siyasetçiler etrafa güler yüzlü ve merhametli yaklaşırken bile bir kandırmaca içindedirler.²⁰⁸

²⁰⁶ Mehmet Samsakçı, “Mustafa Kutlu'nun Hikâyelerinde Modern Bir Dejenerasyon Alanı Olarak Siyaset ve Siyasiler”, Aynanın Sırrı: Mustafa Kutlu Sempozyum Bildirileri (İstanbul 2012), s. 205.

²⁰⁷ Mustafa Kutlu, *Tufandan Önce* (İstanbul: Dergâh Yayınları, 2019), s. 91-92.

²⁰⁸ A.g.e., s. 132-134.

Mustafa Kutlu, *Ortadaki Adam*’da yer alan “*Kendi Kendime*” adlı hikâyesinde ben anlatıcı üzerinden belediyede çalışanların rüşvet almalarını eleştirir. Anlatıcı sebze hâlinde komisyonculuk yapan Zekeriya Yurtsever’in belediyeye rüşvet verdiği bilgisine sahiptir. Kutlu, aynı zamanda bu hikâyesinde ahlaki bozulmayı da gözler önüne sermek ister. Etrafta sıklıkla gözlemlenen rüşvet alma konusunu ve buna dair gözlemlerini “*Kendi Kendime*” hikâyesinde kısaca şöyle aktarır:

“Benim bu mesleğe girmemden, merkez sebze hali komisyoncularından Zekeriya Yurtsever korkuyordu. Belediyecilere yedirdiğini emniyete bildireceğimden değil – komisyoncular birbirini ispiyonlamaz- o, asıl kendine yeni bir rakip çıkacağından korkuyordu. Şoförün biri Diyarbakır-Silvan yolunda seksen ile viraj alıyordu da ondan korkmuyordu. Portakalların arasındaki esrar paketlerinden de korkmuyordu. Şoför, birdenbire önüne çıkacak taş yığınlarından, taş yığınlarının ardından çıkacak eşkıya taklitlerinden korkuyordu[...] Portakal fiyatları kamyon tekerinin her dönüşünde bir santim artıyordu. Doğuya doğru fiyatlar hababam artıyordu.”²⁰⁹

Mustafa Kutlu, kendisinden birçok izler taşıyan *Uzun Hikaye*’sinde, ben anlatıcının babası Ali Bey’in Yeşil Hanyeri gazetesinde yazdığı “Particilik” isimli yazısı üzerinden siyaset ve siyasetçiler ile ilgili en sert eleştiriye yapar. Ali Bey işlerini doğru yapmayan, kötüye kullanan siyasilere öfkeli. Bunun sonucunda bu söylemler, üstüne alınan siyasetçiler, tanıdıkları aracılığıyla Ali Bey’e sosyalist damgasını vurup tutuklatırlar.

“Şiş göbekler; gövdesi yağ bağlayanlar, tüyü bitmemiş yetimin hakkını sülük gibi emenler, sözlerimiz sizedir.[...] Sakın ola ki, bu yazımızdan particilik ile uğraşanların tamamını kastediyoruz anlaşılmasın. İfadelerimizi başka noktalara çekmesinler. Sözlerimiz kimedir o zaman? Onlar kendilerini bilirler. Hepsinin ipliğini pazara çıkaracağız. Böyle biline[...]

Sonunda beklenen oldu, korktuğum şey başımıza geldi. Hasımları babamı şikâyet ettiler. Hakkında ‘ Sosyal bir sınıfın diğer sosyal sınıflar üzerinde tahakkümünü tesis etmek veya sosyal bir sınıfı ortadan kaldırmak yahut memleket içinde müesses iktisadî veya sosyal temel nizamlardan herhangi birini devirmek... için propaganda yapmak’ suçundan dava açıldı.”²¹⁰

Hüzün ve Tesadüf’ün içinde yer alan “*Mevzu Derin*” bölümünde siyasetçilerin halktan uzaklaşarak kendi camialarında yaşamlarını devam ettirmelerinin onlar için uygun olacağı düşüncesi evlilik konusu üzerinden işlenir. Siyasetçi ve profesör olan Hamdi Bey, oğlunun mahalleden bir kız ile evlenme isteğine razı gelmez. Ona göre oğlu kendi seviyelerine uygun, güçlerini daha da arttıracak biriyle evlenmelidir. Kutlu, güç yarışında olup halkı küçük gören siyasileri bu hikâyesinde inceden eleştirir.

²⁰⁹ Mustafa Kutlu, *Ortadaki Adam* (İstanbul: Hareket Yayınları, 1970), s. 101-102.

²¹⁰ Mustafa Kutlu, *Uzun Hikâye* (İstanbul, Dergâh Yayınları, 2012), s. 87-89.

“Adı Hamdi ama, kendisi o tonton yalı babalarından değil. Öteden beri siyasetin içinde. Hatta o sıralarda bir partinin genel başkanlığına oynamakta. Olağanüstü kongre kararı almış, kongreye az bir zaman kalmış. Şimdi bu dar zamanda oğlunun biçki-dikiş kursuna giden bir mahalle kızı ile evlenmesi yakışık kalır mı yani. Ayrıca bu oğlanın Boğaz’da yalısı bulunan yapması usulden değil midir? Siyasette güç odakları ile dirsek temasını böylesi akrabalık ilişkileriyle beslemek akıl işi değil midir?”²¹¹

Huzursuz Bacak’ta Ömer Faruk bir sabah gazetelere okuduğu esnada bir önceki akşamdan gündem olan haberle ilgili köşe yazısını görür. Köşe yazısında, devlet kapısına sığınan ve yardım talep eden bir adama yapılan muamele eleştirilmektedir. Kutlu, hikâyesinde bu bölüme yer vererek siyasi yozlaşmanın yarattığı ekonomik ve sosyal çözülmei gözler önüne serer. Gazetenin köşe yazısında bahsedilen adam kanser ve muhtaç bir adamdır. İş gücü olmayan, evde aç bekleyen bir sürü çocuğa sahip olan bu kişinin yardım talebinde bulunmak için başbakanlığın önüne gittiği ve oradan yaka paça uzaklaştırıldığı anlatılmaktadır. Kutlu, hikâyesinde yer verdiği köşe yazısında Turgut Özal dönemindeki siyasi ortamı ve bu ortam hakkındaki düşüncelerini dile getirme fırsatı yakalar. Yoksul düşmüş ailelere yardım devlet eliyle değil de komşu eliyle yapılmaktadır. Bu hükümetin köylüye sahip çıkmadığı, köylülerin kendi ürettiği sınırlı sayıdaki mahsulleri şehirlere taşıyarak geçinmeye çalıştıkları aktarılmaktadır.

Görülüyor ki; bir mahallede yoksulluktan bîtap düşmüş ailelere komşuları- akrabaları yardım ediyor, bir ekmeği paylaşıyorlar. Özal döneminden bu yana itilip-kakılan-horlanan köylü; bulguru, tarhanası, turşusu, peyniri, unu, patatesi ile Anadolu’nun kıraç bağrında son kalan nevaleyi şehirlere taşıyor; böylece açlık bastırılıyor. Anadolu’dan gelen otobüsler yolcudan çok, koli, çuval, bidon getiriyor. İnsanlar bekliyor. Sükûnetle dişlerini sıkıp sabrederek bekliyor. Dünyanın gelir dağılımı bakımından en adaletsiz ülkelerinden biri olan Türkiye’de ilk iş olarak adaletin işlerlik kazanmasını bekliyor. Vurgunu, soygunu, hortumu görüyor; sineye çekiyor. Devlet denilen o soyut varlığa hâlâ güveniyor. Devlet bu asil millete layık olmalıdır.”²¹²

Köşe yazısında Turgut Özal ile ilgili söylenenler Mustafa Kutlu’nun fikir dünyasını yansıtmaları bakımından önemlidir. Çünkü Kutlu, Özal dönemini ve siyasetini yakından takip etmiş; insanların yaşadığı sosyal bunalımları, yoksullukları yakından gözlemleme fırsatı bulmuş biridir.

Kitabın devamında Ömer Faruk, “ekonomik kalkınma” başlıklı bir konferansa gider. Mesleğinden ötürü ekonomiye ilgilidir. Konferansa pek kimsenin katılmadığını görür ve kalkınmaya kimsenin önem vermediği düşüncesine ulaşır. Konferansta konuşma

²¹¹ Mustafa Kutlu, *Hüzün Ve Tesadüf* (İstanbul: Dergâh Yayınları, 2020), s. 80-81.

²¹² Mustafa Kutlu, *Huzursuz Bacak* (İstanbul: Dergâh Yayınları, Ocak 2020), s. 39-41.

yapacak bir profesörün kürsüye çağrıldığı hâlde çıkmadığını görünce kendini tutamayıp kürsüye atlar ve Türkiye'nin ekonomik kalkınma problemlerinin sebeplerini dört maddede örneklendirir. Ona göre, ilki ülkede düzenin olmayışı, ikincisi hukukun yetersiz oluşu, üçüncüsü özgüven eksikliği ve son olarak dördüncüsü de hareket eksikliğidir. Mustafa Kutlu bu son madde ile kendisinin yaşamda amaç edindiği “Hareket Felsefesi” ve “ isyan ahlaki” konularını eserine yerleştirmiş olur. O bu isyan duygusunu “yoksulluk meselesinin üzerinde uzun boylu duruşumun nedeni, bende isyan duygusudur; haksızlığa karşı isyan bende hep vardı, yazılarımda da var”²¹³ şeklinde ifade eder.

*“Dördüncü problem hareket eksikliği. Özgün fikirlerimiz olmasa da çok konuşuyor, az iş yapıyoruz. İş yapmak mesuliyet gerektiriyor. Bir bakıma mesuliyetten kaçıyoruz. Mesuliyet bir isyan ahlâkı ister. ‘İsyân ahlâkı’ konusu uzun bir meseledir, şimdilik buna girmiyorum.”*²¹⁴

Kitabının son sayfasına gelince Mustafa Kutlu'nun kendisinde önemli bir mesele olan “kanaat etme” konusuna yer verdiği görülür.

*“İnsanlık kapitalizm karşısında teslim bayrağını çekti, tarihin sonu geldi. Böyle diyorlar, haklı görünüyorlar. Biz buna razı olamayız. Mutlaka... Onların vardığı netice ‘tüketim Ekonomisi’ ise; benim teklifim ‘Kanaat Ekonomisi’dir.”*²¹⁵

Özetle, Mustafa Kutlu toplumsal değişme ve bozulmanın sebeplerini siyasi ve ekonomik yozlaşmaya dayandırır. Onun bu düşüncelere sahip olmasını sağlayan kişi, akıl hocası Nurettin Topçu'dur. Nurettin Topçu'nun fikirleri onun birçok konuya olduğu gibi siyaset ve ekonomiye de bakışını şekillendirir. Kutlu, hocasının öğretilerinden yola çıkarak siyaseti ve ekonomiyi insanın yapısına ters olarak görür. Ona göre bu iki mesele, insanı insan olmaktan uzaklaştırıp dünyevi meselelere yönelmesine sebebiyet verir. Hikâyelerindeki karakterler de Türk ekonomisini ve siyasetini en ince ayrıntılarına kadar düşünür, konuşur ve açıklamalarda bulunur. Kutlu için olumsuz olan bu konular karakterleri içinde olumsuzdur. Bu bağlamda hikâyelerindeki karakterlerinin düşünce dünyaları yazarın düşünce dünyasıyla örtüşür.

3.3.3.Modern Dünya Düzeni

Sanayi devrimiyle ortaya çıkan makineleşme ve teknoloji çağı ile birlikte, insanların gelenekselleşmiş yaşam düzeni modernliğe doğru evrilir. Kasabalarında ve köylerinde

²¹³ H. Salih Zengin, *Hikmet ve Ahenk: Mustafa Kutlu* (İstanbul: Ağaç Kitabevi, 2012), s. 50.

²¹⁴ Mustafa Kutlu, *Huzursuz Bacak* (İstanbul: Dergâh Yayınları, Ocak 2020), s. 108.

²¹⁵ A.g.e., s. 163.

kendi hâlinde yaşayıp geçimini sağlayan toplumlar, daha iyi standartlara ulaşabilmek için sanayinin kurulduğu daha büyük yerlerde yaşamaya başlamasıyla büyük bir değişime uğrarlar. Sanayi devriminin meydana gelmesiyle taşralardan şehirlere doğru yoğun göçler yaşanır. Şehir nüfusunda hızlı artış görülürken, kırsal bölgelerde topraklar terk edilir. Şehirlerde insan sayısının artması ile işçiye duyulan talep de artmaya başlar, böylece çalışma ve yaşam koşulları zorlaşır. Bununla birlikte sanayileşme tarım alanlarının hızla yok olmasına ve hava kirliliğine neden olur. Tarım arazilerinin kullanılmaması da o bölgelerde yaşayan kişilerin yaşam düzenlerinin bozulması anlamına gelir. Yani bu modern dünya düzenine geçişle beraber toplumlar da ekonomik, sosyal, siyasal ve pek çok alanda değişikliğe uğrar. Yeni yaşam biçimindeki teknolojik imkânlar, üretimin artmasına ve dolayısıyla refah seviyelerinin yükselmesine yol açar. Bu zenginlik daha çok işverenler için gerçekleşir. Yaşam kolaylaşsa da yoksulluk ve eşitsizliğin var olduğu bir yaşam ortaya çıkar. Üretimin işçinin eliyle ve emeğiyle arttırıldığı kapitalist düzende fabrika sahipleri çok zenginleşir ve zorlu koşullarda insanları çalıştırmaya başlar.

Şehirleşme ile birlikte toplum geniş aileden çekirdek aile yapısına doğru dönüşüm yaşar. Geleneksel aile yaşamı, zorunlu olarak modern düzene ayak uydurur. Ekonomik kaygılar; çalışma hayatında daha çok emeğin sarf edilmesine, bireylerin ruhsal ve bedensel olarak yorulmalarına dolayısıyla tahammül seviyelerinin düşmelerine neden olur. Aile içindeki ekonomik ve sosyal kaygılar da aile üyelerinin kendi içlerinde anlaşmazlıkları ortaya çıkarır. Bunun sonucunda ailelerde başlayan sosyal çözümler topluma da yansır. Modern hayatın sebep olduğu daha çok üretme ve daha çok tüketme ihtiyacı insanları bitmek bilmeyen koşuşturmacaya sürükler ve bunların sonucunda onları topluma karşı yabancılaştırır.

Mustafa Kutlu, modern dünya düzeninin sebep olduğu toplumdaki çözülme-yi yakından gözlemleyen ve bu konuyu içselleştiren bir yazardır. Toplumun modernleşme ile birlikte büyük bir değişim geçirdiğine şahit olan Kutlu, bu konuya karşı hassasiyeti, duygu ve düşüncelerini eserlerinde yansıtmaya çalışır.

Gündelik hayatta yaşanan olağanlıklardan hareketle meydana gelen modern kültürel yaşamı, kendini fırsatlar dönemiymiş gibi ortaya koyan bu yılların hayat tarzının çeşitli

görünümlerine dikkat çekmeyi amaçlayan Kutlu, edebiyatçı, hikâyeci ve gazeteci kimliğiyle halk arasında bir kamera gibi dolaşan bir tarzın yansıtıcısıdır.²¹⁶

Kendisi de toplumdaki değişime ve dönüşüme sessiz kalamadığını şu cümleleriyle ifade eder:

*“Yazarlık serüvenimden bu güne kadar takip ettiğim en önemli tema Türkiye’deki toplumsal değişimdir. Bende bu süreç 1950’li yıllardan itibaren günümüze kadar süregelmiştir. Yani dışarıda olup bitenlere gözlerimi kapamış değilim. Asıl odak noktam ise insanın içinde yaşadığı maceralar ve kopan fırtınalardır.”*²¹⁷

Zamanla toplumdaki ve insanlardaki değişimleri fark eder hâle gelen ve Türkiye’deki toplumsal dönüşümün en önemli konu olduğu kanaatinde²¹⁸ olan Kutlu’nun zihin dünyasını sürekli meşgul eden sanayileşme, göç, şehirleşme, modernleşme gibi meseleler bir zaman sonra eserlerini oluşturduğu konular haline gelir.

Mustafa Kutlu geleneksel hayatı ve geleneğin ortaya çıkarttıklarını her zaman olumlar. Fakat bunun karşısına koyduğu modern hayat onun için her zaman olumsuzdur. Çünkü yeni hayatın götürdükleri Kutlu’ya göre getirdiklerinden fazladır. *Hüzün ve Tesadüf* kitabının “*Masal ve Rüya*” isimli bölümündeki kahraman anlatıcı, eski zamanlarda var olan geleneklere karşı duyduğu özlemi dile getirmekle birlikte modern dünya algısının geleneklere ne boyutta zarar verdiğine değinmektedir. Yazarın da modern hayata karşı olumsuz görüşleri bilindiği için bu hikâyedeki anlatıcı üzerinden kendi düşüncelerini ortaya koymuş olduğu söylenebilir. Yazar, bu hikâyesinde eski dünya ve yeni dünya düzenine dair düşüncelerini kullanarak karşılaştırmalar yapar. Kutlu’nun “*Masal ve Rüya*” da belirttiğine göre hayat denilen şey eski dünyanın ta kendisidir. Modernliğin uğramadığı yaşamda doğallık vardır ve bu yaşam yeni sağılmış süt kokusuna, çam kozalağı ve çimen yeşiline benzer. Yazar, eski dünya düzenindeki insanların hayal güçlerini sürekli kullandıklarından onların hayatlarında hep sevimli bir tarafın olduğunu düşünür. İnsanların önemseddiği tek şey doğayla ilgili konulardır. Yeni dünya düzeninde ise insanların hayallerine yer yoktur. Tamamen gerçeklerle karşı karşıya kalıp sürekli koşturmak durumundadırlar. Kutlu’ya göre

²¹⁶ Ayşe Koçak Işık, Mustafa Kutlu Hikâyelerinde Kentli İnsan Olmak (İstanbul: Dergâh Yayınları, 2019), s. 49.

²¹⁷ İlyas Dirin, “Mustafa Kutlu ile Öykücülüğü Üzerine”, Hece Dergisi, S. 33/34 (Ankara Eylül/Ekim 1999).

²¹⁸ H. Salih Zengin, *Hikmet ve Ahenk: Mustafa Kutlu* (İstanbul: Ağaç Kitabevi, 2012), s. 50

modern dünya, insanların zaman algısını ve yaşam zevklerini ellerinden alıp onların hayatlarını yok eder.²¹⁹

Ayrıca Kutlu bu hikâyesinde, geleneksel yaşamın verdiği huzurun kaybolup yerine teknoloji ve dünyanın algılanış biçiminin değişmesiyle ortaya çıkan yapaylığa yer verir. Yazar, doğal ve huzurlu yaşam alanlarının, insanların birtakım zevkleri uğruna kendi elleriyle değiştirilip yok edilmesine değinir.

“Göl kenarında bir otel yapılıyor, kurt-kuş, börtü-böcek pılnı- pırtısını yüklenip kaçıyor. Duru suya katran karışıyor, balıkların feleği şaşırıyor. Sonra bahçe mimarları, dekoratörler sükün ediyor. Yürüyen hüküm gereği duvarlar reklâmı güçlü bir boyanın rengine boyanıyor; zemine o kelebek gözlüğü burnuna düşen kadidi çıkmış dazlak ihtiyarın son buluşu sentetik halılardan döşeniyor[...]Uzay teknolojisi cep telefonu ile işini ve eşini arayanlara bütün imkânlarını sunuyor. Otelde istihdam edilmek üzere cins-i latif cinsinden, her deri ve renkten isteklilere güzellik yarışmaları yapılarak istikbal hazırlanıyor. İstikbal, şu mabadı kavanoz olan dünyada arabı gülenleri sırtarak kucaklıyor. Koyu takım elbiseli, papyon kravatlı, ayakkabıları cilalı beyler; kollarında tüyden hafif sevgilileri ile Limuzinlerin kapılarına doğru yürüyüş dersi aldıklarını belli ederek yürüyorlar. Galiba opera dinleyecek veya bale seyredecekler.”²²⁰

Arka Kapak Yazıları’nda da eski-yeni dünya yaşamı hakkındaki görüşlerini anlatıcı üzerinden devam ettirir. Ona göre eski dünya herkesin alışık olduğu manzaralara sahip bir dünyadır. Ekinlerin biçildiği, dikenlerin kuruduğu, pekmezlerin kaynatıldığı, su değirmenlerinin kullanıldığı dünyadır. Gelenekselleşmiş yaşamın hüküm sürdüğü köylerde her şey, herkes birbirine tanıdaktır. Dost, düşman hatta hayvanları bile bu yaşama ait canlılardır. Fakat bu tanıdıklık köylere yolların yapılması, binaların kurulması ve barajların açılmasıyla yok olacaktır.²²¹ Kutlu, önceki örneklerde de görüldüğü gibi bu hikâyesinde de eski dünyaya, köy yaşamına karşı duyduğu hasreti ve modern hayata dair eleştirilerini eserine konu edinmeyi ihmal etmez.

Arka Kapak Yazıları’ndaki “*Güvercin Avlayan Martı*” hikâyesinde ben anlatıcı martıların yiyecek alışkanlıklarındaki değişime dikkat çekmeye çalışır. Bu değişimin sebeplerini insanların doğayı sömürmesi sonucunda ortaya çıkan durumlara bağlar. Yazara göre, insanlar hiç düşünmeden denizi, havayı, toprağı, gördükleri tüm yeşil alanları yok ederek doğadaki tüm doğallığı bozarlar. Anlatıcı hikâye boyunca Dergâh Yayınları’ndaki odasından gözlemlediği martıları anlatır. Hikâyede verilen mekân detayı, anlatıcı ile Mustafa Kutlu arasında bir bağ olabileceği düşüncesini

²¹⁹ Mustafa Kutlu, *Hüzün Ve Tesadüf* (İstanbul: Dergâh Yayınları, 2020), s. 26-27.

²²⁰ A.g.e., s. 37-38.

²²¹ Mustafa Kutlu, *Arka Kapak Yazıları* (İstanbul: Dergâh Yayınları, 2019), s. 35-36.

kuvvetlendirir. Çünkü Mustafa Kutlu'da zamanının çoğunu Dergâh Yayınları'nda odasında geçiren biridir. Modern dünya yaşamının evrenin dengesini bozduğu fikrini eserlerinde çok defa işleyen ve eleştiren Kutlu bu hikâyesinde de düşüncelerini birinci ağızdan aktarıyormuş gibi anlatıcı üzerinden kurguladığı söylenebilir.

“Dergâh Yayınları'nın Cağaloğlu'ndaki yerinde benim çalışma odam bir terasa, büyükçe bir terasa bakıyordu. Uzun yıllar – tam on yıl- bu terası gözlemledim durdum. Üst katlardan, yandan yöreden bazı yüreği yufka bayan çalışanlar kuşlar yesin diye terasa ekmek kırıkları atarlardı ara sıra[...] Niçin martılar güvercinleri avlıyor? Balıkla beslendiğini bildiğimiz bu güzelim hayvanlar neden yoldan çıktı böyle? Herhalde cinsleri, organik yapıları, genetikleri bozulmadı... Bir araştırma mı yapılsa acaba? Bozulmuş mu bozulmamış mı diye... Bana kalırsa gerek yok... Şöyle durup etrafımıza bakalım biraz. Neler oluyor oralarda diyerek... Neler göreceğiz, neler?... Ama ne durmaya, ne de etrafımıza bakmaya zamanımız yok... Basiretimiz bağlanmış sanki...

Bu kuşlar çöp yiyor azizim çöp... Marmara'da balık mı kaldı ki yesin fukaralar. Plastik yiyorlar, kâğıt yiyorlar, leş yiyorlar... O görkemli çöp yığınlarının üzerine bulut gibi iniyorlar. Sokak aralarında dolaşıyorlar, çöp bidonlarını karıştırıyorlar, gak gak ötüyorlar... Denizi deniz olmaktan çıkardık. Ağaçları tıraş ettik, balıkların kökünü kuruttuk. Havayı mazotla doldurduk. Toprağı dejenere ettik. Bir yerden şöyle kazara çıkmış bir yeşil çimen ucu görsek, hep birlikte oraya hücum ederek ezdik onu, mahvettik.”²²²

Arka Kapak Yazıları'daki “Güvercin Avlayan Martı” modern dünya düzeninin tüm canlılar üzerindeki olumsuz etkisini anlattığı tek hikâyesi değildir. Kutlu, martıların yeme alışkanlıklarının bozulması durumuna *Beyhude Ömrüm* kitabında da benzer cümlelerle yer verir. İki kitapta da aynı konuyu ele alan Kutlu, rahatsız olduğu modernizm konusu ile gözlemlerini bu iki eser üzerinden aynı şaşkınlık edasıyla aktarır:

“Ama şu kısacık zamanda anladım ki benim meskenim köydür, bahçedir, pınardır. Yahu şu martılara bakalım diye geliyorum deniz kıyısına; murdar kuşlar gözümün önünde çöpleri eşeleyip ne bulurlarsa mideye indiriyorlar. Hani bunlar balık yerd? Küçük oğlan ‘Denizde balık mı kaldı baba, bulsak biz yiyeceğiz’ diyor. Haklı. Deniz de deniz olmaktan çıkmış; kara-yağlı bir su sanki.”²²³

Mustafa Kutlu modern çağın, insan ve doğa üzerindeki olumsuz etkilerinden her zaman rahatsız olmuştur. İnsanları bir arada tutan örf, adet, gelenek gibi toplumun değer yargılarına göre yaşamak, onlara sahip çıkmak Kutlu için önemlidir. Eserlerinde modern yaşama biçiminin, bu değer yargılarını bozduğu fikrine sıkça yer verir. Ayrıca dünyanın sunduğu doğal yaşam alanlarını, modern yaşam alanlarına dönüştürmek uğruna doğanın insan eliyle tahribi de hikâyelerinde karşımıza çıkmaktadır. Birçok

²²² A.g.e., s. 11-13.

²²³ Mustafa Kutlu, *Beyhude Ömrüm* (İstanbul: Dergâh Yayınları, 2020), s. 197-198.

eserinde bu konulara yer vermesi onun zihninin hangi olaylar ve fikirlerle meşgul olduğunu gösterir.

Benzer şekilde bu kitabın “*Akbank Önünde Armut Ağacı*” isimli hikâyesinde de değişimle gelen tahrip anlatır.

*“Şehrin her yanını masa üzerinde kesip biçen eller gün geçmiyor ki Karaköy Meydanı’nı da delik deşik etmesinler. Caddeler açılıyor, kapanıyor, altüst geçitler inşa ediliyor, durakların yerleri değişiyor, binalar yıkılıyor, yapılıyor; saltanat tacını el birliği, gönül hoşluğuyla başına geçirdiğimiz arabalar uğruna her zillete katlanıyoruz. Armut ağacı yıllardır meydanda olup bitenleri gözlüyor. Dozerlerin kepçeleri, çelik tırnaklarını zaman zaman köklerinin uçlarında gezdiriyor. Yanından yöresinden henüz ergenliğe varmış küçük fidanlar tutuklanıp götürülüyor, çiçek tarhları bozuluyor, yeşil alan diye yapılan el kadar sahalara asfalt dökülüp bir-iki arabaya daha park yeri açılıyor.”*²²⁴

Yokuşa Akan Sular hikâyesine köylerdeki doğal hayatın, bozulmamış manzaraların karşına insan eliyle yok edilmiş toprak, hava ve değer yargılarının tamamen değiştiği şehir hayatını koyarak başlar. Şehirlerde yaşanmaya çalışılan modern hayat toplum düzenini tamamen değiştirir. Kutlu, bu eserinde yıllardır içinde bulunduğu şehir hayatıyla ilgili gözlemlerini ve eleştirilerini dile getiriyor gibidir. Çünkü onunda belirttiği gibi bu hikâye aslında kendi hikâyesine bir yöneliştir.²²⁵ Yazar, betona, asfalta, parkeye, egzoz kokularına yani kısacası modern hayatın sebep olduğu her olguya karşı olan duruşunu şu satırlarıyla bir kez daha yineler:

“Küçük mavi, pembe çiçekler serpilir. Yeşilin saydam uçları çimenlerde. Su domur domurdur. Çakıllarda eleğimsağmalar. Görülmemiş, tutulmamış bir güzellik. Kirletilmemiş bir su. Dağlardan ceylanlar iner. Göğün tüllenmiş kızılığı laciverte koşarken. Kenarında saygıyla dururlar. Tek dal, tek yaprak kıpırdamaz. Bir ân-ı vahitte kalırlar. Sonra eğilip içerler. Sen bir musluğa eğiliyorsun. Topraktan kopmuş suya. Clor kokuyor elin ayağın. O cânım fayanslardan döşüyorsun. Sonra pırıl pırıl ‘sıhhi tesisat armatürleri’.

*[...] Bastığın yerler toprak diyerek geçme, tanı artık. O betondur, senin yeni vatanın. Asfalttır, parkedir, halıflectir. Koşuyorsun ciğerlerinde egzoz gümbürtüleri. Ayaklarında lastik. Üç öğün naylon yemektesin. Ara toprağı.”*²²⁶

Yazar şehirde çekilen zorlukları kitabın devamında bir cümleyle özetler:

*“Şehir yerinde her bir iş zor kekkom. Gurbetlik bir yandan, tütün zoru bir yandan...”*²²⁷

²²⁴ Mustafa Kutlu, *Arka Kapak Yazıları* (İstanbul: Dergâh Yayınları, 2019), s. 21.

²²⁵ Hakkı Yanık, “İçimizdeki Zenginlik, Mustafa Kutlu”, *Mustafa Kutlu Kitabı*, haz. Kemal Aykut, Nusret Özcan (İstanbul: Nehir Yayınları, 2001), s. 20.

²²⁶ Mustafa Kutlu, *Yokuşa Akan Sular* (İstanbul: Dergâh Yayınları, 2020), s. 7-8.

²²⁷ A.g.e., s. 38.

Bu kitabın “Bayramdan Kaçanlar” isimli hikâyesinde ise şehir hayatının olumsuzluğu ana karakter Bican üzerinden yansıtılır. Bican, yapay şehir hayatının yaşattığı darlığı, ona yüklediği ağırlıkları, kendini suyun doğallığına bıraktığında üstünden atmaya başarır.

“Su, göz çukurlarına dolan, kulakların derinliklerine gizlenip yağlanan, tırnak içlerinde biriken, burun deliklerine girip kollarına yapışan, boğazda gri balgamlar oluşturan, saç diplerinde, kıl köklerinde, deride, ciğerde, ciğerlerin bronşlarında, sanki bütün hücrelerde biriken; bununla da kalmayıp bakışlara, sese, adımlara, kafanın öne öne eğilişine, çarpık gülüşlere, sinmiş, sıvanmış, tozdan dumandan kurumdan, asfalt buğusundan, egzoz gürültüsünden, preslerde sıkılan maden çıtırtısından, planya feryadından, iğrenç afişlerden, sahnede, sokakta her yerde ihtirasla fisildayan sestten, korkudan, renkten mamul bir yağlı kara çamuru söküp götürmüştü.”²²⁸

Mustafa Kutlu şehir hayatına yer verdiği eserlerinde bu yapaylıktan sürekli bahseder. Yani o, şehrin kendisinde hissettirdiklerini, ruh ve beden dünyasındaki etkilerini kurmaca eserlerinde yansıtır. Bu bağlamda, hikâyelerindeki örneklerden yola çıkılarak söylenebilir ki, şehir hayatını sevmeyen Kutlu, eserlerinde şehir hayatının sebep olduklarıyla ilgili genelde benzer yorumlarda bulunur.

3.3.3.1.Köyden kente göç

Göç, insanların sosyal, siyasal, ekonomik ve kültürel sebeplerden ötürü bulundukları yerlerden başka mekânlara hareket etmesidir. Göç, insanlığın var oluşundan beri devam eden bir durumdur. İlk insandan bu zamana kadar yaşanan göçler, mekânda eşitsiz biçimde dağıtılmış ekonomik fırsatlardan yararlanma isteğinin bir sonucu olabildiği gibi çevrede yaşanan doğal afetlerin, coğrafi koşulların yetersizliği ya da devlet gibi sosyal otoritenin dayattığı sürgünler, yerleştirmeler ve savaşlar nedeniyle de ortaya çıkabilir.²²⁹ Çoğu toplumda yaşanabilen bu durumlardan ötürü göç olgusunun tek bir yere özgü değil, evrensel olduğu söylenebilir. Göçler, köyden kente, köyden köye, kentten kente ya da kentten köye şeklinde yapılabilir. Mim Sertaç Tümtaş, bu göçlere sebep olan iki faktörü şu şekilde açıklar:

“Göç hareketinin gerekçelerine ilişkin yapılan açıklamalarda iki boyut karşımıza çıkmaktadır. İlk olarak Klasik, Neo-Klasik ve Modernleşme Okulu’nun teorik yapısının gerekçelerini oluşturan kırsal iticiliği, kentin çekiciliğini vurgulayan itme-çekme modeli ve bu modelle ilintili sosyo-ekonomik nedenler karşımıza çıkmaktadır. İkinci olarak da genellikle

²²⁸ A.g.e., s. 52.

²²⁹ Sevilay Kaygalak, *Kentin Mültecileri Neoliberalizm Koşullarında Zorunlu Göç ve Kentleşme* (Ankara: Dipnot Yayınları, 2009), s. 9.

*politik veya ekolojik nedenlerle ortaya çıkan, zorlayıcı ve zorunlu göçün gerekçelerini oluşturan nedenler karşımıza çıkmaktadır.*²³⁰

Türkiye’de göçler daha çok köyden kente doğru gerçekleşir. 1950’li yıllarda şehirlerdeki sanayileşmenin artması ve fabrikaların kurulmaya başlamasıyla köyden şehre insan hareketliliği başlar ve kent nüfusunda artış gözükür. İlk başlarda devlet tarafından desteklenen bu hareketlilik daha sonraları kentte meydana gelen olumsuz değişimlerden ötürü büyük bir sosyal problem olarak değerlendirilir. Köyden kente göç; işsizlik, gecekondulaşma, ekonomik sıkıntılar ve kültürel çatışmalar gibi birçok maddi ve manevi sorunları ortaya çıkarır.

Türkiye’de köyden şehre yapılan göçlerin yoğun yaşandığı 1960-1980’li yıllar Kutlu’nun hikâyeciliğe başladığı dönemlerdir. “Türkiye’de yaşanan toplumsal değişme, şehirleşme olgusu ve göç beni sürekli meşgul eden konuların başında gelmektedir”²³¹ diyen Kutlu göçler sebebiyle köylülerin değişimlerine ve şehirlerde ortaya çıkan olumsuz durumlara dair eleştirilerini hikâyelerinde karakterleriyle yansıtır. İyi bir gözlemci olan Kutlu’daki göç kavramı, babasının mesleği gereği birçok mekân değiştirmesiyle ve çocukluk yaşlarında tren istasyonunda göç eden insanları gözlemlemesiyle şekillenir. Bir televizyon programı için İstanbul’u gezip araştırmalar yapması, insanları gözlemlemesi ve onlarla iletişime geçmesi de köyden kente göçün yarattığı problemleri görmesini sağlar. “Geçen zaman içinde göç göçlükten çıktı, bir sel olup aktı ve bütün metropollerini işgal etti. Herhangi bir disiplin, gelenek, denetim, eğitim görmediği için ‘başına buyruk’ hale geldi”²³² diyen Kutlu’nun hikâyelerindeki karakterler büyük şehir olarak kendilerine İstanbul’u seçer. Bu şehir onlar için umut değil, hayal kırıklığının kapısıdır. Mutlu olmak isteyen karakterlerin hayalinde köye dönmek vardır. Kutlu, hikâyelerinde bu gibi benzer durumlara sık sık yer verdiği için aslında kendi duygu ve düşüncelerini karakterlerini konuşturarak ifade ettiği söylenebilir. Yazar hikâyelerinde şehrin, insanların manevi duygularını nasıl bozduğu konusuna daha çok değinir. Eserleri incelendiğinde onun bu tutumunun sebebi Topçu’nun görüşlerini benimsemesinden kaynaklıdır.

²³⁰ Mim Sertaç Tümtaş, “Türkiye’de İç Göçün Kentsel Gerilime Etkisi: Mersin Örneği,” (Yüksek Lisans Tezi, Muğla Üniversitesi, 2007), s. 12.

²³¹ İlyas Dirin, “Mustafa Kutlu ile Öykücülüğü Üzerine”, *Hece Dergisi*, S. 33/34 (Ankara Eylül/Ekim 1999), s. 113.

²³² Mustafa Kutlu, “Köyden İndim Şehire,” <https://www.yenisafak.com/yazarlar/mustafa-kutlu/koyden-indim-ehire-4467> [Erişim 17.08.2021].

*“Son yirmi-otuz yılda kalabalık halk kitlelerinin köylerle kasabalardan büyük şehirlere akın etmesi ve buralarda Batı’nın zararlı akımlarıyla karşılaşarak hazımsız bir şekilde karşılaşmaları cemiyetin ahlak düzeninde bozukluklar doğurdu. Memleketin gelenekleri içinde sınıksız sarıldığı inançları burada sarsıntıya uğradı. Büyük şehirlerin ticaret hayatında kültürsüz kişilerin önüne çıkan büyük kazanç imkânları vicdanlarını kolaylıkla fethetti”*²³³

Trenle Anadolu’dan büyük şehre gelen köylü ilk önce bir akrabasının yanına yerleşir ve şehrin bilinmezliklerine ve büyüklüğüne karşı yakınlarına sığınır. Göçün ilk uğrak yerinin akraba yanı olması birçok makale ve eserlerde anlatılır. Göç kavramı yazar için köylerin tamamen boş ve ıssız kalmasını ifade etmektedir. Mustafa Kutlu’nun zihninde olumsuz bir yer edinen göç ile ilgili düşünceleri, *Tirende Bir Keman* isimli hikâyesinde anlatıcının aktardıklarıyla örtüşür.

“ Onlar daha önceleri, çok önceleri İstanbul’a gitmiş, iş tutmuş, ev almış, oralı olmuştur. Bir köy öteki köye yakın ise akraba sayılır. İnsan için, hayvan için en mühim şey güven duygusu.

Bir hemşerinin, aynı köyden bir komşunun, bir akrabanın gecekondusuna veya kapıcılık yaptığı apartmanın bodrum katına eşyayı, çocukları indirdi mi, oh.

Gerisi gelir. Sana iş de bulurlar, kalacak yer de. Belli olmaz belki sen de bir hazine yeri kollayıp çevirir, çoluk çocuk bir gece kondu çıkarsın.

Anadolu o yıllarda güzün gurbete gitti, yonca biçiminde köyüne döndü. Gurbette sağlam bir iş, kalacak bir yer temin etti mi yavaş yavaş ailesini de getirirdi.

Köyler boşaldı.

Neden boşalması?

*Babadan kalmış iki buçuk tarla var. Sende dört beş çocuk. Büyüdü, evlendi. Araziyi bölse kimseyi doyurmaz. Temel sebep budur. Nüfus arttıkça göç de artıverdi.”*²³⁴

Arka Kapak Yazıları’nda 5402 isimli kara trenin anlatıldığı hikâyede anlatıcı, bir tren istasyonunda göç eden insanlara dair betimlemeler yapar. Bilindiği üzere çocukluğu Erzincan tren istasyonu çevresinde insanları gözlemleyerek geçen Kutlu’nun göç hâlindeki kişilerle ilgili benzer tasvirleri birçok hikâyesine anlatıcı üzerinden yansır. Yazar, çocukluğundan beri insanların köylerden şehirlere göç edişlerine şahit olur. Köylerinden ayrılmak üzere olan istasyondaki insanların hâl ve davranışlarını yakından görme fırsatı yakalayan Kutlu’nun hikâyelerinde, tren istasyonunda hüznü ve huzursuz bir ortam hâkimdir. Çünkü köyleri seven, köylerdeki canlılığın hiçbir zaman bitmemesini isteyen Kutlu’ya göç kavramı yalnızlığı, hasreti ve terk edilmişliği

²³³ Nurettin Topçu, *Ahlâk Nizamı* (İstanbul: Dergâh Yayınları, 2008), s. 123.

²³⁴ Mustafa Kutlu, *Tirende Bir Keman* (İstanbul: Dergâh Yayınları, 2020), s. 99.

hissettirir. Bu sebeple de “5402” hikâyesinin onun duygu ve düşüncelerinin yazıya dökülmüş hâli olduğu söylenebilir.

“Güz gelir... Göçler toplanır, denkler tutulur, tahta bavulların ipleri çekilir. Yaprakları bir bir düşer, dağları tipi tutar, çimen çiçek görünmez olur, yaylaların şenliği biter. Akşam olur, gün yıkılır, derin derelere karanlık iner, Dağların doruklarında sini gibi bir ay, ağır ağır yükselir. İşte bu sırada uzaktan uzağa bir tiren sesi. Bir çığlık; ayrılığın hasretin, gidip de dönememenin sararmış fotoğrafı[...] Kara tiren az sonra karanlığın içinden o büyümlü projektörünü yaka yaka çıkıp gelecektir; küçük istasyonda gözyaşlarını yağmura karıştıran, dudakları titreyen, birbirine sarılan bir avuç yolcu ile onları uğurlayanları bir süre aydınlatıp, sonra bir kısmını koparıp alarak çekip gidecektir. Geride düğümlenen hıçkırıklar. Yağmurun dinmeyen sesi ve yalnızlık. Kimse kıpırdıyamaz[...]Geride kalanlar bir süre birbirlerine bakarlar. Sonra kırılğan, küskün ve yorgun; neşesi tükenmiş, ışığı sönmeye yüz tutmuş evlerine, ocaklarına dönerler. Güz sarı yapraklarını giden tirenin ardından uçurur. Kara tirenin karanlığa savurduğu duman tuhaf bir geniz yangısı, unutulmayan bir koku ile gurbetçileri uğurlarken; geride kalanları sonsuz bir bekleyişin kapısına bırakır.”²³⁵

Yazar, göç edenlere dair gözlemlerini ve düşüncelerini *Beyhude Ömrüm* kitabında da benzer şekilde yansıtır. Kutlu, yaşamı boyunca köylere özlem duyan bir kişidir. Köyün doğal, samimi yaşam tarzı şehir hayatının karşısında ona hep daha cazip gelir. Çünkü o, çocukluğundaki en güzel anlarını köylerde geçirmiştir. Hikâyelerindeki kahramanlar köyden ayrılmak, göç etmek zorunda kaldıklarında Kutlu, kahramanlarının bulundukları ortamı olumsuz bir şekilde tasvir eder. Yazarın yaşam öyküsüne bakıldığında göç edenlere dair birçok gözlem yaptığı bilindiğinden hikâyelerindeki kahramanların onun düşüncelerinin ve gözlemlerinin yansıtıcıları olduğu yorumu yapılabilir.

“Artık şehri mekân tutmuş köylülerin, köy bahsi açıldığında sözü biter mi hiç. Köylülükten hemen “hop” deyince çıkıvermek kolay mı hiç. İçlerini çektiler, dereye-tepeye, harap olan evlere, yazıya-yabana bakıp bakıp gözyaşlarını sildiler. Çarnâçar köyde kalanlara evi, ahır emanet edip, helalleşerek merasimi bitirdiler. Vakit tamam oldu. Birer-ikişer çekip gittiler. Ahlar, vahlar köy sınırlarını geçinceye kadar sürdü, verilip-alınan sözler il sınırından çıkınca rengini kaybetti. Önlerinde artık içine yerleştikleri yeni hayatın ufku uzanıyordu. Köy geride kalmıştı. Unutulacak, ara sıra hatırlanacaktı. Yeni hayatın şartı-şurtu kimseye göz açtırmıyordu. Dek durmaz isen işin biter.”²³⁶

Yazar, Türkiye’de sanayileşmeyle birlikte köyden kente doğru artan göç olgusuna *İyiler Ölmez* kitabının “Doktor” isimli hikâyesinde değinir. Kutlu, sanayinin gelişmesiyle toprağın öneminin azalması durumuna karakterlerini tasvir ederken yer verir.

²³⁵ Mustafa Kutlu, *Arka Kapak Yazıları* (İstanbul: Dergâh Yayınları, 2019), s. 82-83.

²³⁶ Mustafa Kutlu, *Beyhude Ömrüm* (İstanbul: Dergâh Yayınları, 2020), s. 161-162.

“Doktorun dedesi Hacı Hayrettin Efendi Manisalı bir toprak ağası. Zeki, ileriye gören bir adam. Bakıyor ki dünya sanayiye doğru gidiyor, hatta Yeni Türkiye de bu yolu seçti. Varını yoğunu satıp İstanbul’a yerleşiyor.”²³⁷

Kutlu, kasabaların zamanla terkedilmesinin sebebini sanayileşmeye ve daha çok para kazanma isteğine bağlar. Toprakta aldığı ürünlerle hayatını devam ettiren insanlar topraklarını satıp göç ederler. Çünkü bu onlar için daha çok kazanç demektir. Onun hikâyelerinde, maddi zenginliğin kendilerini mutlu edeceğini sanan insanların sayısının artması köylerin, toprağın terkedilmesine ve nüfusun azalmasına neden olur. Toprağın, kasabanın terk edilmesi Kutlu’ya öksüzlüğü çağırır. Bu durumdan rahatsız olan yazar, birçok hikâyesinde göç olgusu altında duygu ve düşüncelerini belli eder.

“Kasaba ‘çöküyor’ demiştik ya. Sonunda ‘çöktü’... Bir kere kaza merkezini aldılar elinden. Kaymakamlık ve devlet daireleri kalktı. Başka bir beldeyi kaza yaptılar, bizimkinin eli böğründe kaldı. Çok gidip geldiler Ankara’ya. ‘Aman efendim etmeyin, kaza merkezi de kaldırılırsa büsbütün batırız’ diye ricalar ettiler, yalvardılar, boş. Mühür gitti, iş bitti. Nüfus yoğunluğu falan bahane ediliyordu[...] Bir zaman ‘Nahiye’ olarak kaldı kasabamız. Yaşlı bir Nahiye müdürü vardı, ava meraklı. Sonra ‘Nahiye teşkilatı’ nı lağvettiler, o da gitti. Onca yılın kasabası oldu mu sana muhtarlık. Muhtarlık, yani bildiğin köy. Nereden nereye. Otelci oteli kapadı, fırıncı fırını. Ne yapsınlar iş yok, alışveriş yok. Ardından esnaflar kepenk indirmeye başladı[...] Çifte değirmenlerden biri yıkılmış, öteki ara sıra çalışıyordu. Kasabada ne terzi kalmıştı, ne kasap. Bir iki kötü bakkal dükkânı, bir kahve; Çerci Cemil bile çekip İzmir’e gitmişti.”²³⁸

Benzer şekilde Mustafa Kutlu *Sevincini Bulmak* isimli son hikâye kitabında göçün ekonomik kısmını köylüler üzerinden ifade etmeye çalışır. Hayvancılık ve ormancılık faaliyetleriyle geçinen kasabalılar mera ile yaylalarının yok olması ve hayvancılığın yasaklanması sonucu şehirlere göç etmek zorunda kalırlar. Kutlu, kitabında boş kalan bir köye değinmeyi yine ihmal etmez. Ana karakter bir kasabaya gelir ve kasabanın boş olduğunu görür. Bunun sebebini ise köylüler şu cümlelerle açıklar:

“Dedelerimiz geçim için meşeyi kesip satmış. Bir de küçükbaş hayvan, daha çok keçi. Ancak o da fazla değil, çünkü meramız, yaylamız yok. Devlet keçiyi yasak edince köyde durmak zor olmuş. Nüfusu beslemiyor yani. O zamandan beri kasabaya olmadı büyük şehirlere göç olmuş, köy boşalmış. Kalanlar yaşlı.”²³⁹

Mustafa Kutlu *Rüzgârlı Pazar* isimli hikâye kitabında iş bulmak için Anadolu’dan göç eden insanların şehirlerde ekonomik olarak çok da iyi olmadıklarını konu eder. Yazar, paranın rahat kazanılabileceğini düşünüp zengin olma hevesiyle şehre göç eden Nimet

²³⁷ Mustafa Kutlu, *İyiler Ölmez* (İstanbul: Dergâh Yayınları, 2021), s. 106.

²³⁸ Mustafa Kutlu, *Beyhude Ömrüm* (İstanbul: Dergâh Yayınları, 2020), s. 177-178.

²³⁹ Mustafa Kutlu, *Sevincini Bulmak* (İstanbul: Dergâh Yayınları, 2018), s. 255.

karakterinin hayal kırıklıkları üzerinden ÷lkedeki göçlerin insanları istenilen sonuca ulaştırmadığı gerçeğine değinir. Nimetin babası zengin olma hayaliyle köyünden kalkıp şehir hayatına adımını atan Anadolu insanıdır. Birçok işe atılmış fakat hiçbir işi tutturamamıştır. Köylerde zannedilen şaşalı yaşamın, bol ve bereketli kazançların şehirde olduğu düşüncesi boş çıkmıştır. Aksine şehir hayatı giderek artan masrafların ve borçların yeridir. Burada stres, kavga ve gürültü hiçbir zaman eksik olmaz. Nimet'in babası zengin olma umuduyla geldiğı şehirde tüm varlığını yani sağlığını da kaybederek yaşamını sürdürmeye çalışır.²⁴⁰

Mustafa Kutlu'nun *Nur* isimli hikâye kitabında da göç sonucu yaşanan zorluklara yer verilir. Kutlu *Rüzgârlı Pazar*'daki benzer duruma bu hikâyesinde de değinir. Yazar, para kazanmak için Anadolu'dan İstanbul'a göçen Ali'nin şehirde verdiği mücadeleleri anlatıcı üzerinden aktarır ve göçün ortaya çıkardığı sorunları ifade eder. Kutlu, göçün ortaya çıkardığı sonuçları birçok hikâyesinde kahramanları üzerinden benzer şekilde işlediğı için söylenebilir ki o, zihnindeki problemleri, düşünceleri yazılarıyla ortaya koymaya çalışmaktadır. Nur hikâyesindeki anlatıcının babası olan Kadırgalı Hamal Ali çocuk yaşta İstanbul'a meslek öğrenmesi ve kendi hayatını kurtarması için gönderilir fakat Ali hiçbir zaman beklenen hayata sahip olamadan şehir hayatının zorluklarına yenik düşerek hastalanır.²⁴¹

Mustafa Kutlu'nun *Sevincini Bulmak* isimli son hikâye kitabında ise köyden kente göçün sebep olduğu toplumdaki değışimi yansıtmak ister.

*“Anadolu'dan kopup büyük şehirlere akan insan seli önüne geleni yıkıp geçerek memleketi allak-bullak etmişti. Eski düzen, geleni sokak, eski mahalle, bahçe, çeşme, kuyu, ağaç, mezarlık, mescit, tekke, kahvehane, çarşı, mektep, komşuluk, arkadaşlık, ehliyet, emniyet, güven, kanaat, feragat, feraset, nezaket, güzellik, incelik, insan ile insan, insan ile eşya, insan ile tabiat arasındaki âhenk yavaş yavaş çöküyordu.”*²⁴²

Babasının mesleğinden ötürü sık sık göç etmek zorunda kalan Kutlu'nun kurgu dünyasını şehirleşme ve göç konusu sürekli meşgul eden konuların başında gelir. Yazar, göçler sebebiyle köylülerin değışimlerine ve şehirlerde ortaya çıkan olumsuz durumlara dair görüşlerini hikâyelerinde karakterleri üzerinden yansıtmaya çalışmıştır.

²⁴⁰ Mustafa Kutlu, *Rüzgârlı Pazar* (İstanbul: Dergâh Yayınları, 2014), s. 75.

²⁴¹ Mustafa Kutlu, *Nur* (İstanbul: Dergâh Yayınları, 2020), s. 10.

²⁴² Mustafa Kutlu, *Sevincini Bulmak* (İstanbul: Dergâh Yayınları, 2018), s. 49.

3.3.3.2.Modernleşen kasabalı/köylü

Mustafa Kutlu'nun hikâyelerindeki kahramanlar sanayileşme, işsizlik, toprak yetersizliği, kan davaları gibi sebeplerle şehirlere göçer ve şehirlerde modern hayatla karşılaşır. Özlerine tamamen ters olan kent hayatı, benliklerinde karmaşaya sebep olur. Bu yüzden şehre inen köylü ne tam şehirli olabilir ne de tam olarak köylü kalabilir. Modern hayatın hızına yetişmeye çalışırken köy hayatının ona kattığı saflığı da yitirmeye başlar fakat her defasında köyünü anarak özünden kopmamaya gayret gösterir. Bu yüzden söylenebilir ki Kutlu'nun hikâyelerinde modernleşmeye uğrayan köylü karmaşa, stres ve bunalım içindedir. Yani Kutlu'da modernleşip özünü kaybeden kahraman, olumsuz özelliklerin yüklendiği kahramandır.

Mustafa Kutlu, *Tirende Bir Keman* isimli hikâyesinde büyük heveslerle İstanbul'a okumaya ya da çalışmaya giden köylülerin şehre ayak uydurmalarına rağmen istedikleri hayatı elde edemediklerine değinir. Onun hikâyelerindeki modern dünya ile karşılaşan kahramanlar, uzun bir süre daha köyle maddi ve manevi bağını koparamazlar ve tam olarak modernleşmeyi gerçekleştiremezler.

*“İstanbul'un taşı toprağı altın. Çocuklar iş buldu, yahut okudu, sonra kendi hayatını kurdu. İşte yarı şehirli yarı köylü. Çoğunun aldığı maaş yetmiyordu. Köyde kalan yaşlı anne-baba bunlara yine her güz bulgurdan, yağdan, peynirden bir şeyler gönderiyor, öyle geçiniyorlar. Toprak ana şehirleri de besliyor hâlâ.”*²⁴³

Yazar, *Tufandan Önce* isimli hikâye kitabında *Tirende Bir Keman*'daki gibi benzer bir durumu aktarır. Köy hayatında insanlar ya yerde ya da sedirlerin üzerinde oturur. Eve gelen misafirler yere koyulmuş minderlerde karşılanır, yemekler yere serilen örtülerin üzerinde yenir. Masada yemek yeme ve sandalyede oturma modern hayatın yaşayış tarzıdır. Zamanla modern dünyaya maruz kalan köylü, yerde oturma ile sandalyede oturmanın arasında kalır. Modernleştiğini göstermek için sandalyeyi evine sokar fakat iş onun üstünde oturmaya gelince eski alışkanlıklarını bırakamaz ve eski ile yeni arasında bocalar. “Köylü şehre inmişti ama hâlâ köylü idi. Şimdi de öyledir”²⁴⁴ diyen Kutlu, modernleşen köylülere dair gözlemlerini Hamo Dayı üzerinden şu şekilde yansıtır:

²⁴³ Mustafa Kutlu, *Tirende Bir Keman* (İstanbul: Dergâh Yayınları, 2020), s. 100.

²⁴⁴ Mustafa Kutlu, “Köyden İndim Şehire,” <https://www.yenisafak.com/yazarlar/mustafa-kutlu/koyden-indim-ehire-4467> [Erişim 22.12.2021].

*“Köylümüz sedire, mindere oturma alışkanlığını terk edemediği için sandalyeye dahi bir bacağına altına alıp yan oturur. Ve tabi bu durumda dengeyi tutturamadığından bir veya iki sandalyeye daha ihtiyacı olur. Hamo Dayı da koltuğunun altına bir sandalye daha çekmiş.”*²⁴⁵

Mustafa Kutlu’nun hikâyelerinde köyler de modernleşmenin merkezidir. Köylü/taşralı insanlar modernleşmeyi sadece şehirlerde yaşamaz. Köylere asfaltın ulaşması, teknolojik aletlerin girmesi, şehirlerdeki gibi inşaatların yapılması gibi sebeplerden ötürü köylüler modern hayat düzenini benimser. Böylece Mustafa Kutlu’nun gözünde de köyler bir nevi şehir hâline gelir. Köylerdeki halk da tıpkı modern şehir insanı gibi samimiyetini, sıcaklığını yitirir. Kendi kabuğuna çekilir. Yazar, *Mavi Kuş* isimli hikâye kitabında, modernleşmeyi henüz yaşamayan taşradaki insanların önceki hayatlarında nasıl olduklarını gözlemleri üzerinden aktarır.

*“O yıllarda taşra böyledir. Küçük ve sıcak. Yoksul ve samimi. İçedönük ve derin. Herkes birbirini tanır, birbirini sever, dert dinler, naz çeker, küser, barışır, kavga eder, çekiştirir, eğlenir, üzülür, ibadet eder; doğumda, cenazede, düğünde, bayramda biraraya gelir. Büyük bir aile gibi yaşar. Burada sanki fert yok, sadece cemiyet vardır. Oysa bu dış görünüş bir aldanmadan ibarettir. Taşrada fert cemiyete tahakküm edemez; cemiyet de ferdi alabildiğine ezemez. Herkes ve her şey bir ilahî hudut, bir hiyerarşi, asırların oluşturduğu bir âhenk ve düzen içinde kendine bir yer bulur.”*²⁴⁶

Bu *Böyledir* adlı eserde elektriğin kasabaya ulaşması ile köy halkının yaşam tarzı tamamıyla değişir. Elektriğin köylere gelmesi demek köy halkının modern yaşamla tanışması demektir. Önceden havanın kararmasıyla uyuyan köylü elektriğe kavuşunca geceleri de gündüz gibi geçirmeye başlar. Tıpkı şehirdeki insanlar gibi geceleri uyumayan köy halkı, gündüzü gece gibi uyumak amaçlı kullanmaya başlar. Köy halkı da artık modernleşmiştir. Modernleşmek istemeyen Hafız Yaşar’ın bu isteğine karşı şaşkınlırlar. “Ben antiliberalim, antiteknolojiyim, ilerlemeye, refaha karşıyım. Bana bir gün sormuşlardı köylüleri ne yapmalıyız diye, ben de rahat bırakmalıyız demiştim”²⁴⁷ cümleleri yazarın düşüncelerinin karşılığı niteliğindedir.

“Lambalar yandı. Şehrin sokakları, çarşıları, meydanları, evleri aydınlandı. İnsanlar artık geç yatıp, geç kalkmaya başladılar. Ara sıra gelip giden Süleyman Yorgancı Hafız Yaşar’ın dükkânına elektrik tesisatı kurulmadığını gördü.

– Ama olur mu Hafız Amca?

Süleyman gibi konu-komşu, hısım-akraba, bilenbilmeyen hep aynı soruyu tekrar edip durunca, onlara şöyle diyorum:

²⁴⁵ Mustafa Kutlu, *Tufandan Önce* (İstanbul: Dergâh Yayınları, 2019), s. 123.

²⁴⁶ Mustafa Kutlu, *Mavi Kuş* (İstanbul: Dergâh Yayınları, 2021), s. 72.

²⁴⁷ Merve Okuyucu, “Mustafa Kutlu’nun Eserlerinde Taşra Ve Taşralılık,” (Yüksek Lisans Tezi, Fatih Sultan Mehmet Vakıf Üniversitesi, 2013), s. 246.

- Gece gecedir, gündüz de gündüz.

Tuhaf tuhaf bakıyor, alaylı alaylı konuşuyorlar:

- Yok canım, öyle mi?

-Evet öyle, diyorum. Gece ibadet ve uyku, gündüz çalışma.”²⁴⁸

3.3.3.3.Sanayileşme

İnsanların yaşamı 18. yüzyılın sonlarına kadar tarıma, el sanatlarına ve ticarete dayanmaktadır. Birtakım yeni buluşların üretime uygulanması ve buhar gücüyle çalışan makinenin icadı, makineleşmiş endüstriyi ortaya çıkarır ve bu da Avrupa’da sermaye birikiminin artmasına neden olur. Bütün bunların sonucunda da “Sanayi Devrimi” denilen dönem başlar. Sanayileşme iki aşamalı olarak gerçekleşir. İlk aşamaya 18. yüzyıldan başlayıp 19. yüzyılın ortalarına kadar süren bu sanayileşme dönemine, demir ve kömürün asıl enerjiyi ve hammaddeyi oluşturduğu makineleşme çağı denebilir. Geçmiş dönemlerden farkı makine kullanımının yaygınlaşması sonucu, büyük fabrikaların ortaya çıkmasıdır. Bu durum, Avrupa’da tarım işçilerinin bulunduğu toplumdan, fabrikalarda eşya üreten nüfusa doğru düzenli bir değişim meydana getirir. Üretim tek bir işletmenin elinde toplanır: Fabrika. Fabrikaya yönlendirilen bu işçiler, belirli bir ücret ve çalışma saatleri çerçevesinde, gelişmiş bir yönetici kadro tarafından denetlenir. Üretim, artık gelişmiş bir pazara yönelik hâle gelir. 1870’lerle birlikte sanayi devrimi, nitelik değiştirerek ikinci aşamasına geçer. Üretim, bireylerin birbirinden ayrı çalışmalarına bağlı olmaktan kurtulmuş ve devletin tüm olanaklarıyla desteklediği, gerektiğinde örgütlediği büyük ve zengin kuruluşların eline geçer. Doğal kaynaklar ve bilim birlikte hareket ederek, yeni ve kitle hâlinde mal üretimine yönelir. Sanayileşmenin bu ikinci evresi ilkine göre, toplumsal etkilerinde daha şiddetli, sonuçlarında daha şaşırtıcı ve insanların yaşamını değiştirmede daha etkilidir. Dolayısıyla yeni endüstriyel tekniklerin, büyük girişimleri ve kentsel yerleşme biçimlerini ortaya çıkardığını söylenebilir. Sanayi devriminin doğrudan sonucu olarak, işçilerin fabrikalarda toplanması ve fabrikaların kentsel bölgelere birikmesiyle, kentsel alanlar kırsal alanları yok etmeye başlar.²⁴⁹

Kentlerdeki nüfusun artmaya başlaması arz-talep konusunu ortaya çıkarır, talebin ve üretimin bu denli fazlalığı ise kapitalist düzeninin oluşmasına zemin hazırlar. Bu düzen

²⁴⁸ Mustafa Kutlu, *Bu Böyledir* (İstanbul: Dergâh Yayınları, 2016), s. 39-40.

²⁴⁹ Oral Sander, *Siyasi Tarih-İlkçağlardan 1918’e* (Ankara: İmge Kitabevi, 2020), s. 209-2011.

sürekli üretme ve sürekli harcamaya dayanır. Sanayi devrimi ile beraber fabrikaların artması ve seri üretime geçilmesi daha fazla emek ihtiyacını doğurur. Bu da toplumda bir emek sınıfını ortaya çıkarır. Emek sınıfı, daha fazla üretim elde edilebilme amacıyla zor şartlarda çalıştırılmaya zorlanıp patronları tarafından haksızlıklara uğrar. Teknolojinin de gelişmesiyle bu sınıfa duyulan ihtiyaç azalır ve işten çıkarılmalar başlar. İşsizlik sıkıntıları, nüfusun artması toplumda huzursuzlukların ve toplumsal sorunların ortaya çıkmasına neden olur.

Mustafa Kutlu, toplumun sanayileşmesi ile görüş ve düşüncelerini birçok konuda olduğu gibi fikir hocası Nurettin Topçu'yu okuyarak geliştirir. Tıpkı Topçu gibi Kutlu'da, sanayileşmeye ve kapitalizmin yarattığı düzene karşı bir duruş sergiler. Mustafa Kutlu'nun hikâyelerinde bu duruşu nasıl yansıttığını anlayabilmek için Nurettin Topçu'nun sanayileşme ile ilgili fikirlerine değinmek yerinde olacaktır.

“Devrimizde dünyanın mutlak hâkimi olan büyük sermaye, serbest iktisat rejiminin tabîi çocuğudur. Serbest değişim, küçük sanayi devrinde emeği emekle karşılıyordu. Büyük sanayi devrinde artık emeğin emekle değişimi yapılmıyor. Tarım devrinde alın terinin Hakk’a şahit olduğu el emeği yerine el emeğiyle değiştiriliyordu. Küçük sanayi devrinde el emeğinin karşılığında çok kere zihnî emek, yani hüner kullanıldı. Büyük sanayi devri el ve zihin emeğini birlikte sermayeyle karşılıyor ve bir ferdin her türlü iktidarını geçen, ne bedeninin, ne de ruhunun eseri olmayan yabancı bir canavar unsuru emeğin karşısına koyuyor[...] İnsanın ruh ve bedeninin dışında olan sermaye, insanın kendi bedeninin veya ruhunun has eserleriyle değiştiriliyor. Sermaye nedir? Küçük sermayenin, bedeninin veya ruhunun emeğiyle meydana geldiğini kabul etmek kolaydır. Lâkin büyük sermayenin emek mahsulü olduğunu düşünmek saçmadır. [...] Büyük sermayenin sahibi, yüzbinlerce, belki milyonlarca insanın emeğini ele geçirmenin yollarını bilen adamdır. O, bir malın üreticisi pazara getirdiği malını müşterilere satarken onun yanında satış parasını kendi hesabına toplayan ikinci adam gibidir. Bunu böyle yapmak için kaçamaklı yollar bulmuştur. Malın asıl sahibi olan satıcıya sadece bir karın tokluğunun karşılığını bırakmıştır.’ Buna razı olmazsan malını hiç sattırmam, seni açlıktan ölüme mahkûm ettiririm’ diye onu yola getirmiştir ve dünya pazarına böyle bir düzen vermiştir. Kapitalizmi yaşayan devrimizde çalışan insanlık işte böyle bir esaret zinciriyle bağlanmış bulunuyor. Sermaye sahibinin kullandığı bir sosyal siyasettir ve onun kazanç dediği şey sadece bir siyasetin, açık adıyla medenî bir dalâverenin mahsulüdür. Bu, malın üreticinin elinin doğrudan doğruya tüketicinin eline geçemeyişinden faydalanarak kurulmuş bir tuzaktır.”²⁵⁰

Bu görüşleriyle kapitalizme ağır bir eleştiri yapan Topçu, kapitalizmi dünyayı hâkimiyeti altına aldığı, sömürdüğü ve aynı zamanda insanın ruhu ile bedenine ters düşürdüğü bir sistem olarak ifade eder. Kapitalizm onun tabiriyle gücün ve paranın tek elde yani sermaye sahibinde toplandığı ve çalışanın hakkının verilmediği bir yapıdır.

²⁵⁰Nurettin Topçu, *Ahlâk Nizâmı* (İstanbul: Dergâh Yayınları, 2008), s. 181-182.

Bununla birlikte, Nurettin Topçu sanayileşmeye de karşıdır. Sanayi, insanlığı maddiyata yönlendirir ve bu da dine uygun olmayan bir yaşam biçimidir. İnsana maddiyata dayalı kurulan düzenin bir fayda sağlamayacağını düşünen Topçu, insanlık için en doğru olanın manevi olana yönelmesi, kendini ve Allah'ı bulmasıdır. O, sanayinin görüldüğü yer olan fabrikalara karşı da olumsuz görüşlere sahiptir. Topçu, şehirlerin çevresinin büyük fabrikalarla donatılmaması, onun yerine üretimin bireylerin elinde olduğu imalathanelerin çoğaltılması gerektiği fikrini öne sürer. Asıl önemli olan, insanların topraklarını işler hâle getirmelerini sağlamak ve onları köylerinde üretim yapmaya teşvik etmektir.

“Yarınki Türkiye’yi, bir madde cehennemi yapmaktan çekiniyorsak, bugünden, büyük nüfuslu şehirlerin etrafını, büyük fabrikaların bacalarıyla süslemeye özen göstermemeliyiz. Onun yerine, köylüye evinde çalışma imkânını veren el tezgâhlarıyla, kasabalıyı küçük şehirleri terke mecbur etmeyen imalâthaneleri çoğaltmalıyız. Fabrika istihsalı mümkün olduğu kadar, bu imalâthanelere dağıtılmalıdır. Yani, fabrikalar, imalâthaneler olarak parçalanmalıdır.[...] esas dâva, Anadolu’nun insanını, birinci derecede toprağa bağlamak, sanayi sahasında çalışan elleri de, hiçbir yerde, fabrikaya muhtaç duruma sokmamak olmalıdır.”²⁵¹

Topçu’nun bu düşüncelerini benimseyen Mustafa Kutlu, şehirler ile kapitalizm arasındaki bağa ve sanayi toplumunun sebep olduğu bireylerdeki ahlaki ve manevi çözümlere ait fikirlerine hikâyelerinde sık sık yer verir. Ona göre, modernleşen şehirler insanlara kendi kurallarını benimsetir. Şehirlerde yaşayan insanlar daha çok çalışmak ve daha çok kazanmak zorundadır. Buralarda kazanılan para anında harcanmalıdır. Kazan-harca durumu kapitalist düzenin bir parçasıdır ve bu düzen sürekli tüketen bir toplumu meydana getirir. Bu toplumda insan, sürekli koşuşturmaca içindedir ve o, şehir hayatı ile kendi benliği arasında mücadeleye girer. Tüm bunların sonucunda insan tükenir ve maddi dünyanın derdine düşerek ahiret hayatını unuttur. Ahlakıyla ilgili birçok meseleden ödün vermeye başlar. Kutlu’da kapitalizmin doğurduğu bu durumlara dair eleştirilerini eserlerine doğrudan yerleştirir.

Huzursuz Bacak’ta kahraman Ömer Faruk, İstanbul ve şehir üzerine yorumlar yaparken aynı zamanda ülkenin sanayisiyle ilgili gerçeklere dair düşüncelerinden de bahseder. Mustafa Kutlu sanayi ile ilgili fikirlerini bu karakter üzerinden vermeye çalışır. O, ülkenin sanayi toplumu olmayışını tarım toplumu oluşu ile açıklar.

²⁵¹ A.g.e., s. 108.

*“Kurduğumuz medeniyet esasen tarım toplumuna dayanıyordu. Biz sanayi kuramadık. Sanayi medeniyeti inşa edenlerin fikir ve eserlerini ya ithal ettik ya da taklit. Belki vahşi kapitalizmin kurduğu bu sanayi, bu medeniyet bizim inanç ve geleneğimize uymuyordu. Doğrusu bu.”*²⁵²

Kitabın devamında Kutlu, kapitalizm ile ilgili görüşlerini yineler. O, Ömer Faruk üzerinden tüketime dayalı değil kanaate dayalı sistemin toplum için en uygun sistem olacağı düşüncesini vermeye çalışır.

“İnsanlık kapitalizmin karşısında teslim bayrağını çekti, tarihin sonu geldi. Böyle diyorlar, haklı görünüyorlar. Biz buna razı olamayız. Mutlaka bir çıkış yolu bulmalıyız. Mutlaka...”

Onların vardığı netice ‘Tüketim Ekonomisi’ ise, benim teklifim Kanaat Ekonomisi”dir.

*Bu fikir zaten yurtdışındaki yıllarımdan beri içimde mayalanıp duruyordu. Demek ki burada bir yandan organik tarım yaparken, bir yandan da ‘Kanaat Ekonomisi’ kitabını yazacağım.”*²⁵³

Kutlu, *Anadolu Yakası* kitabında Muzaffer karakteri ile gazeteci Erol’u tarım toplumu-sanayi toplumu konusunda tartıştırır. Toplumun kalkınmasında en önemli ekonomik güçlerden birinin tarım olduğunu düşünen yazar, Muzaffer üzerinden bu görüşünü dile getirir. O, taşra diye bir şey kalmadığını, dünyanın artık bir köy olduğunu ifade eder. Gazeteci Erol’un düşünceleri ise tam tersidir. Ona göre tarım toplumundan kurtulmak şarttır. Bununla birlikte Kutlu, sanayileşmenin mekânı olan fabrikaların insanlar üzerindeki olumsuz etkilerini de eleştirir.

“-Taşra diye bir şey kalmadı. Ne diyorlar ‘Dünya bir köy oldu’.

-Ama biz henüz tarım toplumundan kurtulamadık.

-Al işte bir çağdaş adam daha. Yahu arkadaş neden tarım toplumundan kurtuluyoruz. Çok zararlı bir şey mi?

-Ama abi sanayinin getirdiği refah, konfor herhalde bunları inkâr edecek değiliz.

*-Elbette. Fabrikalarda birer robot olan insanı nasıl görmezden gelebiliriz. Sonra izin zamanı bir turizm şirketi bu robotları toplayıp, paketleyip, güneş-deniz-kum ve aşk diyerek bir beldeye postallıyor. Orada sabahtan akşama kadar içip, çiftleşip, kurtlarını döküyorlar. Bol fotoğraf çekip yıl boyunca birbirlerine gösteriyorlar. Sonra yine inlerine paydos zillerine, seküler saate bağlı esaret günlerine geri dönüyorlar. Refah bu mu?”*²⁵⁴

Mustafa Kutlu, *Yokuşa Akan Sular* kitabında köyden şehre göçün sebep olduğu çarpık kentleşme ve gecekondulaşma, bozulan ahlâk değerleri, yabancılaşma gibi konular üzerinde durur. Kutlu, bir röportajda bu hikâye kitabı hakkında şunları ifade eder:

“Türkiye’de yaşanan toplumsal değişme, şehirleşme olgusu ve göç beni sürekli meşgul eden konuların başında gelmektedir. Dolayısıyla muhtelif yazılarımda olduğu gibi sözü edilen hikâyede de bu konuları ele aldım. Türkiye’de yaşanan bu toplumsal değişimin

²⁵² Mustafa Kutlu, *Huzursuz Bacak* (İstanbul: Dergâh Yayınları, Ocak 2020), s. 120.

²⁵³ A.g.e., s. 163.

²⁵⁴ Mustafa Kutlu, *Anadolu Yakası* (İstanbul: Dergâh Yayınları, 2017), s. 123.

göstergelerinden daha doğrusu muharrik güçlerden biri de göç olmuştur. Bu Yokuşa Akan Sular hikâyesi de adıyla mütenasip olarak yolunda gitmeyen işleri temsil etmektedir. Yani Avrupaî mânada bir sınıf bilincine ulaşamamış köylü kitlelerinin şehirlere akın etmesi neticesinde suların yokuşa akıtılmaya çalışılması anlatılmaktadır. Türkiye ciddi mânada sanayileşme evresi yaşamamış bir ülkedir. Böylelikle ülkemiz iş ve işçi politikaları, bunların paralelinde sendikalaşma, grev ve lokavtlar, düşük standartlı çalışma şartları ve bunların yol açtığı toplumsal karmaşa tarafından meşgul edilegelmiştir. Ayrıca ülkemiz yine çarpık şehirleşmeden en çok nasibini alan ve bunda olumsuz yönde etkilenen ülkelerin başında gelmektedir. Nitekim kahramanımız aslında bütün bunlara dışarıdan bakan bir işportacıdır. Yani ne tam anlamıyla bunların ne içinde ne de dışında duruyor. Çünkü işportacılık, işsizlik sayılmadığı gibi gerçek anlamda üreten bir işçiyi de temsil etmemektedir. Bir bakıma şehirlere sel gibi akan kalabalığın karşılaştıkları o dönemin sosyal gerçeklerine ve işçi-işveren münasebetlerine dışarıdan bir eleştiri getirildiğini söyleyebiliriz.”²⁵⁵

Kutlu’nun konuşmasında belirttiği gibi o, bu kitabında dönemin sosyal meselelerine ve hızlı sanayileşme olgusuna dair görüşlerini anlatıcı üzerinden aktarmaya çalışır.

Yazar, *Yokuşa Akan Sular* hikâyesinin bir bölümünde sanayi ve fabrikaların insanların yaşam biçimlerini olumsuz anlamda etkilemesini anlatır. Sanayileşmenin insanın fitratını değiştirdiğini ve bu yüzden özünü kaybetmeye başlamasını mizahi bir dille eleştirir. Ona göre, sanayileşmenin getirdiği modern hayat insanı kendine dahi yabancılaştırır. İnsanlar artık robot haline gelmiştir. Bir saniye bile gecikme lüksleri yoktur ve nefes nefese koşar halde olmak zorundadırlar. Mutlu günleri hatırlamaya, aile olmaya dahi zamanları yoktur.

“Birazdan ziller çalacak. Gece vardiyası boşanacak. Sil gözlerini. Karşıda bütün farlarını yakıp uluyan, düğmeleri, levheleri ve olanca dişlileriyle bilenip bilenip seni bekleyen fabrikaya koş. Kaderini kucakla. Tüylerin diken diken olurken sarıl o soğuk demirden yabancı kadınlara. Motor sesleriyle sarhoş, çarklardan, kayışlardan dökülen nağmelere kapıl. Metal parıltısı karışsın gözbebeklerine, kanlı kanlı bak. Elindeki anahtarın ismi gavurcadır, ezberle. Bu efsunkâr gece uzar gider yıldızlara kadar. Düş içine, düş içinde. Sakın altıotuzbeş trenini unutma. Koşacaksın. Nefes nefese kalacaksın. Siren sesleriyle ürpereceksin. Vinçlerin boşlukta sallanan pençelerinden kan damlayacak. Saçlarında demir tozları. Artık başakları istesen de düşünemezsin. O rüzgârda sallanan türküleri. Sıcak tandır ekmeğinin üzerine cızırdayan tereyağını, yayıktan boşalan ayrıntı, kınalı elleri. Unut sabah namazında safta durmayı. Nöbettesin. Unut amcaoğlunun cenazesini, fazla mesai. Boynundaki hamaylı çöz at, güldürme kimseyi yavuklunun verdiği çevreyi göstererek. Bak eller dünyayı değiştirmişler, sen de değiştir dünyanı. Yarınlar senin”²⁵⁶

Sonuç olarak Kutlu, sanayileşme ile ilgili düşüncelerini Nurettin Topçu’yu okuyarak geliştirir. Tıpkı Topçu gibi Kutlu’da, sanayileşmeye ve kapitalizmin yarattığı düzene karşı bir duruş sergiler. Onlara göre sanayi, insanlığa maddeyi sevdirebilir ve insanların dinden uzaklaşmasına sebep olur. Dinden uzaklaşan insanlar da Allah’ı unuttuğu için

²⁵⁵ İlyas Dirin, “Mustafa Kutlu ile Öykücülüğü Üzerine”, *Hece Dergisi*, S. 33/34 (Ankara Eylül/Ekim 1999), s. 113-114.

²⁵⁶ Mustafa Kutlu, *Yokuşa Akan Sular* (İstanbul: Dergâh Yayınları, 2020), s. 9-10.

yalnızlaşmaya ve yozlaşmaya uğrar. Kutlu, bu görüşlerini karakterlerini konuşturarak, onları düşündürterek ve onların başlarından birtakım olaylar geçirterek hikâyelerinde yansıtır.

3.3.3.4.Yabancılaşma

Yabancılaşma; bireylerin kendi benliğinden, doğadan, toplumdan, toplumun oluşturduğu değerlerden, kültürel çevresinden uzaklaşması ve bu uzaklaşma sonucunda yalnızlık duygusuna kapılması şeklinde tanımlanabilir. Latince de “alienus” yani ‘diğer’ anlamına gelen sözcük, kelime kökeni olarak Yunanca “allotriôs”tan gelmektedir. “Allotriôs” sözcüğü *başkası, yabancı* anlamını taşımaktadır. Eski Yunancada yabancılaşma anlamına gelen bu sözcük “allotriôsis” ise Stoacı öğretinin *kendini kabul ettirmesi* anlamına gelen “oikeiosis” sözcüğü ile ilişkilidir ve bu sözcük “Bir kimsenin kendi emeğinin ürünlerinden aşırı bir biçimde kopması; genellikle yaşamın aslında çekici ve değerli olabilecek kimi yönlerinden açıkça nefret etmeyle ya da bunlara kayıtsız kalmayla sonuçlanan toplumsallıktan ayrı düşme”²⁵⁷ anlamlarını taşır.

Geçmişten beri var olan yabancılaşma kavramı, son yıllarda özellikle teknolojinin gelişmesi ve sanayileşme ile birlikte sosyoloji, psikoloji, edebiyat gibi birçok disiplinin ilgilendiği bir kavram hâline gelir. Sanayileşme ile artan yabancılaşma duygusu bireylerin toplumdaki yerini sorgulamalarına ve bu yüzden toplumdaki insan ilişkilerinde çözümlerin meydana gelmesine sebep olur. Topluma ve kendisine karşı duyarsızlaşan birey, psikolojik bunalıma girerek yalnızlaşır. Sanayileşmeyle beraber çoğalan ürünlere ulaşmak bu dönemde birey için kolay hâle gelir. Maddi olarak doyuma ulaşan insanlar, manevi duygularını doyuramaz olurlar ve böylece hem bireyin kendisine hem de topluma yabancılaşması başlar.

Mustafa Kutlu toplumdaki bireyleri, onların davranışlarını, düşüncelerini, psikolojilerini gözlemleyen biri olarak yabancılaşmayı sık sık hikâyelerine konu edinen bir yazardır. Toplumun ve bireyin derdi, her zaman onun da derdi olur. Şehirde geçirdiği seneler boyunca modern hayat ile birlikte insanın değişimlerine şahit olur. İnsanların şehirlerde ya da köylerde geleneklerinden koparak yabancılaşmaya doğru

²⁵⁷ Emel Binbirçiçek Akdeniz, *J.P.Sartre'da Yabancılaşma Fenomeni* (İstanbul: Karakoyun Yayınları, 2012), s. 13.

gidişlerini kahramanları üzerinden yansıtmaya çalışır. Yabancılaşmayı temsil eden hikâyelerindeki kahramanları memnuniyetsiz, yalnız, stresli ve arada kalmış kişilerdir. Dolayısıyla yazar kahramanlarını mekâna, çevreye ve kendilerine yabancılaştırır.

Kutlu, geleneğin bırakılması düşüncesine tamamen karşıdır. Çünkü gelenekten uzaklaşmak bireyin özünden kopuşudur ve bu da bireylerin bulunduğu mekâna aidiyet duygusunu yok eder, onları kimlik bunalımına sürükler. Tüm bunlardan yola çıkarak söylenebilir ki, toplumda gördüklerini kendi duygu ve düşünce dünyasıyla birleştirip yazan Kutlu'nun yabancılaşma ile ilgili fikirleri de öyküleriyle paralel okunmaya müsaittir.

Chef isimli hikâye kitabında geçen şu satırlar Mustafa Kutlu'daki yabancılaşma algısını yansıtan eserlerden biridir.

“-Sahte bir dünyada yaşıyoruz Arzu. Her şey sahte. İlişkiler, aşklar, alışveriş. İnsanlar her türlü yalana kanmak üzere yetiştiriliyor. Dünyada bir sistem var, sürekli yalan üretiyor ve bu yalanları satıyor. Kâh gönül rızası ile kâh metazori. Bu dünyada artık her yer turistik ve hepimiz birer turistiz.”²⁵⁸

Kutlu burada Refik Bey'in ağzından dönemin sıkıntılarını aktarır. Yazar, bireylerin içine düştüğü ruhsal bunalımlara değinir. İnsanı insan yapan değerler eskisi gibi değildir. Yabancılaşmayı turist benzetmesi üzerinden veren Kutlu' ya göre insanlar, hayatı artık anlık yaşar olmuştur. İnsan ilişkileri, yalanlar ve sahtelikler üzerine kurulur hale gelmiştir.

Mustafa Kutlu *Huzursuz Bacak* hikâyesinde kendi fikirlerini üretmeyen, batı özentisi olan toplumu eleştirir. Batı özentiliği, toplumun zamanla kimliğini kaybetmesine ve millî değerleri terk eden bireylerin yabancılaşmasına neden olur. Kutlu, toplumun yabancılaşmadan kurtulabilmesi ve gelişebilmesi için toplumumuzu yansıtan orijinal fikirlere ihtiyacımız olduğunu belirtir.

“Biz böyleyiz işte, ikinci el bir hayata evet demişiz. Varoluşçuluk, sürrealizm, bugün için postmodernizm hep öyle. Çıkara çıkara Türk Einstein'ını, Sivaslı Sindy'yi çıkarıyoruz. Gelişen bir şehrimizi 'Doğu'nun Paris'i' ilan ediyoruz. Kendi varlığını, inancını, kültürünü, tarihini inkâr eden, redd-i miras edenin sonu budur. Kendini hor görenin hali budur. Güven duygusu bir kez sarsılmayagörsün, bir daha zor yakalanır. Adam seni sollamış, arada yüz yıllık açık var. Bu açık cep telefonu ile kapanmaz. Bir orijinal adamımız, bir fikrimiz, dünyaya bir teklifimiz var mı?”²⁵⁹

²⁵⁸ Mustafa Kutlu, *Chef* (İstanbul: Dergâh Yayınları, 2005), s. 171.

²⁵⁹ Mustafa Kutlu, *Huzursuz Bacak* (İstanbul: Dergâh Yayınları, Ocak 2020), s. 81.

Mustafa Kutlu, *Yokuşa Akan Sular* hikâyesinin giriş kısmında Anadolu'dan gelen Bican karakterinin karşılaştığı manzarayı sunar. Bu manzara köyden kente gelen bireyin çevresine karşı yaşadığı yabancılaşmayı, oraya tutunamayışını tasvir eden bir manzaradır. Şehre gelen insan için artık hiçbir şey eskisi gibi olmayacaktır. Kentlerde her şey insan eliyle yapay hâle getirilir. Bu yapaylık içinde köyden gelen insan kendini arada kalmış ve çevreye karşı yabancılaşmış hisseder. Kutlu, şehirdeki yabancılaşmaya sebep olan unsurları bu eserinde kahramanlar üzerinden eleştirir.

“Sen bir musluğa eğiliyorsun. Topraktan kopmuş suya. Clor kokuyor elin ayağın. O cânım fayanslardan dökülüyorsun[...] Lağım sularından, deniz suyundan yahut o içinde it leşleri yüzen, beton labirentlerin çöplüklerinden süzülüp gelen su birikintilerinin toplandığı gölcüklerden. Ağır, yağlı, üzerinde iri yeşil sineklerin uçuştığı mülevves gölcüklerden pompalarla basılıp zorla itilen, bir türlü akmayı beceremeyen, ‘git ak musluklardan’ diye kırbaçlanan o mayiyi.[...] Bastığın yerleri toprak diyerek geçme, tanı artık. O, betondur senin vatanın. Asfalttır, parkedir, halıflectir. Koşuyorsun ciğerlerinde egzoz gümbürtüleri. Ayaklarında lastik. Üç öğün naylon yemektesin. Ara toprağı. Toprak bizim canımız, petrol olsun kanımız.”²⁶⁰

Toprakların içinde büyüyen ve toprağa aşına olan insan, şehir hayatıyla birlikte artık betonların içinde yaşamak zorundadır. Kutlu'ya göre değişim ve yabancılaşma ilk olarak toprağın betonlaşmasıyla başlar:

“İçlerinde bu ortama en fazla yabancı olan Bican'dı. On yedi senelik ömrü hayatında betona ya bir gün basmıştı ya da iki. Onun içindeki çalkantı iki misliydi. Dayısı çağırmıştı köyden. Geldiği günün sabahı da fabrikaya getirip bırakmıştı. Şehri ilk kez görüyordu Bican. Köyden çıktığından beri öyle bir sarhoşluk içindeydi ki, buna pek görüyordu da denemezdi. Anlamadan, kavramadan, hatta çoğunluk baktığı şeyi iyice göremeden seyrediyordu etrafı. Ha bire salavat getiriyordu içinden. İçinden kabaran korkuyu bastıracak bir şey bulamıyordu”²⁶¹

Bu *Böyledir* hikâye kitabında, ana karakterler olan Süheyla ve Engin'in üzerinden modern hayatın dayattığı ve maddi duygulardan ötürü yaşanan ruhsal bunalımlara yer verilir. Aşkın peşinden koşan Süheyla, hayal kırıklıklarına uğrayarak kendi içine kapanır, bulunduğu ortamdan uzaklaşmak ve yalnız kalmak ister. Çevresine karşı yabancılaşma duygusundan kurtulmayı maneviyata yönelerek bulur. Engin ise dünya zevklerine, para hırsına kapılarak geldiği çevreyi ve özünü unuttur. Elde ettiği maddi imkânların hiçbiri kendisini mutlu etmez. O da manevi boşluğun yarattığı ruhsal çözülmeyi yaşar.

“-Biliyor musun, dedi Süheylâ, bazen çıkıp gitmek istiyorum...

²⁶⁰ Mustafa Kutlu, *Yokuşa Akan Sular* (İstanbul: Dergâh Yayınları, 2020), s. 7-8.

²⁶¹ A.g.e., s. 13.

-Nereye, dedim! Bilmem işte, dedi. Buralardan uzaklaşmak, bu evden, bu ortamdan, işinden, çevrenden, aileden kopmak gibi mi dedim? Heyecanlandı. Evet, evet dedi. İlave ettim. Bir başka dünyaya gider gibi mi dedim. Şaşırdı. Ah, tabii. İşte öyle dedi."²⁶²

Maddi hayatın cazibesiyle benliğinden kopup kendine de yabancılaşan Engin, bir zaman sonra gerçekten ne istediğini ve kim olduğuna dair soruları kendine sormaya başlar. Bu durum karakterin hem özünden uzaklaşmakta hem de özüne yaklaşmak için verdiği içsel mücadelesini anlatmaktadır. Kutlu, yabancılaşmanın bireyde sebep olduğu arada kalmışlık hissini Engin üzerinden aktarmak ister.

"İçinin tamamına yakın bir yanı, yani muzaffer olanı, fevkalade öfkeli son zamanlarda. Bütün imkânları deniyor: Çalış. Oyna. Eğlen. Boşver. Yarış. Kazan. Ye. Vur. Tut. Bastır. Et. Yok Et. Çalış. Oyna. Boşver. Sana gıpta ediliyor.

Bütün bunlar ve ilaveten dışındaki unsurlar içinin öbür yanında, köşede belli belirsiz kıpırdayan, "Hayır... Hayır... Hayır" diye sinyaller salarak ışığını parıldatan o küçücük direnişi bastıramıyor."²⁶³

Kutlu, *Rüzgârlı Pazar* kitabında modern hayatı benimseyen bireylerin mekâna karşı aidiyet duygusunu yitirmelerine, bireylerin çevrelerine karşı duyarsızlaşmalarına ve öz benliklerini unutmalarına dair eleştirilerini anlatıcının ağzından okuyucuya sunar.

İnsanlar nereye gittiklerini biliyor mu acaba? Nerden gelip nereye gittiklerini. Duran çocuk, şunu bil ki işte bu yolları, bu arabalar bu sel olmuş akan sarı-kırmızı ışıklar arasında âdemoğlu bu sorunun cevabını unuttu. Hatırlamak da istemiyor. Hatırlamak isteyenleri tersliyor, saf dışı bırakıyor."²⁶⁴

Kısacası Mustafa Kutlu toplumun ve bireyin sıkıntılarını her zaman dert edinir ve çevresinde, çağında gelişen olaylara ve olgulara kayıtsız kalamaz. Köylerde yaşadığı zamanlardan şehirlerde geçirdiği günlere kadar modern yaşam düzeninin insanların üzerindeki olumsuz etkisine şahitlik eder. İnsanların şehirlerde ya da köylerde geleneklerinden koparak yabancılaşmaya doğru gidişlerini kahramanlarının yalnız ve stresli ruh halleri üzerinden aktarmaya çalışır.

3.3.3.5. Teknoloji

Kelime anlamı olarak bir sanayi dalı ile ilgili yapım yöntemlerini, kullanılan araç, gereç ve aletleri, bunların kullanım biçimlerini kapsayan uygulama bilgisi, uygulamayı bilimi anlamına gelen teknoloji; günlük kullanımda insanın maddi çevresini denetlemek ve değiştirmek amacıyla geliştirdiği araç ve gereçler ile bağdaştırılır.²⁶⁵

²⁶² Mustafa Kutlu, *Yoksulluk İçimizde* (İstanbul: Dergâh Yayınları, 2020), s. 28.

²⁶³ Mustafa Kutlu, *Yoksulluk İçimizde* (İstanbul: Dergâh Yayınları, 2020), s. 83.

²⁶⁴ Mustafa Kutlu, *Rüzgârlı Pazar* (İstanbul: Dergâh Yayınları, 2014), s. 33.

²⁶⁵ <https://sozluk.gov.tr/> [Erişim Tarihi: 15.11.2021]

İnsanlar tarih boyunca hayatlarını kolaylaştırabilmek için birçok icat ve keşifler yaparak teknoloji çağını başlatır. Makine çağının başlaması ve sanayileşme ile hayatın her alanında kullanılabilecek aletler üretilir, bu sayede de yaşam hızlı bir değişime uğrar.

Teknoloji, insanların günlük yaşamlarını kolaylaştırarak büyük faydalar sağlar. Sağlık sektöründe kullanılan aletler sayesinde hastalıklar daha kolay teşhis edilir. Araba, uçak, tren, gemi gibi teknolojik araçlarla birlikte insanların ulaşımdan ve zamandan tasarruf yapmaları sağlanır. Teknoloji ile birlikte eğitimin kalitesi artar ve bilgi alışverişi en üst seviyeye çıkar. Teknolojinin birçok faydasının olmasının yanı sıra yıllar içinde büyük felaketlere de sebebiyet verdiği görülür. Savaşlar ve nükleer bombalar teknolojinin gücüyle insanlığa en acılı yıllarını yaşatır. Dünyanın dört bir yanına hükmeden teknoloji, toplumları fazla tüketime yönlendiren bir mekanizma hâline gelir. Teknolojinin gelişmesi ile beraber sosyal medyaya ve internete bağımlı olurlar. Telefon, televizyon ve tablet olmadan hem bedenlen hem de ruhen yaşamlarını devam ettiremeyecek hâle gelirler. Teknolojinin kullanıldığı saha olan fabrikaların sulara saldıgı zararlı atıklar doğayı kirletmekte, insan ve hayvan sağlığına ciddi zararlar vermektedir.

“Ben elektronik alet kullanmıyorum, anti-teknolojiyim”²⁶⁶ diyen Mustafa Kutlu’da teknoloji olumsuzdur. Modern dünya ve teknolojiyle kavgalı²⁶⁷ olan yazar, teknolojinin insanlığa sorunlar çıkartacağını ve insanların ahlaki çözümlerine sebep olacağı görüşündedir.

“Aramıza telgraf, telefon en nihayetinde internet girdi. İnsanlar karşı karşıya gelmek yerine artık bu vasıtalar ile konuşmaya, anlaşmaya çalışıyor. Ve tabii anlaşamıyorlar. Çağımızın en feci insanlık durumu âletlerle çevrili yalnızlığımızdır. Bana göre modern teknoloji buhar makinasının icadı ile başladı. Her makinanın ardında bir dünya görüşü, bir inanç, bir fikir sistemi, bir ideoloji vardır. Modern teknolojiyi yaratan tanrıtanımaz düşüncedir. Ve ona her özelliği bu görüş kazandırmıştır. Önce bir silah yapılı, sonra bu silahı savuşturacak savunma mekanizması üzerinde fikir yürütülür. Bu sonu gelmez bir kısır döngüdür. Girilen yol hem insana hem tabiata düşmandır. Öyle ki bu zihniyet bize uzun yıllar “İnsanın tabiata karşı verdiği savaşta kazandığı başarıları” dikte ettirmiştir. Bu sebeple yerler delindi, petrol bulundu, petrole dayalı bir yaşam biçimi oluşturuldu; bataklıklar kurutuldu, yağmur ormanlarının kökü kesildi, atmosfer kirletildi.”²⁶⁸

²⁶⁶ Ülke TV, “Kalbin Sesi- Mustafa Kutlu Belgeseli”,

https://www.youtube.com/results?search_query=mustafa+kutlu+belgeseli [Erişim Tarihi: 12.03.2021].

²⁶⁷ H. Salih Zengin, *Hikmet ve Ahenk: Mustafa Kutlu* (İstanbul: Ağaç Kitabevi, 2012), s. 54.

²⁶⁸ Mustafa Kutlu, “Aramıza Kim Girdi,” <https://www.yenisafak.com/yazarlar/mustafa-kutlu/aramiza-kim-girdi-2040989> [Erişim Tarihi: 15.01.2022]

Kutlu hikâyelerinde, teknolojik aletler ile karşılaşan kahramanlarını bu duruma ya şaşırtır ya da heyecanlandırır. Kahramanları tıpkı Kutlu gibi teknolojiye alışkın değildir, yabancıdır. Kendisinin de sevmediği teknolojiyi öykülerinde çoğunlukla olumsuz sonuçlarıyla yansıtır. O, teknoloji ile gelen yeniliklerin alışılmış davranış biçimlerini yok ettiğini, geleneksel yaşamın ve değerlerin yitirilmesine sebep olduğunu, köylerdeki makineleşmeye yol açmasıyla insanları işsiz bıraktığını, şehirlerde ise seri üretime yetişebilmek için insanların zor şartlar altında çalışmalarını öykülerinde işler. Sade bir yaşamı seven ve çocukluk dönemimde yaşadığı Anadolu'ya hep bir özlem içinde olduğu bilinen yazar için teknolojinin getirdiği yenilikler, bu sade yaşamı bozacak ve sosyal yapıyı değişime uğratacak bir gerçekliktir. Bu yüzden söylenebilir ki, onun bilinçaltını bu derece meşgul eden teknolojiyi kurmaca dünyasında kahramanları üzerinden yansıtmaması imkânsızdır.

Mustafa Kutlu, *Bu Böyledir* kitabının “*Red Cephesi*” bölümünde teknoloji nedeniyle insanların gece ve gündüzü algılayış biçimlerinin değişmesine yer verir. Yazar, bu bölümde teknolojiyle arası iyi olmayan Yorgancı Hâfız Yaşar'ın dükkânına elektrik tesisatı döşemek istememesini anlatır. Çevresindeki insanlar elektriği hemen benimsemelerine rağmen Hâfız Yaşar, elektrikten hiç haz etmez çünkü şimdiye kadar hiç elektriğe ihtiyaç duymamıştır. Onun geleneksel yaşamına bu tamamen ters bir durumdur. Elektrik ona göre insanların uyku düzenini tamamen bozmasına sebep olan bir icattır. Onun için lamba hiçbir anlam ifade etmez. Kutlu, teknolojinin kendisinde hissettirdiği olumsuzluğu Hâfız Yaşar'a yükleyerek aktarır.

*“Lambalar yandı. Şehrin sokakları, çarşıları, meydanları, evleri aydınlandı. İnsanlar artık geç yatıp geç kalkmaya başladılar. Ara sıra gelip giden Süleyman, Yorgancı Hâfız Yaşar'ın dükkânında elektrik tesisatı kurulmadığını gördü[...]Gece gecedir, gündüz de gündüz[...]Evet öyle, diyorum. Gece ibadet ve uyku, gündüz çalışma.”*²⁶⁹

İyi bir gözlemci olan Kutlu; sürekli gelişen teknolojiye maruz kalan insanların verdiği tepkilere, duygu ve düşüncelere kahvehanelerde ve köylerde çok defa şahit olur. *Beyhude Ömrüm* isimli eserin de bu gözlemlerden oluşan parçaları barındırdığı söylenebilir. Hikâyede, köy muhtarının evine aldığı radyoyu gören halkın şaşkınlığına yer verilir. Köyde sadece bir tane radyo vardır ve o da muhtarın evindedir. Radyonun köye gelişini insanlar şenliklerle karşılar hatta muhtar kurban bile kestirir. Ondan çıkan

²⁶⁹ Mustafa Kutlu, *Bu Böyledir* (İstanbul: Dergâh Yayınları, 2016), s. 39-40.

sesler insanları ürpertmiş ve köy haklını içinde birinin olduğuna dahi inanmıştır. Bazıları bu duruma şaşırırken bazıları ise hayran olur. Radyo, insanların maddeye değer vermesine ve bundan dolayı muhtarın halkın gözünde itibarının artmasına sebep olur. Yani, bu teknolojik alet sade yaşam merkezi olan köyün insanını değiştirmeye başlar.

“Radyo sahibi olduktan sonra Muhtar’a apayrı bir şişinme gelmişti. Camialtında oturup ezanı bekleyen cemaatin arasına bu şişinme ile giriyor; ‘Ee Muhtar, hele anlat, havadislerden ne var’ diye kendisine sorulmadan lafa karışmıyor, sesler kesilip bütün kulaklar ‘Acaba ne diyecek’ diye açılmadan söze başlamıyor, başlayınca da gaibden haber verir gibi gizemli bir tavır takınıyordu.”²⁷⁰

Mustafa Kutlu *Anadolu Yakası* isimli kitabında ise “anti-teknolojik” yönünü televizyon sektöründe oldukça tecrübesi olan Muzaffer karakterinin ardına gizlenerek yansıtır. Muzaffer, televizyonun tüm olumsuz özelliklerini gazeteci Erol’un sorularını cevaplarırken sıralar. Hikâyede teknolojik bir alet olan televizyon, insanların günlük yaşamından saatler çalan, onları kendisine bağımlı hâle getiren, içinde barındırdığı reklamlar yüzünden insanları bilinçsiz tüketime zorlayan bir alet olarak sunulur.

“-Sonunda şunu anladım ki bu alet kapitalizmin kendi hükmünü yürütmesi için icat ettiği âletlerden biri. Bir iletişim âleti gibi gözüküyor. Evet bu doğru ama yüzde on. Yüzde doksan bir eğlence aleti. Bir yazarın ifadesi ile ‘öldüren eğlence’.

-Öldüren?

-Çok mânası var bu sözün. Başta seni kendine bağlıyor. Uyuşturucu gibi onun esiri oluyorsun. Onsuz yapamıyorsun. Vaktini işgal ediyor, seni başka bir şeyle meşgul olmaktan alıkoyuyor. ‘Aptal kutusu’ diyorlar ya. Doğru. Ama bunu diyenler de ondan uzak duramıyorlar. Tıpkı otomobil gibi.

-Yapma abi ne alaka?

-Otomobil evet. Bak Erol yirminci yüzyılda hayat tarzını tayin eden, insanları yöneten üç önemli âlet var. Otomobil, bilgisayar, televizyon. Bilgimiz ve eylemimiz bunlara bağlı. Hız ile hazzı dayanan hayat tarzını bunlar idare ediyor ve bizi ‘tüketim toplumu’nun bir neferi haline getiriyor.

-Kumanda bizde değil mi?

-Öyle diyorlar. Ama bu bir aldatmaca. Yaman bir tuzak. Kumandayı sana veriyor ama bir şartla. İktidara geliyorsun ama muktedir olamıyorsun.

-[...]İyice mayıştığımız sırada reklamlar hücumu geçiyor. Bizi yumuşak karnımızdan vuruyor. Hanım bir yandan, çocuklar öte yandan hiç ihtiyacımız olmayan malları, eşyaları alalım baba, alalım diye tutturuyor. Ertesi gün bakıyorsun tüm komşular o malı satın almış. Sen artık dayanamayıp teslim oluyorsun. Mutfağımız robotlarla, banyomuz deterjanlarla doluyor; kredi kartları havada uçuyor, tatil programları bizi bize bırakmıyor.”²⁷¹

²⁷⁰ Mustafa Kutlu, *Beyhude Ömrüm* (İstanbul: Dergâh Yayınları, 2020), s. 74-75.

²⁷¹ Mustafa Kutlu, *Anadolu Yakası* (İstanbul: Dergâh Yayınları, 2017), s. 121-122.

Kitabın sonlarına doğru Muzaffer televizyonun tehlikeli taraflarını anlatmaya devam eder. Medya dünyasının toplum üzerinde hâkimiyet kurmak ve insanları sürekli tüketme ihtiyacına yönlendirmek için çeşitli yollar denediğinden bahseder. Kutlu burada Muzaffer karakterini konuşturarak kapitalizm ile ilgili eleştirilerini yapar. Bu eleştiriler aynı zamanda insanın değer yargıları ve psikolojisi üzerinedir.

“Şunu unutmayalım. Televizyon kültür endüstrisinin bir aracıdır. Kapitalizmin emrinde mal üretir. Bütün dünya, yani bu âleti kullananlar bir şekilde bu malları alır veya yerli tezgâhlarda benzerini üretir. Televizyon son tahlilde tüketim ekonomisine hizmet eder. Bizatihi bizi, yani insanı tüketir. Zamanımızı çalar. Bir uyuşturucu gibi kanımıza girer. Kültürel değerlerimiz, günlük yaşantımız ona göre biçimlenir. Dilimiz dahi değişir[...] Sabırsızlık, hız tutkusu giderek insanları huysuzlaştırır, agresif hale getirir. Kimse karşısındakini dinlemez.”²⁷²

Televizyonun insanların davranışlarını kontrol eden bir güç olduğu konusu Kutlu’nun *İyiler Ölmez* isimli öykü kitabında da yer alır. Yaşamlarının büyük çoğunluğunu teknolojik aletler karşısında geçiren insan, gerçek hayatla sanal hayat arasında kalır. Ekrandan gördüklerini bilinçli ya da bilinçsiz kendi yaşamında da uygulamaya çalışır. Mustafa Kutlu, televizyonla ilgili düşüncelerini Sıtkı karakteri üzerinden şöyle yansıtır:

“Şu bizim Sıtkı’ya bak. Silah ha! Sayın okur size inandırıcı geliyor mu? Ama bu bir dizi, bizi kendine çekiyor ve inandırıyor. Şimdi bu Sıtkı’yı ‘zaman makinası’na bağlayıp geçmişe göndersek, orada gladyatör olsa inanırız yani. Televizyon büyüleyen bir alet. Yeter ki siz işinizi iyi yapın.”²⁷³

Mustafa Kutlu *Menekşeli Mektup* isimli hikâye kitabında da teknolojiye değinir. Yazar, teknolojiyi bu eserinde de olumsuz özellikleriyle verir. Teknolojiye ayak uyduramamış olan Ahmet Ferit Bey’in bu uyumsuzluk sebebiyle işlerinin bozulması anlatılır.

“Teknoloji durduğu yerde durmaz, hep yenilenir, hep yenilenir. Reklamcı boşuna “Eski çoraplarınızı atın, atın” diye bağırıyor. Yenisi çıktı çünkü eskinin hükmü kalmadı. Ahmet Ferit Bey işte bu teknolojinin yenilenmesine ayak uyduramadı. İlke İlaç Sanayi’yi zamanın hükmüne göre yeni yatırımlarla yenileyemedi. Gün geldi harcı borcunu ödeyemez oldu. Fabrika tekleyince bir eczanenin umuduna kaldılar. O da ne? Her sokakta bakkal dükkânı gibi eczaneler açılmaya başlamış, eczacılık mesleği eski itibar ve kârını kaybetmişti. Bu kötü gidişe bir dur demek lazımdı.”²⁷⁴

Anadolu çocuğu olan Mustafa Kutlu geleneklere değer veren bir kişidir. Köylerde, kasabalarda insanların icra ettiği geleneksel sanatlara manevi duygular besler. Kutlu, teknolojinin insanların içine karışmasıyla tüm manevi değerlerimizde değişimler ve

²⁷² A.g.e., s. 187-188.

²⁷³ Mustafa Kutlu, *İyiler Ölmez* (İstanbul: Dergâh Yayınları, 2021), s. 40.

²⁷⁴ Mustafa Kutlu, *Menekşeli Mektup* (İstanbul: Dergâh Yayınları, 2016), s. 35.

bozulmalar olduğuna gözlemler ve birçok hikâyesinde bu durumu karakterler üzerinden anlatır. Yazar, *Kapıları Açmak* isimli kitabında ise kasabadaki teknolojik gelişmelerin el sanatlarını nasıl yok ettiğini aktarır.

“Dokumacılık mesleği bu kasabada yüzyıllardır süregelen bir meslek... Kasabanın güzelim evleri, ahşap oymaları, bakmaya doyulmaz konakları nasıl yapıldı dersiniz?... Vaktiyle burada Buldan bezi ayarında dokuma yapılırdı, belki de ondan iyisi... Zamanla tezgâhlar çöktü, fabrika malı her yanı sardı, dokumacılar birer birer bu işi bıraktılar. Kimi gurbete çıktı, kimi zeytine, bağa ağırlık verdi. Kasabanın parıltısı söndü, evler viraneye döndü. Artık dört kişi kalmıştı bez dokuyan.”²⁷⁵

Kutlu, hikâyenin devamında yine benzer bir konuya değinir. El emeğine dayalı meslekler, teknolojinin insanların hayatına girmesiyle yok olur ve teknoloji insanları işsizliğe sürükler. Yazar, teknolojiye karşı olumsuz bakışını hikâyesindeki satırlara şöyle yerleştirir:

“Zehra ‘hangisi olmaz’ der gibi baktı. Cihan’a. Sonra konuyu değiştirdi.

-Sen ne yapıyorsun?

-Bildiğin gibi. Marangozluk. Ama bizim gibilere iş kalmadı artık. Her şeyin naylonu çıktı, hazır mobilyalar çıktı. Biz kaldık kürek sapına.”²⁷⁶

Benzer bir eleştiriye Chef hikâyesinde yer verir. Kutlu’ya göre, Anadolu’da yüzyıllardır süre gelen âşıklık geleneğinin günümüzde bitme noktasına getiren güç yine teknolojidir. Satırlarına ben anlatıcı üzerinden eski-yeni eleştirisiyle devam eder. Eskiye bırakan insan özünü kaybeden, yalnızlaşan insandır.

“-Amaaan... Ben de ne sandım. Bizim orada âşık çoktu. Ama sürünirler şimdi. Radyo çıktı, televizyon çıktı. Âşığı kim ne edecek?[...] Biz modernlikten nasibini almış olanlar, Tanrı tanımazlar, haşa ben onlardan değilim ama; işte biz, dünyayı kasıp kavuran fırtınanın önünde kuru yaprak gibi sürüklenip duruyoruz. Kaplumbağa misâli evini taşıyarak göçebelğe soyunduk. Eşya ile, toprak ile, tabiat ile bağımızı kopardık. Bir ‘kopma’nın olduğu âşikâr. ‘Yeni’yi isteyen ‘eskiden’ kopuyor. Eskimiş olanı atıyoruz ama yeniği bulamıyoruz. Yeni bize veriliyor, en azından işaret ediliyor. ‘Eski’ gitti, ‘yeni’ benim değil. O zaman neredeyim ben? Boşlukta. Boşluğun sıkıntısında.”²⁷⁷

Kutlu, eskiyi kaybetmeyle ortaya çıkan boşluk duygusuna ve teknoloji ile ilgili eleştirilerine *Tirende Bir Keman* ve *Sevincini Bulmak* kitaplarında geçen şu satırlar ile örnekler:

“Evet o yıllarda gurbet hâlâ vardı. Telefon yoktu ama mektup vardı. Selamın bir değeri vardı. Sağlık haberi almanın.”²⁷⁸

²⁷⁵ Mustafa Kutlu, *Kapıları Açmak* (İstanbul: Dergâh Yayınları, 2010), s. 16

²⁷⁶ A.g.e., s. 125.

²⁷⁷ Mustafa Kutlu, *Chef* (İstanbul: Dergâh Yayınları, 2005), s. 56-58.

²⁷⁸ Mustafa Kutlu, *Tirende Bir Keman* (İstanbul: Dergâh Yayınları, 2020), s. 97

“Bu yeni nesli ne yapacağız?

Bu teknoloji ile kim başa çıkabilir ki?

Ne sözün kıymeti kaldı ne yazının.”²⁷⁹

Özetle, teknolojinin insanların ahlaki çözümlerine sebep olduğu görüşünde olan Kutlu için teknoloji olumsuzdur. Kendisinin sevmediği ve kullanmayı tasvip etmediği teknolojiyi öykülerinde karakterleri üzerinden çoğunlukla insanlar üzerindeki olumsuz sonuçlarıyla yansıtır. Kahramanları da tıpkı onun gibi teknolojiye yabancıdır.

²⁷⁹ Mustafa Kutlu, *Sevincini Bulmak* (İstanbul: Dergâh Yayınları, 2018), s. 27.

SONUÇ

Yazılan her eser, yazar farkında olsun ya da olmasın sahibinden parçalar taşır. Sanatını icra ederken biyografilerinden gelen gerçekleri eserine katkı sağlaması için bile isteyerek kullanan yazarlar vardır. Bazıları ise her ne kadar yaşam öyküsünün sanatlarının bir malzemesi olamayacağını düşünse de etkilendiği çevreyi, fikirleri bir şekilde karakterleri üzerinden eserine yansıtır. “Bir sanat eserinin en aşikâr sebebinin yaratıcısı” olduğunu söyleyen Wellek’in bu ifadesi dikkate alındığında sanat eseri ile sanatçının birbirinden ayrılamaz bir bütün olduğu yorumu yapılabilir. Bu bağlamda devreye edebiyat ve biyografi ilişkisi girer. Edebiyatı oluşturan kurmaca dünyanın içinde yaratılan olayların, mekânların, kişilerin gerçekliğiyle, biyografinin beslendiği yer olan hayattaki gerçeklik arasında benzerlikler bulunabilir fakat edebiyat dış dünyadaki gerçekliği olduğu gibi almadan yeniden tasarlayarak ortaya koyar.

Bir yazar kendi isteğiyle olsun ya da olmasın eserine kendinden parçaları yerleştirmeyi yapan kişidir. Bu parçalar yazarın yaşadığı gerçeklerde olabilir, yaşamak isteyip hayal ettikleri veya hatırlamak istemediği için unutmaya çalıştığı anıları da olabilir. Bunların hepsini zihninde dönüştürüp kurgulayarak eserlerinde okuyucuya sunar. Bu bilgiler ışığında bu çalışmada amaçlanan şey, modern edebiyatın temsilcilerinden biri olan Mustafa Kutlu’nun biyografisinden yola çıkarak yaşamının hikâyelerine yansıyan kısmını biyografik okuma yöntemiyle ele almaktır.

Bu bağlamda yapılan tezi daha anlaşılır kılmak adına öncelikle girişte biyografi türünün tanımı ve tarihçesine değinilmiş ardından edebiyatla ilişkisi incelenmiştir. İlk insanların anma, eleştirme, minnettarlık gibi duygularını ifade etmelerinin sonucu olarak ortaya çıkan biyografinin, genellikle tarihe ve topluma faydası dokunmuş, herkesçe tanınan ve hayat hikâyesi merak edilen kişilerin yaşam öykülerini içinde barındıran bir tür olduğu akademik bilgilere dayandırılarak aktarılmaya çalışılmıştır. Gerçek hayatta yaşananların, kişilerin, var olan mekânların; edebiyatın kurmaca dünyasındaki olaylar, kişiler ve mekânlar ile benzerlikler göstermesi biyografi ile edebiyat arasındaki ilişkinin bu tezde tartışılmasını sağlamıştır.

Tezde çerçevesi çizilmeye çalışılan biyografik okuma yaklaşımının sanatçının hayatının, kişiliğinin, psikolojisinin eserleri aydınlatma amacı doğrultusunda Mustafa

Kutlu'nun yaşamı ile hikâyelerine dair benzerlikler ortaya koyulmuştur. Kutlu'nun çocukluk, gençlik yılları, mesleki ve sanat hayatına yer vererek Türk edebiyatında eserlerindeki kurmaca dünya ile kendi hayat hikâyesi paralellik gösteren yazarlardan biri olduğu gösterilmeye çalışılmıştır. Kutlu kendisiyle yapılan görüşmelerde her ne kadar kendimi anlatan biri değilim dese de, o gördüklerini, duyduklarını, gözlemlediklerini, kendi yaşadıklarını, onların kendisinde bıraktığı izlenimlerin süzgecinden geçirerek harmanladığını da ifade eder. Bu çalışmada incelenen birçok hikâyesinden yola çıkılarak ifade edilebilir ki, Kutlu görüp geçirdiği çoğu şeyin kendisinde bıraktığı etkileri kurmaca dünyasının malzemesi haline getirmiştir.

Mustafa Kutlu'nun yaşam öyküsü okunduğunda resim, futbol, tabiat ve hayvanlara karşı büyük bir ilgi duyduğu anlaşılır. Çocukluk ve gençlik dönemlerinde tabiatın içinde büyümüş ve onun imkânlarından faydalanmış biri olan Kutlu'nun hikâyelerinde tabiat ve tabiatla yaşayan canlıları benzer tasvirlerle yazdığı tespit edilmiştir. Kendisiyle ilgi aktarılan bilgilerden yola çıkılarak hikâyelerinde, ya tabiatı keşfettiği ve mekân olarak sıklıkla tercih ettiği yer olan Erzincan'ın doğal güzelliklerini anlattığı gözlemlenmiş, ya da bu yere karşı her zaman duyduğu özlemi yansıtmaya çalıştığı sonucuna varılmıştır. Tabiatla dair gözlemleri onun tabiat manzaralarını resimlerinde yansıtmaya sebep olmuştur. Bu yansıtmaya sadece resimle kalmamış onun hikâye dünyasına da dâhil olmuştur. Resimle anlatamadığını yazılarıyla anlattığından bahseden Kutlu'nun hikâyelerindeki doğa betimlemeleri ve ile resim sanatına dair görüşleri paralel incelendiğinde yazarın resim sanatına ilgisini hikâyelerinde yansıttığı bir kez daha anlaşılmıştır. Çocukluk, öğrencilik, öğretmenlik hayatı boyunca futbolu hayatının merkezine alan Kutlu'nun biyografik dünyasında futbola karşı tutkusu, kimi zaman anılarındaki parçaları eserlerine bizzat yerleştirerek kimi zaman ise çocuk kahramanlarının futbol oynama maceraları üzerinden aktardığı eserleri incelendiğinde belirlenmiştir.

Erzincan, Erzurum, Tunceli ve İstanbul'da yaşamış olan Kutlu'nun hikâyelerinde mekân olarak genelde yaşadığı yerleri tercih ettiği tespit edilmiştir. Çocukken etrafında oynadığı Erzincan'daki Cebesoy İstasyonu, üniversite için gittiği Erzurum, öğretmen olarak gittiği ilk yer olan Tunceli ve günümüzde yaşamını sürdürdüğü İstanbul kurmaca dünyasında kendini ön plana çıkarmıştır. Kahramanlarının yaşadığı yerler, bulunduğu kasabalar ve buralardaki eylemlerinin Kutlu'nun yaşadığı

mekânlarla benzerlikleri yazarın kendisinden parçaları hikâyelerine yerleştirdiğinin kanıtıdır.

Mustafa Kutlu dumanlı trenleri yaşamında ve zihin dünyasında ayrı bir yere koyar. Anılarının büyük bir kısmını dumanlı trenleri seyrederek biriktirdiği bilinen Kutlu, hayal evrenini trenle besler ve kurmaca dünyasında bu figüre sıklıkla yer verir. Hikâyeleri incelendiğinde eserlerinin büyük bir kısmında trenlerle ilgili duygu ve düşünceleri, çocukken çevresinde yaşadığı Cebesoy İstasyonu, gözlemlediği birçok insana dair anıların barındığı tespit edilmiştir.

Biyografik dünyasında yer alan önemli mekânlardan birinin de kahvehaneler olduğunu belirten Kutlu, hikâyelerini bulunduğu kahvelerde yazdığını röportajlarda dile getirir. Bu bağlamda yazarın birçok hikâyesi incelendiğinde, onun zamanını geçirdiği kahve ortamını kahramanlar üzerinden eserlerine yansıttığı gözlemlenmiş ve Kutlu'nun yaşam öyküsü ve hikâyelerinde geçen kahveler arasında biyografik izler tespit edilmiştir. Kutlu'nun kimi zaman kendi çocukluk anılarını oluşturan kahvelerin isimleriyle ilgili benzer detaylara ve ortamıyla ilgili bezer tasvirlerle yer verdiği kimi zaman ise kahramanlarını kahvede oturarak gözlemlerini onlar üzerinden aktardığı görülmüştür.

Tezin son başlığı Mustafa Kutlu'nun duygu ve düşünce dünyasındaki kavramların hikâyelerine yansıtıp yansımadığı üzerinedir. İslam dini ahlakının, siyaset ve ekonomi ile ilgili görüşlerinin, köyden kente göç olgusuna, sanayileşmeye, modernleşmenin ve sanayileşmenin sebep olduğu yabancılaşma ve teknolojiye bakışının eserlerindeki yansımaları hikâyelerinden örneklerle irdelenmiştir. Bu bölümde onun bu yöndeki düşüncelerinin oluşmasını sağlayan ve onu en çok etkileyen kaynak olan Nurettin Topçu'ya değinilmiştir. Topçu'nun felsefi düşünceleri ve ahlaki görüşleri incelendiğinde Mustafa Kutlu'nun hikâyelerinin alt zeminine Topçu'nun düşüncelerini yerleştirmiş olduğu gözlemlenmiştir. İslam'ın insanları hakikate yönlendireceğine inanan Kutlu, hikâyelerinin birçok yerinde dinin gücünü ve İslam dininin bir alt disiplini olan tasavvufa bakışını kahramanların üzerinden vermeye çalışmıştır. Kutlu'ya göre yalnızlıktan, sıkıntılardan, kötülüklerden kurtulmak ancak Allah'ı aramakla olur. Onun bu düşüncelerinden hareketle hikâyeleri okunduğunda, dini terk eden karakterlerini benliklerinden uzaklaştırıp yozlaştırdığı ya da kaybolma

noktalarına getirdiği, dine sarılan kişilerini ise iyiye, güzele ve ruh doygunluğuna ulaştırdığı sonucuna varılmıştır.

Bunun yanı sıra Kutlu'nun fikir dünyasında ekonomi ve siyaset kavramları da bir hayli yer kaplayan konulardandır. Toplumun var olan sorunlarına her zaman ilgisini sıcak tutan Kutlu, insanların modernleşmeyle birlikte gelen siyasi, sosyal ve ahlaki değişimine, onları gözlemleyerek şahit olur ve elde ettiği malzemeleri hikâyelerinin konusu haline getirir. Siyaseti insanın yapısına ters düşen bir sistem olarak gören yazara göre ekonomi de kişinin doğasıyla çelişmektedir. Karşı olduğu bu iki konu insanın kendisinden uzaklaşıp hayatta yanlış kararlar almasına ve dünya meselelerine yönelmesine sebep olur. Nurettin Topçu'nun ekonomi ile ilgili “kanaat felsefesi”ni benimsemiş olan Kutlu'nun “kanaat” fikrine ya da kelimesine hikâyelerinde sıklıkla yer verdiği görülmüştür. Mustafa Kutlu pek çok konuda olduğu gibi Nurettin Topçu'nun siyasetle ilgili görüşlerini de benimser. Onun akıl hocası Nurettin Topçu siyasetçilerin insanın manevi duygularını sömürdüklerini söyler ve onları samimiysiz olarak nitelendirir. Kutlu'nun da eserleri incelendiğinde Topçu'nun bu düşüncelerini dolaylı ya da doğrudan kahramanlarını konuşturarak ya da siyasi olayları aktararak yansıttığı görülür. Kutlu'nun hikâyelerinde dönemin siyasetine ve siyaset insanlarının düşüncelerine dair benzerliklerin bulunması eserlerindeki biyografik malzemeyi desteklemiştir.

Mustafa Kutlu'nun modern dünya düzeni ile ilgili duygu ve düşüncelerinin hikâyelerine yansımaları ile ilgili şunlar söylenebilir. Yazarlık serüveninde takip ettiği temanın Türkiye'nin değişimi olduğunu belirten Kutlu, bu değişime sanayileşme ve şehirleşmenin sonucunda ortaya çıkan modernleşme olgusunun sebep olduğuna inanır. Sanayileşme ile birlikte taşralardan şehirlere doğru yaşanan yoğun göçler onun ilgisini çeker. Çünkü ona göre bu göçler yüzünden şehirleşmek zorunda kalan köylüler geleneklerinden kopar ve özünden kopup çevresine yabancılaşır. Modernizm ile değişen şehir hayatı gelenekle bağlarını kopararak üretim ve tüketim üzerine kurulur. Dolayısıyla şehir hayatı, bireylerin birbirleriyle yarışmasına ve modernizmin getirdiği hızı benimsemelerine sebep olur. Göçler sebebiyle köylülerin değişimlerine ve şehirlerde ortaya çıkan bu olumsuz durumlara dair eleştirilerini hikâyelerinde karakterleriyle yansıttığı örneklerle gösterilmeye çalışılmıştır. Kutlu, bu düzenin olumsuzluğunu yansıttığı karakterlerinin karşısına değerlerini kaybetmeyen

karakterleri de yerleştirmeyi ihmal etmemiştir. Modern ağda gelişen teknolojinin Kutlu'daki olumsuz izleri, hikâyelerinde de konu edinilir. Modern dünya ve teknolojiyle karşı olduğu bilinen yazar, teknolojinin insanlığa sorunlar çıkartacağı ve insanların ahlaki özölmelerine sebep olacağı görüşündedir. O, teknolojinin kendisinde hissettirdiği olumsuz duyguları karakterlerine yükleyerek aktarır.

Yapılan incelemeler sonucunda yazarın hikâyelerinde yaşam öyküsünden sıkça faydalandığı görölmüştür. Kutlu'nun biyografik dünyasının yansımaları kendi biyografisi ile ilgili anlatımından ve yazar hakkında yapılan çalışmalardan hareketle irdelenmiştir. Yazarın hikâyelerindeki karakterleri oluştururken, yaşamından ve çevresinde duyup gördüklerinden faydalandığı tespit edilmiştir. Onun bir olay, durum ya da herhangi bir nesne hakkındaki duygu ve düşüncelerini kurgulayarak kişiler aracılığıyla okuyucuya aktardığı gözlemlenmiştir. Tüm bu tespitlerden hareketle Mustafa Kutlu'nun hikâyelerinin biyografik okuma yöntemiyle incelenmeye müsait olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

KAYNAKÇA

Andı, M. Fatih. “Red Cephesi’nin” Neferleri: Mustafa Kutlu’da Modernleşmeye Direnişin Kahramanları.” *Aynanın Sırrı: Mustafa Kutlu Sempozyum Bildirileri*, s. 77-78.

Apaydın, Mustafa. “Biyografik Roman Türünün Türk Edebiyatındaki Gelişimi Üzerinde Bazı Dikkatler.” *Hece Türk Romanı Özel Sayısı*, s. 461 (2002).

Ayçıl, Ali. “Ortadaki Adam: Mustafa Kutlu.” *Hikâyemizin Türküsü: Mustafa Kutlu*. Adapazarı: Sakarya Büyükşehir Belediyesi Kitaplığı, 2019.

Ayçıl, Ali. “O İstasyondaki Çocuk Benim.” *Mustafa Kutlu Kitabı*. Haz. Kemal Aykut, Nusret Özcan. İstanbul: Nehir Yayınları, Aralık 2001.

Ayvazoğlu, Beşir. *Defterimde Kırk Suret*. İstanbul: Kapı Yayınları, 2008.

Binbirçiçek Akdeniz, Emel. *J.P. Sartre’da Yabancılaşma Fenomeni*. İstanbul: Karakoyun Yayınları, 2012.

Çavdar, Necati. “Tarihsel Biyografi İnşasında Sübjektiflik Sorunu.”, *Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi* 60, s. 630 (Eylül -2017).

Çelebioğlu, Sinem. “Türk Edebiyatı’nda Modern Biyografinin Doğuşu.” Yüksek Lisans Tezi. Boğaziçi Üniversitesi, İstanbul 2007.

Çetin, Nurullah. *Nesir Türleri*. Ankara: Akçağ Yayınları, 2012.

Çetin, Nurullah. *Roman Çözümleme Yöntemi*. Ankara: Öncü Kitap Yayınları, 2009.

Çetindaş, Dilek. *Türk Edebiyatında Biyografik Anlatı ve Romanlar*. İstanbul: Kesit Yayınları, 2016.

Dirin, İlyas. “Mustafa Kutlu ile Öykücülüğü Üzerine.” *Hece Dergisi*, S. 33/34 (Eylül/Ekim 1999).

Eagleton, Terry. *Edebiyat Olayı*. Çeviren Başak Yüce. İstanbul: Sel Yayıncılık, 2012.

Gür, Muhammet. “Edebiyat Eser-Biyografi İlişkisi ve Fuzûlî.” *Türk Dünyası İncelemeleri Dergisi* 3, s.222 (1995).

Işık, Ayşe Koçak. *Mustafa Kutlu Hikâyelerinde Kentli İnsan Olmak*. İstanbul: Dergâh Yayınları, 2019.

Koşan, Hamdullah. “Doğu-Batı Medeniyetleri Arasında Mustafa Kutlu’nun Öykücülüğü.” Yüksek Lisans Tezi. İnönü Üniversitesi, 2013.

Karaca, Alâattin. “Mustafa Kutlu’nun Uzun Hikâyesi.” *Türk Dili*, S. 265, s. 53-57 (2004).

Kaygalak, Sevilay. *Kentin Mültecileri Neoliberalizm Koşullarında Zorunlu Göç ve Kentleşme*. Ankara: Dipnot Yayınları, 2009.

Kılıç, Ramazan. “Osmanlı Toplumunda Kahvehaneler.” Yüksek Lisans Tezi. Nevşehir Hacıbektaş Veli Üniversitesi, 2015.

Koçak, Ahmet “Mustafa Kutlu’nun Yoksulluk İçimizde ve Bu Böyledir hikâyelerinde modern insanın açmazı.” *RumeliDE Dil ve Edebiyat Araştırmaları Dergisi*, S.Ö9. (2021): 174-180.

Kutlu, Mustafa. “hikâye.” *Türkiye Kültür ve Sanat Yıllığı 1984*, Haz. Mehmet Doğan. Ankara: Türkiye Yazarlar Birliği Yayınları, 1984.

Kutlu, Mustafa. *Mavi Kuş*. İstanbul: Dergâh Yayınları, 2021.

Kutlu, Mustafa. *İyiler Ölmez*. İstanbul: Dergâh Yayınları, 2021.

Kutlu, Mustafa. *Beyhude Ömrüm*. İstanbul: Dergâh Yayınları, 2020.

Kutlu, Mustafa. *Huzursuz Bacak*. İstanbul: Dergâh Yayınları, 2020.

Kutlu, Mustafa. *Hüzün Ve Tesadüf*. İstanbul: Dergâh Yayınları, 2020.

Kutlu, Mustafa. *Nur*. İstanbul: Dergâh Yayınları, 2020.

Kutlu, Mustafa. *Sır*. İstanbul: Dergâh Yayınları, 2020.

Kutlu, Mustafa. *Tirende Bir Keman*. İstanbul: Dergâh Yayınları, 2020.

Kutlu, Mustafa. *Yoksulluk İçimizde*. İstanbul: Dergâh Yayınları, 2020.

Kutlu, Mustafa. *Yokuşa Akan Sular*. İstanbul: Dergâh Yayınları, 2020.

Kutlu, Mustafa. *Akasya ve Mandolin*. İstanbul: Dergâh Yayınları, 2019.

- Kutlu, Mustafa. *Arka Kapak Yazıları*. İstanbul: Dergâh Yayınları, 2019.
- Kutlu, Mustafa. *Bir Demet İstanbul*. İstanbul: Dergâh Yayınları, 2019.
- Kutlu, Mustafa. *Hesap Günü*. İstanbul: Dergâh Yayınları, 2019.
- Kutlu, Mustafa. *Tufandan Önce*. İstanbul: Dergâh Yayınları, 2019.
- Kutlu, Mustafa. *Sevincini Bulmak*. İstanbul: Dergâh Yayınları, 2018.
- Kutlu, Mustafa. *Anadolu Yakası*. İstanbul: Dergâh Yayınları, 2017.
- Kutlu, Mustafa. *Bu Böyledir*. İstanbul: Dergâh Yayınları, 2016.
- Kutlu, Mustafa. *Menekşeli Mektup*. İstanbul: Dergâh Yayınları, 2016.
- Kutlu, Mustafa. *Rüzgârlı Pazar*. İstanbul: Dergâh Yayınları, 2014.
- Kutlu, Mustafa. *Uzun Hikâye*. İstanbul: Dergâh Yayınları, Ekim 2012.
- Kutlu, Mustafa. *Hayat Güzeldir*. İstanbul: Dergâh Yayınları, 2011.
- Kutlu, Mustafa. *Zafer Yahut Hiç*. İstanbul: Dergâh Yayınları, 2010.
- Kutlu, Mustafa. *Kapıları Açmak*. İstanbul: Dergâh Yayınları, 2010.
- Kutlu, Mustafa. *Chef*. İstanbul: Dergâh Yayınları, 2005.
- Kutlu, Mustafa. *Yıldız Tozu*. İstanbul: Erdem Çocuk, 2004.
- Kutlu, Mustafa. *Gönül İş*. İstanbul: Dergâh Yayınları, 1974.
- Kutlu, Mustafa. *Ortadaki Adam*. İstanbul: Hareket Yayınları, 1970.
- Lekesiz, Ömer. “Mustafa Kutlu’nun Hikâye Poetikası.” *Aynanın Sırrı: Mustafa Kutlu Sempozyum Bildirileri Kitabı*, İstanbul: Küçükçekmece Belediyesi Yayınları, Haziran 2012, s. 23.
- Lekesiz, Ömer. *Yeni Türk Edebiyatında Öykü-5*. İstanbul: Kaknüs Yayınları, 2001.
- Moran, Berna. *Edebiyat Kuramları ve Eleştiri*. İstanbul: İletişim Yayınları, 2016.
- Namlı, Taner. “Mustafa Kutlu’nun Sır’ı”. *Türk Edebiyatı Dergisi*, Nisan 2012, s. 462.

Narlı, Mehmet. “Otobiyografi ve Roman-Otobiyografik Roman.” *Turkish Studies*, C. 4/ 1-I, Ankara (2009): 908.

Okay, M. Orhan. *Kâğıt Medeniyeti*. İstanbul: Dergâh Yayınları, 2013.

Okuyucu, Merve. “Mustafa Kutlu’nun Eserlerinde Taşra Ve Taşralılık.” Yüksek Lisans Tezi. Fatih Sultan Mehmet Vakıf Üniversitesi, 2013.

Öz, Yusuf. “Tezkire.” *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*. C. 41:68-69. İstanbul: TDV Yayınları, 2012.

Randall, William L. *Bizi ‘Biz’ Yapan Hikâyeler*. Çeviren Şen Süer Kaya. İstanbul: Ayrıntı Yayınları, 1999.

Safa, Peyami. *Objektif: 2*. İstanbul: Ötüken Neşriyat, 1978.

Samsakçı, Mehmet. “Mustafa Kutlu’nun Hikâyelerinde Modern Bir Dejenerasyon Alanı Olarak Siyaset ve Siyasîler.” *Aynanın Sırrı: Mustafa Kutlu Sempozyum Bildirileri*, İstanbul 2012, s. 205.

Sander, Oral *Siyasi Tarih-İlkçağlardan 1918’e*. Ankara: İmge Kitabevi, 2020.

Subaşı, Şeyma. “Mustafa Kutlu ile Söyleşi.” *Bûtimar Dergisi*, S.1 (Bahar 2016).

Şen, Anıl. “Mustafa Kutlu’nun Sinemaya Uyarlanmış Eserleri Üzerine Bir Araştırma.” Yüksek Lisans Tezi. Fatih Sultan Mehmet Vakıf Üniversitesi, İstanbul 2016.

Taşdelen, Vefa. “Biyografi: Ötekine Yolculuk.” *Milli Eğitim Dergisi*, S.172 (Güz 2006): 8.

Tekin, Mehmet. *Roman Sanatı I*. İstanbul: Ötüken Neşriyat, 2001.

Temür, Mehmet Erdem. “Mustafa Kutlu’nun Hikâyelerinde Ekonomi ve Siyaset.” Yüksek Lisans Tezi. Fatih Üniversitesi, 2014.

Topçu, Nurettin. *Varoluş Felsefesi-Hareket Felsefesi*. İstanbul: Dergâh Yayınları, 2011.

Topçu, Nurettin. *Ahlâk Nizamı*. İstanbul: Dergâh Yayınları, 2008.

Tosun, Necip. *Türk Öykücülüğünde Mustafa Kutlu*. İstanbul: Dergâh Yayınları, 2004.

Tranquillus, Gaius Suetonius. *On İki Caesar'ın Yaşamı*. Çeviren Gül Özaktürk, Ü. Fafo Telatar. Ankara: Doğu Batı Yayınları, 2019.

Tümtaş, M. Sertaç. “Türkiye’de İç Göçün Kentsel Gerilime Etkisi: Mersin Örneği.” Yüksek Lisans Tezi. Muğla Üniversitesi, 2007.

Ural, A. Ali. “Türk Hikâyeciliğinde Anlatıcı-Okur İlişkileri (Sabahattin Ali, Sait Faik ve Mustafa Kutlu Örnekleri).” Doktora Tezi. Fatih Sultan Mehmet Vakıf Üniversitesi, 2019.

Wellek, R ve Warren, Austin. *Edebiyat Teorisi*. Çeviren Ömer Faruk Huyugüzel. İstanbul: Dergâh Yayınları, 2015.

Wellek, R ve Warren, Austin. *Edebiyat Biliminin Temelleri*. Çeviren Prof. Dr. Ahmet Edip Uysal. Ankara: Kültür Bakanlığı, 1983.

Yanık, Hakkı. “İçimizdeki Zenginlik, Mustafa Kutlu.” *Mustafa Kutlu Kitabı*. Haz. Kemal Aykut, Nusret Özcan. İstanbul: Nehir Yayınları, 2001.

Yıldız, Ali. “Hikâyenin Bugünü, Bugünün Hikâyesi.” *80 Sonrası Türk Hikâye Sempozyumu*, 19-20 Ekim 2007, s. 83.

Zengin, H. Salih. *Hikmet ve Ahenk: Mustafa Kutlu*. İstanbul: Ağaç Kitabevi, 2012.

Kitapyurdu.com. “Yazarlar Cevaplıyor: Mustafa Kutlu”.

https://www.youtube.com/watch?v=2DUba8S1_Q [Erişim Tarihi: 27.07.2021]

Ülke TV. “Kalbin Sesi- Mustafa Kutlu Belgeseli”.

https://www.youtube.com/results?search_query=mustafa+kutlu+belgeseli [Erişim Tarihi: 12.03.2021]

Kutlu, Mustafa. “Köyden İndim Şehire”.

<https://www.yenisafak.com/yazarlar/mustafa-kutlu/koyden-indim-ehire-4467> [Erişim Tarihi: 17.08.2021].

Kutlu, Mustafa. “Aramıza Kim Girdi”. <https://www.yenisafak.com/yazarlar/mustafa-kutlu/aramiza-kim-girdi-2040989> [Erişim Tarihi: 15.01.2022].